

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Teologická fakulta
Katedra etiky, psychologie a charitativní práce

Hodnoty a životní cíle sociálních pracovníků

Diplomová práce

Vedoucí práce: Mgr. Markéta Elichová, Ph.D.

Autor práce: Nika Pejchová
Studijní obor: Etika v sociální práci
Forma studia: prezenční
Ročník: II.

2015

Prohlášení

Prohlašuji, že svoji diplomovou práci jsem vypracovala samostatně, pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb., v platném znění, souhlasím se zveřejněním své diplomové práce, a to – v nezkrácené podobě – v úpravě vzniklé vypuštěním vyznačených částí archivovaných fakultou – elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

V Českých Budějovicích dne (datum)

.....

.....

(jméno a příjmení)

Poděkování

Děkuji Mgr. Markétě Elichové, Ph.D., za odborné vedení mé diplomové práce, za její cenné připomínky, užitečné rady a poskytnutí materiálu. Dále děkuji panu PsLic. Janu Vyhnálkovi za odborné konzultace z oblasti psychologie.

Obsah

Úvod.....	6
1 Současný stav světa aneb proč se hodnotami zabývat.....	8
1.1 Sonda	10
1.1.2 Charakteristika účastníků sondy	12
1.1.3 Sociálně kulturní prostředí, ve kterém komunikační partneři vyrůstali.....	12
1.2 Sociální práce a ekonomie	13
1.2.1 Ekonomie	13
1.2.2 Sociální práce.....	14
1.2.3 Hodnota jako součást profesních kompetencí	15
2 Hodnoty	18
2.1 Charakteristika pojmu	18
2.1.1 Funkce hodnot.....	20
2.2 Pojmy související s poznáním hodnot	23
2.2.1 Hodnotové preference	23
2.2.2 Hodnotové orientace	24
2.2.3 Hodnocení	24
2.2.4 Normy	24
2.2.5 Hodnoty a potřeby	25
2.2.6 Hodnoty, motivace a cíle	27
2.3 Teorie hodnot.....	28
3 Faktory ovlivňující hodnoty.....	31
3.1 Rodina.....	31
3.2 Sociální původ	35
3.3 Škola.....	35

3.4 Věk	36
3.5 Příjem	37
3.6 Pohlaví.....	38
4 Hodnoty v sociální práci	39
4.1 Rozvoj sociální práce	39
4.2 Roviny hodnot	41
4.2.1 Společenské hodnoty	41
4.2.2 Legislativní hodnoty	42
4.2.3 Osobní hodnoty.....	42
4.2.4 Profesní hodnoty	48
4.3 Zásady a přístupy v sociální práci z hlediska hodnot	50
4.3.1 Zásady podle Gordona	51
4.3.2 Směry podle Reamera	51
4.3.3 Přístupy podle Payna	52
4.4 Hodnoty z hlediska organizace a etického kodexu.....	53
4.4.1 Hodnoty organizace	53
4.4.2 Hodnoty a etický kodex	56
5 Životní cíle.....	64
6 Věžňovo dilema	68
7 Závěr	71
8 Seznam použitých zdrojů.....	78
Přílohy.....	84
Abstrakt.....	93

Úvod

Vlivem urbanizace se kultura v Evropě stává kulturou měst. V takové kultuře slábnou role rodiny a tradičních institucí, jako jsou církve a různé zájmové spolky. Mezi urbanizací a kriminalitou je prokazatelná spojitost. Ve městech je zločinnost vyšší než na venkově. Do popředí se dostává ideál seberealizace, který u značné části obyvatel splývá s konzumem. Od 60. let minulého století se zvyšuje kriminalita dospívajících.¹ Vlivem rychlých změn v naší společnosti se člověk stává bezradným ve svém směřování a ve svých hodnotových orientacích. Rychlé tempo, které ovládlo téměř celý svět, staví jedince do stresových situací, často ústících v sociální konflikty.² Předchozí totalitní režim v naší zemi nastolil velmi pokleslé a nečitelné normy, což se začalo plně projevovat po jeho pádu, kdy i vysoce postavení představitelé státu jednali nepřipustně z hlediska morálky a často i zákonů. Dodnes se společnost snaží najít autority, ke kterým by mohla vzhlížet. V postkomunistických zemích není nespokojenost s vládou žádnou výjimkou. Dochází k deziluzi a pádu ideálů, zejména demokracie.³

V současné době se každému člověku naskýtá mnoho možností volby a je tak čím dál obtížnější rozeznat, co je skutečně důležité a co je pomíjivé.⁴ Hodnoty výrazně zasahují do života každého jedince, protože ovlivňují jeho chování, proto jsou výzkum hodnot a zkoumání hodnot velmi důležité. Proces interiorizace hodnot začíná již v raném dětství a trvá celý život. K utváření základní hodnotové struktury dochází v rodině. Kolem šestnáctého roku věku dítěte již bývá poměrně stabilní. Ke změnám dochází v rámci různých životních fází.⁵ (Samotný pojem „hodnota“ je vnímán velmi rozdílně, avšak většinou v pozitivním slova smyslu.) Jsou předpokladem pro orientaci člověka, zejména v souvislosti s dnešním obtížně srozumitelným světem.⁶ Kdo ale vystupuje v procesu interiorizace hodnot? Práce popisuje faktory, které ovlivňují utváření hodnot jedince.

¹ Srov. MATOUŠEK, O. a KROFTOVÁ, A., *Mládež a delikvence*. Praha: Portál, 2003. 340 s. ISBN 80-7178-771-X, s. 92-93.

² Srov. GULOVÁ, L., *Sociální práce pro pedagogické obory*, s. 42. Praha: Grada Publishing, 2011. 208 s. ISBN 978-80-247-3379-1, s. 44.

³ Srov. MATOUŠEK, O. a KROFTOVÁ, A., *Mládež a delikvence*, s. 95-96.

⁴ Srov. GULOVÁ, L., *Sociální práce pro pedagogické obory*, s. 44.

⁵ Srov. SAK, Petr., *Proměny české mládeže (česká mládež v pohledu sociologických výzkumů)*. Praha: Petrklíč, 2000. 292 s. ISBN: 80-7229-042-8, s. 87.

⁶ Srov. GULOVÁ, L., *Sociální práce pro pedagogické obory*, s. 43

Podle Reamera jsou hodnoty v sociální práci významné zejména v oblastech týkající se poslání sociální práce, vztahů mezi sociálními pracovníky, vztahů sociálních pracovníků s klienty a s veřejností, používaných metod intervence v praxi a řešení etických dilemat při výkonu sociální práce.⁷ Hodnoty klienta mohou poskytnout sociálnímu pracovníkovi klíč k možnému řešení nepříznivé situace.⁸ Vzhledem ke svému studovanému oboru se v práci zaměřuji na hodnoty sociálních pracovníků.

Hlavním cílem práce je zjistit osobní a profesní hodnoty a životní cíle sociálních pracovníků.

Poznání hodnot může napomoci v nalezení smyslu života a v rozeznávání, co považujeme za důležité, motivující a umožňující nám směřovat k nějakému cíli.⁹

V prvním ročníku magisterského studia jsem byla zapojena do projektu podpořeného grantem Grantové agentury Jihočeské univerzity GAJU č. 117/2013/H „Pojetí kvality sociální práce v souvislosti se sebedefinováním sociálního pracovníka a jeho pomáhající profese“, kde jsem se během dotazování sociálních pracovníků poprvé setkala s problematikou hodnot v sociální práci. Jako tazatelka jsem mimo jiné zjišťovala hodnoty, kterými by se měl sociální pracovník řídit. Odpověď na tuto otázku činila komunikačním partnerům značné obtíže. Začínala jsem se sama ptát, kde je problém a jaká je má představa o hodnotách sociálních pracovníků. Tato tematika mě zaujala, takže když se mi naskytla možnost zpracovat ji v diplomové práci s podporou již zmíněného projektu GAJU a jeho členů, neváhala jsem.

V diplomové práci čerpám zejména z poznatků psychologie a sociologie a také z dat získaných z vlastní výzkumné sondy.

⁷Srov. REAMER, F. *Social Work Values and Ethics*. 2nd ed. New York: Columbia University Press, 1999. ISBN 0-231-11391-9, s. 11.

⁸Srov. GULOVÁ, L., *Sociální práce pro pedagogické obory*, s. 44.

⁹Srov. GULOVÁ, L., *Sociální práce pro pedagogické obory*, s. 43.

1 Současný stav světa aneb proč se hodnotami zabývat

Díky objevům tajů ze světa atomů a genů, neuvěřitelné akceleraci předávání a získávání informací a s příslibem světové demokracie jako dosažení světového snu se 20. století jeví jako velmi nadějně.¹⁰ Ale s technickým pokrokem a rozvojem věd se člověk dostal do jisté krize. Vědy upřednostňují to, co je měřitelné a znatelné.¹¹ I přes všechny nové postupy a přístupy se nám svět stává méně srozumitelným.¹² Vzdálenost mezi jedincem a přírodou se neustále zvyšuje. Podobný nárůst odcizení spatřujeme ve vztahu člověka k bližnímu.¹³ Od lidí se očekává racionální chování, toho využívá zejména ekonomie. Zároveň však člověk v některých situacích jedná iracionálně.¹⁴ Navzdory požadavku vědy mít vše změřitelné je tu člověk jako osoba velmi těžce dostupná, kterou nelze nijak měřit.¹⁵

Dochází ke střetu náboženské, vědecké a kulturní roviny, z nichž každá rozumí té druhé jen pramálo.¹⁶ Člověka poznáváme jen tak, jak nám to sám zpřístupní. V dnešním světě dochází určité depersonalizaci.¹⁷ Takové odosobnění a do jisté míry bezduchý život upozorňují na krizi hodnot.¹⁸ Odosobnění vidíme ve zdravotních pojišťovnách, na finančních úřadech, tedy především v institucích. S člověkem je jednáno zejména jako s předmětem. Tento přístup ale není veskrze negativní. Umožňuje institucím rovný přístup k jejich klientům a také sociální kontrolu. Ale těchto vztahů ve společnosti nadále přibývá. Jak je známo, člověk je bytostí společenskou a pro správný vývoj osobnosti je závislý na osobních vztazích. Dnešní člověk je součástí masové společnosti. Jedná tak jako ostatní, zejména proto, že je to pohodlné. Pod vlivem „masy“ lidé jednají jinak. Vytrácí se odpovědnost za vlastní činy. Lidé se bojí chovat

¹⁰ Srov. BLÍŽKOVSKÝ, B., *Náš svět na prahu 21. století*. In: KUČEROVÁ, S. a kol. *Česká a slovenská otázka v soudobém světě. Základy naší hodnotové orientace*. Brno: Konvoj, 2004, 2. vyd. 443 s. ISBN 80-7302-061-0, s. 343.

¹¹ Srov. SOKOL, J., *Filosofická antropologie*. Praha: Portál, 2002. 224 s. ISBN 80-7178-627-6, s. 17.

¹² Srov. PETROUSEK, M. a BALON, J., *Společnost naší doby*. Praha: Academia, 2011. 155 s. ISBN 978-80-200-1965, s. 43.

¹³ Srov. BLÍŽKOVSKÝ, B., *Náš svět na prahu 21. století*. In: KUČEROVÁ, S. a kol. *Česká a slovenská otázka v soudobém světě. Základy naší hodnotové orientace*, s. 343.

¹⁴ Srov. PETROUSEK, M. a BALON, J., *Společnost naší doby*, s. 43.

¹⁵ Srov. SOKOL, J., *Filosofická antropologie*, s. 17.

¹⁶ Srov. PRUDKÝ, L., a kol. *Studie o hodnotách*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2009. 236 s. ISBN 978—80-7380-266-0, s. 188.

¹⁷ Srov. SOKOL, J., *Filosofická antropologie*, s. 17.

¹⁸ Srov. PRUDKÝ, L., a kol. *Studie o hodnotách*, s. 187.

podle sebe, raději se přikloní k většině. Problémem je moderní doba jako taková, lidé se v ní nevyznají, nevědí, kde je jejich místo.¹⁹ Takový osamocený jedinec se pak snaží najít oporu, ale nachází jen svět plný materiálních věcí, postrádající smysl.²⁰ Rozdíl mezi hodnotami rodiny a tím, co hlásá současná doba, je obrovský a žene člověka do duševní propasti, v níž zpochybňuje vlastní hodnoty.²¹

Rozpadl se tradiční řád společnosti. Tu nyní spojují jen základní principy postavené na myšlenkách demokracie, svobodného trhu a lidských práv. Vytrácejí se hodnoty spojené s duchovním životem člověka. Jedná se především o hodnoty náboženské, založené na dobru, pokoře, vzájemné úctě a solidaritě. Ty dávaly možnost utvoření pevného žebříčku hodnot. Již nejsou jasně stanovené normy, ale existuje množina pravidel podle, kterých je možné si vybírat.²² Vztahy mezi lidmi jsou nahrazeny pouhými kontakty. Lze očekávat další střet kultur, projeví se třeba teroristickým útokem dne 11. září 2000, a podobné hrozby nadále přibývají.²³

Lidé narážejí na různé světové názory, odlišné hodnotové rámce, které jdou vzájemně proti sobě.²⁴ Zaměřují se převážně na přítomnost a budoucnost jde stranou. Technický pokrok určuje hodnotová měřítko.²⁵ Společnost se nechává ovládat spotřebou. Dnešní člověk má možnost získat téměř vše, co chce, zároveň ale chce stále víc. Z různých výzkumů vyplývá, že pocit štěstí není závislý na uspokojení těchto rostoucích potřeb. Jsou kultury technikou nepoznamenané, a přesto jsou zde lidé vnitřně šťastní.²⁶

Podle Prudkého se lidé na celém světě shodují, že k zachování lidství je důležité, aby si děti pod vlivem výchovy zvnitřněly takové hodnoty, jako jsou: pravda, láska, krása, spravedlnost a civilizovanost.²⁷

¹⁹ Srov. SOKOL, J., *Filosofická antropologie*, s. 15-17.

²⁰ Srov. PETROUSEK, M. a BALON, J., *Společnost naší doby*, s. 45-46.

²¹ Srov. GULOVA, L., *Sociální práce pro pedagogické obory*, s. 42.

²² Srov. PETROUSEK, M. a BALON, J., *Společnost naší doby*, s. 45-46.

²³ Srov. PRUDKÝ, L., a kol. *Studie o hodnotách*, s. 194.

²⁴ Srov. SOKOL, J., *Filosofická antropologie*, s. 15-17.

²⁵ Srov. PRUDKÝ, L., a kol. *Studie o hodnotách*, s. 194.

²⁶ Srov. PETROUSEK, M. a BALON, J., *Společnost naší doby*, s. 73.

²⁷ Srov. PRUDKÝ, L., a kol. *Studie o hodnotách*, s. 196.

1.1 Sonda

Hlavním cílem práce je zjistit osobní a profesní hodnoty a životní cíle sociálních pracovníků. Pro rozšíření teoretického základu tohoto tématu jsem provedla výzkumnou sondu. K získání potřebných dat jsem použila metodu dotazování, techniku polostrukturovaného rozhovoru. Zvolila jsem si určité okruhy otázek, kterými jsem se chtěla zabývat a které během rozhovoru bylo možné blíže specifikovat. Tato technika umožňuje výzkumníkovi pružně reagovat během rozhovoru.²⁸ Otázky bylo možné klást v pořadí dle mého uvážení a odkrýt tak informace, které byly pro mě užitečné, ačkoliv jsem se na ně původně nezaměřovala. Zároveň jsem se však mohla držet původního záměru.²⁹ Díky doptávání je kladem této techniky lepší pochopení a přesnější interpretace odpovědí účastníka.³⁰

Všech účastníků sondy jsem se dotázala, kde si přejí rozhovory uskutečnit a zda jim nebude vadit pořízení zvukové nahrávky. S pracujícími účastníky výzkumu probíhal rozhovor zejména na jejich pracovištích, se studenty v prostorách školy či příjemných kavárnách. Seznámila jsem je s cílem práce a ujistila je, že zůstanou v anonymitě. Všichni s pořízením audiozáznamu souhlasili, rozhovor tak nebyl rušen zapisováním poznámek. Vzhledem ke svým obavám, že komunikační partneři nebudou chtít poskytnout rozsáhlé odpovědi, jsem si připravila k otázkám ještě body, kterými jsem mohla některé okruhy dále rozvést. Na každý rozhovor jsem si vyhradila 1 hodinu času. Pro naplnění cíle práce jsem si stanovila 3 okruhy otázek: rodina, práce, budoucnost. V okruhu rodina jsem se zajímala především o prostředí, ze kterého komunikační partneři pochází, jeho vliv na hodnoty jedince, a jaké hodnoty v rodině uznávají. Těmito otázkami jsem si vyšlapávala cestičku až k finální otázce na osobní hodnoty.

Dále jsem se zaměřila na práci dotazovaných - zde jsem se snažila zjistit profesní hodnoty. K těm jsem se dostávala prostřednictvím otázek na představy o ideálních pracovních podmínkách, kompetencích pracovníka daného oboru, a proč si komunikační partneři vybrali práci právě v tomto oboru. U studujících komunikačních

²⁸Srov. NOVÝ, I., a SURYNEK, A., *Sociologie pro ekonomy a manažery*. Praha: Grada Publishing, 2002. 192 s. ISBN 80-247-0384-X, s. 85-86.

²⁹Srov. HENDL, J., *Kvalitativní výzkum*. Praha: Portál, 2005. 408 s. ISBN 80-7367-040-2, s. 74.

³⁰Srov. MIOVSKÝ, M., *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. Praha: Grada Publishing, 2006. 332 s. ISBN 80-247-1362-4, s. 159-160.

partnerů jsem se tázala na to, jaké si myslí, že jsou profesní hodnoty pracovníků v oboru, který studují.

Třetí oblastí, které jsem věnovala pozornost, byla budoucnost. V této oblasti mě zajímaly především životní cíle a přání komunikačních partnerů a zajímalo mě také, jak daleko od dosažení svých cílů jsou.

Nad rámec cíle práce jsem se ještě okrajově zabývala teorií her, věžňovým dilematem. Zajímalo mě, zda se komunikační partneři studující nebo pracující v oblasti ekonomie rozhodnou jinak než studující či pracující v oblasti sociální práce. Jinak řečeno, zda komunikační partneři z oblasti ekonomie budou jednat jako člověk ekonomický a naproti tomu komunikační partneři z oblasti sociální práce zvolí chování člověka společenského.

Věžňovo dilema

Dva jedinci, členové jedné rodiny, byli zatčeni s podezřením na spáchání společného zločinu. Byli umístěni do vazby tak, aby spolu nemohli mluvit a dohodnout se na společné výpovědi. Poté jim byly sděleny možné tresty pro případy, když se přiznají, nebo nepřiznají. Pokud se oba nepřiznají, dostanou oba na základě nepřímých důkazů nejnižší možný trest dva roky odnětí svobody. Pokud se jeden přizná a druhý nepřizná, první dostane jeden rok vězení, kdežto druhý na základě výpovědi prvního osm let vězení. Pokud se přiznají oba dva, dostane každý po šesti letech vězení.³¹

Dále mě také zajímalo, jakou váhu hodnotám vzhledem ke své profesi dotazovaní přiřazují. Jelikož jsem pořídila nahrávku, mohla jsem si celý rozhovor doma znovu poslechnout a vyhnout se tak chybě prvního dojmu. Později jsem provedla transkripci, tedy přepsání rozhovoru do textové podoby.³² Došlo tak k prvnímu plánovitému roztřídění dat. K analýze a zhodnocení dat jsem využila metody utváření trsů, podle níž jsem seskupila určitá tvrzení do skupin s blízkými znaky.³³

³¹ Srov. PRUDKÝ, L., a kol. *Studie o hodnotách*, s. 69.

³² Srov. HENDL, J., *Kvalitativní výzkum*, s. 208.

³³ Srov. MIOVSKÝ, M., *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*, s. 221.

1.1.2 Charakteristika účastníků sondy

Cílovou populaci tvoří studenti ekonomie a sociální práce, dále pak pracující v oblasti sociální práce a ekonomie. Vzhledem k teoretickému základu, který jsem během psaní práce získala, jsem stanovila kritéria výběru vzorku; jednalo se především o věk studentů i pracujících, protože právě věk ovlivňuje hodnoty jedince. Dalším kritériem byla oblast sociální práce a oblast ekonomie. Oblast ekonomie jsem si vybrala, protože se prolíná se sociální prací. Společenský život by se měl soustřeďovat na obě tyto oblasti. Problém dnešní společnosti může představovat vzdálenost mezi těmito aspekty. Moderní techniky a přístupy často opomíjejí humanitní hodnoty, a člověk se tak stává pouhým objektem.³⁴

Ekonomie hledá cestu k bohatství, pomáhající profese se čím dál častěji setkávají s jeho negativními důsledky. Problémy společnosti orientované na výkonnost jedince, kdy rodiče nemají čas na své děti, dále rozpady vztahů a psychické problémy ústí v situace, které musí řešit profese sociální práce.³⁵

Sonda byla zaměřena na studenty ekonomie a studenty sociální práce a na pracující v oblasti ekonomie a oblasti sociální práce. Celkem bylo osloveno 25 potenciálních účastníků, z nichž 20 na sondě skutečně spolupracovalo. Z každé zvolené oblasti se jednalo o 5 komunikačních partnerů. Samotné rozhovory byly uskutečněny v prosinci 2014 a lednu 2015. Komunikační partneři studující ekonomii budou nadále označováni zkratkou SE, partneři studující sociální práci zkratkou SSP, pracující v oblasti ekonomie zkratkou PE a pracující v oblasti sociální práce zkratkou PSP. Pro lepší orientaci dostal každý komunikační partner jméno, které je vzhledem k zachování jejich anonymity zcela smyšlené.

1.1.3 Sociálně kulturní prostředí, ve kterém komunikační partneři vyrůstali

Do 19. století byly v centru pozornosti mravní zásady. Rodiče učili děti naprosté poslušnosti a kázni. Rodiče mohli být laskaví, ale přísní proti prohřeškům dětí. S 20. stoletím a emancipací žen dochází k poklesu autoritativnosti ve všech oblastech. Rodiče

³⁴Srov. RIEGEL, K., *Ekonomická psychologie*. Praha: Grada Publishing, 2007. 248 s. ISBN 978-80-247-1185-0, s. 228.

³⁵ Srov. RIEGEL, K., *Ekonomická psychologie*, s. 7-8.

se mají soustředit na ty dobré stránky dítěte, nikoliv na „vadné“ a vyhýbat se tělesným trestům, je-li to možné. Rozumnost, uměřenost a shovívavost byly ideály výchovy. O rodičovské lásce, laskavosti a vlídnosti se začínáme dočítat až po roce 1950. V šedesátých letech se do Evropy z USA dostávají liberální postoje k dětem. Mimo jiné, vlivem liberální výchovy, vzrostla zločinnost a morálka začala upadat.³⁶

Osoby, které se narodily po revoluci v r. 1989, vyrůstají v prostředí, ve kterém jsou obklopeny technikou. Starší vynálezy jako gramofon znají již jen z muzea, ale některé doposud nevynalezené se jim odkrývají ve fantasy filmech.³⁷ Vzhledem k politickému klimatu do listopadu 1989 byla 90. léta obdobím nově nabyté svobody. V podstatě si lidé dělali, co chtěli, a nezajímali se o zvyklosti společnosti či zákonné hranice.³⁸

Z výzkumu hodnotových preferencí sledovaných Centrem veřejného mínění v letech 1990- 1999 je patrné, že docházelo k poklesům významu hodnot jako takových. Klesly také hodnoty společenské participace (demokracie) a hodnoty související s altruismem.³⁹ Tento fakt udávám, abych přiblížila, v jakém duchu byli komunikační partneři vychováváni, a čím tak mohla být ovlivněna interiorizace jejich hodnotové struktury.

1.2 Sociální práce a ekonomie

K porovnání hodnot budoucích sociálních pracovníků a pracujících sociálních pracovníků jsem si zvolila studující a pracující v oblasti ekonomie a to z důvodu, že jsem narazila na zajímavé srovnání člověka jako tvora ekonomického s člověkem jako bytostí společenskou. Myslím, že pro přiblížení duševního světa účastníků sondy je nutné dotknout se charakteristik obou zvolených oblastí (ekonomie, sociální práce).

1.2.1 Ekonomie

Prudký uvádí, že hodnota je pojem pocházející původně z ekonomie; připomíná tak, morální smysl původních ekonomických teorií. Klasická politická ekonomie užívá pojmu „hodnota“ k vyjádření schopnosti nějakého objektu uspokojovat potřeby jedince.

³⁶ Srov. MATOUŠEK, O., *Rodina jako instituce a vztahová síť*. 2. vyd. Praha: Slon, 1997. 144 s. ISBN 80-85850-24-9, s. 40-41.

³⁷ Srov. PETROUSEK, M. a BALON, J., *Společnost naší doby*, s. 142.

³⁸ Srov. MATOUŠEK, O. a KROFTOVÁ, A., *Mládež a delikvence*, s. 95.

³⁹ Srov. PRUDKÝ, L., *Hodnoty a normy v české společnosti - stav a vývoj v posledních letech*. Praha: Akademické nakladatelství Cerm, 2004. 1. vyd. 32 s. ISBN 80-7204-358-7, s. 17-19.

Rozlišuje hodnotu spojenou s užitkem, tedy hodnotu, která je závislá na čistě subjektivním zvážení jedince, a dále směnnou hodnotu, která vyjadřuje objektivně cenu.⁴⁰ V současné době můžeme sledovat, že ekonomie vstupuje téměř do všech sfér života, ať už se jedná třeba o medicínu nebo o školství. Prolínání můžeme sledovat i v případě ekonomie a sociální práce.⁴¹

Ekonomie předpokládá chování jedince, který se snaží sledovat svůj zájem a jeho uskutečnění v co největší možné míře. Každý jedinec se tedy snaží maximalizovat svůj užitek. Ekonomie vychází z myšlenky, že člověk je člověkem ekonomickým.⁴² Ten si je vědom účinků svého jednání a je velmi přizpůsobivý.⁴³ Pokud nahlížíme na člověka jako na *homo oeconomicus* v úzkém smyslu, vidíme sobeckého člověka, který se stará jen sám o sebe za účelem dosažení svého prospěchu. Jedná sám, bez ohledu na druhé. V širším slova smyslu je *homo oeconomicus* člověkem, který sleduje svůj prospěch s ohledem na ostatní.⁴⁴ Problém je zde především v pojmu osobního prospěchu, který je založen na subjektivním rozhodnutí. Hodnotou může být jak materiální, tak psychický prospěch.⁴⁵

Člověk podle tohoto konceptu žije pravděpodobně ve společnosti, v níž jsou hodnotové orientace zaměřené na individualismus a maskulinitu.⁴⁶

1.2.2 Sociální práce

Sociální práce staví na altruismu a ochotě a schopnosti pomoci sociálně potřebným. Její vývoj sahá do daleké minulosti a dnes se v praxi promítá do života všech sociálně znevýhodněných jednotlivců skupin i komunit. Sociální práce se opírá o sociální solidaritu a otevírá prostor pro dobrovolnictví. Usiluje o zlepšení fungování jedinců ve společnosti.⁴⁷ A to tak, aby byli schopni zvládat nároky běžné společnosti.⁴⁸

⁴⁰ Srov. PRUDKÝ, L., a kol. *Studie o hodnotách*, s. 41-43.

⁴¹ Srov. RIEGEL, K., *Ekonomická psychologie*, s. 228.

⁴² Srov. PRUDKÝ, L., a kol. *Studie o hodnotách*, s. 61-63.

⁴³ Srov. NAKONEČNÝ, Milan. *Sociální psychologie organizace*. Praha: Grada, 2005, 225 s. ISBN 80-247-0577-x, s. 24.

⁴⁴ Srov. PRUDKÝ, L., a kol. *Studie o hodnotách*, s. 61-63.

⁴⁵ Srov. NAKONEČNÝ, Milan. *Sociální psychologie organizace*, s. 25.

⁴⁶ Srov. PRUDKÝ, L., a kol. *Studie o hodnotách*, s. 68-69.

⁴⁷ Srov. GULOVÁ, L., *Sociální práce pro pedagogické obory*, s. 14.

⁴⁸ Srov. MUSIL, L., „*Ráda bych Vám pomohla, ale...*“ *Dilemata práce s klienty v organizacích*. Brno: Marek Zeman, 2004. 243 s. ISBN 80-903070, s. 15.

Člověk společenský

Od nepaměti má člověk tendence sdružovat se a žít ve společenství, a to nejen z důvodu ochrany před nepřáteli či obstarávání potravy.⁴⁹ Již ve 4. století před Kristem přišel Aristoteles s myšlenkou, která se dodnes táhne všemi společenskými vědami, a sice že člověk je *zoon politikon*. V Anglii hovoří o *social animal*, tedy o společenském zvířeti, v české literatuře se objevuje spojení *společenská bytost*.⁵⁰

Člověk společenský sleduje na rozdíl od člověka ekonomického spíše hodnoty než zájmy.⁵¹

U pracovníků v pomáhajících profesích se předpokládá jejich schopnost pomáhat lidem a s tím související zvládnání sociálních problémů a emocí klientů. Taková forma pomoci je nazývána pomocí na prvním stupni. Tuto pomoc nabízejí zejména sociální pracovníci, psychologové a psychiatři. Rozlišujeme také pomoc na druhém stupni. Tuto pomoc nabízejí pracovníci, kteří jednají s klienty v krizi. Jedná se o specialisty v profesích, jako jsou lékaři, zdravotní sestry a policisté. Ti se snaží pomáhat klientům při řešení problémů holisticky, v rámci celku. Například lékaři nejen léčí danou nemoc, ale snaží se pomoci pacientovi i s jeho strachem z operace.⁵²

1.2.3 Hodnota jako součást profesních kompetencí

V souvislosti s cílem práce mě zajímalo, zda komunikační partneři vůbec považují hodnoty za důležitý prvek své profese. Mlčák uvádí hodnoty jako součást profesních kompetencí.⁵³

Samotný pojem kompetence je poměrně obtížně definovatelný. Problém spočívá zejména v tom, že není možné určit obecné kompetence pro profesi sociálního pracovníka.⁵⁴ Matoušek hovoří o obecných předpokladech pracovníka pro výkon sociální práce. Jedná se o zdatnost a inteligenci, přitažlivost, důvěryhodnost a

⁴⁹ Srov. SOKOL, J., *Filosofická antropologie*, s. 51.

⁵⁰ Srov. KOSEK, J., *Člověk je (ne)tvor společenský. Kapitoly ze sociální psychologie*. Praha: Argo, 2004. 253 s. ISBN 80-7203-591-6, s. 10.

⁵¹ Srov. PRUDKÝ, L., a kol. *Studie o hodnotách*, s. 64.

⁵² Srov. MATOUŠEK, O., *Nároky sociální práce a syndrom vyhoření*. In: MATOUŠEK, O. a kol. *Metody a řízení sociální práce*. Praha: Portál, 2008. 384 s. ISBN 978-80-7367-502-8, s. 51.

⁵³ Srov. MLČÁK, Z., *Profesní kompetence sociálních pracovníků a hodnocení jejich významu*. In: *Sborník prací Filozofické fakulty Ostravské univerzity: Acta Facultatis philosophicae Universitatis Ostraviensis*. Ostrava: Ostravská univerzita, Filozofická fakulta, 2006, 172 s. ISBN 80-7368-174-9, s. 261-262.

⁵⁴ Srov. TRUHLÁŘOVÁ, Z., *Kompetence v sociální práci*. In: MATOUŠEK, O. a kol., *Encyklopedie sociální práce*. Praha: Portál, 2013. 576 s. ISBN 978-80-262-0366-7, s. 517.

komunikační dovednosti.⁵⁵ Mlčák kromě hodnot do profesních kompetencí dále řadí motivy, osobnostní vlastnosti, schopnosti, dovednosti a vědomosti.⁵⁶

Zdatnost a inteligence: Zdatnost u pracovníka v pomáhajících profesích předpokládají zejména američtí autoři. Protože člověk, který chce pomáhat druhým, by měl znát své tělo a pracovat v jeho prospěch udržováním se v dobré kondici a zdravou životosprávou.⁵⁷ Sociální pracovník musí disponovat znalostmi z různých oblastí. Mimo jiné se také musí vyznat v ekonomii, managementu a teorii organizace. Stále však zůstává sociálním pracovníkem.⁵⁸ Pracovník by měl neustále prohlubovat svoje znalosti, učit se novým věcem, vytvářet nové efektivnější způsoby práce.⁵⁹

Přitažlivost: Pracovník by měl být pro klienta přitažlivý a to nejen vzhledově, ale například svými zkušenostmi, věkem nebo chováním.⁶⁰

Důvěryhodnost: Důležitými složkami důvěryhodnosti jsou diskrétnost, spolehlivost, porozumění a využívání moci k prospěchu klienta.

Komunikační dovednosti: Komunikační dovednosti jsou důležité zejména pro navázání vztahu s klientem. Egan k nim řadí: fyzickou přítomnost, naslouchání, empatii a analýzu klientových prožitků.⁶¹

Vědomosti: Sociální pracovník by měl vidět klienta komplexně, být schopen pohlédnout na jeho situaci v celku a porozumět jeho struktuře. Žádný člověk však nemůže být specialistou ve všech oborech.⁶²

⁵⁵ Srov. MATOUŠEK, O., HARTL, P., *Nároky sociální práce a syndrom vyhoření*. In: MATOUŠEK, O. a kol., *Metody a řízení sociální práce*. 3. vyd. Praha: Portál, 2013. vyd. 3. akt., 380 s. ISBN 978-80-262-0213-4, s. 50.

⁵⁶ Srov. MLČÁK, Z., *Profesní kompetence sociálních pracovníků a hodnocení jejich významu*. In: *Sborník prací Filozofické fakulty Ostravské univerzity: Acta Facultatis philosophicae Universitatis Ostraviensis*, s. 261-262.

⁵⁷ Srov. MATOUŠEK, O., HARTL, P., *Nároky sociální práce a syndrom vyhoření*. In: MATOUŠEK, O. a kol., *Metody a řízení sociální práce*. s. 50.

⁵⁸ Srov. MUSIL, L., *Sociální práce a jiné pomáhající obory/profese*. In: MATOUŠEK, O. a kol., *Encyklopedie sociální práce*. Praha: Portál, 2013. 576 s. ISBN 978-80-262-0366-7, s. 507.

⁵⁹ Srov. MATOUŠEK, O., HARTL, P., *Nároky sociální práce a syndrom vyhoření*. In: MATOUŠEK, O. a kol., *Metody a řízení sociální práce*, s. 50.

⁶⁰ Srov. Tamtéž s. 50.

⁶¹ Srov. MATOUŠEK, O., HARTL, P., *Nároky sociální práce a syndrom vyhoření*. In: MATOUŠEK, O. a kol., *Metody a řízení sociální práce*, s. 51-52.

⁶² Srov. MUSIL, L., „*Ráda bych Vám pomohla, ale...*“ *Dilemata práce s klienty v organizacích*, s. 13

Z výzkumu profesních kompetencí realizovaných u sociálních pracovníků na sociálních odborech městských a obecních úřadů v ostravském regionu vyšly hodnoty jako velmi důležité kompetence. Nejmenší váhu připsaly pracovníce vědomostem, což autor metodiky výzkumu považuje za důsledek nízkého (středoškolského) vzdělání.⁶³

Komunikačních partnerů jsem se dotazovala obdobně na pořadí, v jakém považují za důležité kompetence: motivy, schopnosti, hodnoty, dovednosti a vědomosti. Především, zda bude rozdíl se zmiňovaným výzkumem z hlediska věkové proměnné a vzdělanosti.

Skutečně se rozdíl projevil. Ať už studenti či pracovníci v oblasti sociální práce, nebo studenti či pracující v oblasti ekonomie, celkově považují hodnoty za méně významnou kompetenci pro výkon práce. Nejvíce si považují schopností a dovedností, dále vědomostí a také motivů.

⁶³ Srov. MLČÁK, Z., *Profesní kompetence sociálních pracovníků a hodnocení jejich významu*. In: *Sborník prací Filozofické fakulty Ostravské univerzity: Acta Facultatis philosophicae Universitatis Ostraviensis*, s. 261-277.

2 Hodnoty

Počátky zájmu o hodnoty můžeme sledovat již v období antiky, kdy jim byl dáván význam zejména v rámci otázek nejvyššího dobra. Samotný termín hodnoty však nebyl znám, často bylo využíváno pojmů *axia* (hodnota, důstojný) či *ethos* (zvyk) nebo *time* (ctění). Koncem 19. a začátkem 20. století se filosofie začíná zabývat zkoumáním hodnot uceleně. Samotný pojem „hodnoty“ do filosofie zavedl Hermann Lotze. Zájem o hodnoty narůstá po druhé světové válce.⁶⁴

2.1 Charakteristika pojmu

S užitím slova „hodnota“ se setkáváme dnes a denně.⁶⁵ Při každém nákupu poměřujeme hodnotu užitku, jakou nám zboží přinese, s jeho cenou.⁶⁶ Mnoho lidí se na ni odvolává, pokud hovoří o něčem cenném. Využití tohoto pojmu se vztahuje k významu nějakého objektu, který jednotlivec či společnost tomuto objektu přisuzují.⁶⁷ Hodnoty jsou v jednotlivých oborech vnímány odlišně.⁶⁸ Jinak se o hodnotách mluví v ekonomii, jinak ve filosofii a jinak v psychologii.⁶⁹ V nejširším slova smyslu se jedná o vše, co chápeme jako důležité⁷⁰ nebo se jedná o „(...) *obecný pojem pro všechno, čeho si ceníme nebo vážíme*“.⁷¹

Samotný pojem můžeme vyvodit ze slova *axios* řeckého původu, které v překladu znamená cenný. Pokud budeme čerpat z latiny, nabídne se nám slovo *valere*, což můžeme překládat jako zdravý.

⁶⁴ Srov. CAKIRPALOGLU, P., *Psychologie hodnot*, s. 10.

⁶⁵ Srov. PRUDKÝ, L., *Hodnoty a normy v české společnosti - stav a vývoj v posledních letech*, s. 8.

⁶⁶ KUČEROVÁ, S., *Člověk, hodnoty, výchova*. Prešov: Grafotlač, 1996. 229 s. ISBN 80-85668-34-3, s. 45.

⁶⁷ Srov. PRUDKÝ, L., *Hodnoty a normy v české společnosti- stav a vývoj v posledních letech*, s. 8.

⁶⁸ Srov. NEČASOVÁ, M., *Úvod do filozofie a etiky v sociální práci*. Brno: Masarykova univerzita, 2001. 98 s. ISBN 80-210-2673-1, s. 49.

⁶⁹ Srov. ČAČKA, Otto. *Psychologie vrstev duševního dění osobnosti a jejich autodiagnostika*. Brno: Doplněk, 1997, 381 s. ISBN 80-85765-70-5, s. 332.

⁷⁰ Srov. NEČASOVÁ, M., *Úvod do filozofie a etiky v sociální práci*, s. 49.

⁷¹ GOLDMANN, R., a CICHÁ, M. *Etika zdravotní a sociální práce*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2004. ISBN 80-244-0907-0, s. 8.

Dodnes v psychologii chybí jasná teorie o hodnotách, která by měla všeobecnou platnost.⁷² V rámci filosofie se hodnotami zabývá obor axiologie,⁷³ ta bere v úvahu i jejich psychologický aspekt.⁷⁴

Jednotná celosvětově uznávaná definice hodnot vzhledem k jejich heterogenosti neexistuje. Ta je způsobena zejména jejich obecností. Jedná se o velmi obecný činitel, který se podílí na chování a prožívání jednotlivce.⁷⁵ Ačkoliv se někteří lidé shodnou, že sdílí stejné hodnoty, jejich chování v praxi se může lišit.⁷⁶

Reamer v knize *Social Work Values and Ethics* popisuje hodnoty jako emoční představy, které jsou všeobecné a vztahující se k tomu, co je žádoucí. Hodnoty vyplývají ze zkušeností lidí, z historického kontextu a nabízejí normy chování ve společnosti a prostředky pro její uspořádání.⁷⁷

Podle Cakirpaloglu „*hodnota představuje specifickou psychickou kategorii, která tvoří poměrně stabilní trvalou strukturu osobnosti významnou pro individuální, sociální a historickou realizaci člověka*“.⁷⁸

V sociální psychologii je hodnota vnímána jako „*míra subjektivního ocenění nebo míra důležitosti, kterou jedinec přisuzuje určitým věcem a jevům*“.⁷⁹

Pro účely diplomové práce využívám definici hodnot právě ze sociální psychologie „*subjektivní míra důležitosti, kterou jedinec přisuzuje určitým věcem, jevům, symbolům, jiným lidem, aj.*“.⁸⁰

V psychologii se o hodnotách může uvažovat následovně:

- cíl, kterého se člověk snaží dosáhnout, nebo cena objektu důležitého pro jedince (štěstí, zdraví, mír)
- prostředky, které využíváme k dosažení něčeho, co považujeme za významné (vzdělání, postavení)

⁷² Srov. CAKIRPALOGLU, P., *Psychologie hodnot*, s. 9.

⁷³ Srov. ČÁČKA, Otto. *Psychologie vrstev duševního dění osobnosti a jejich autodiagnostika*, s. 332.

⁷⁴ Srov. NAKONEČNÝ, M., *Psychologie osobnosti*. 2. vyd. Praha: Academia, 1997. 336 s. ISBN 80-200-0628-1, s. 123.

⁷⁵ Srov. CAKIRPALOGLU, P., *Psychologie hodnot*, s. 313.

⁷⁶ Srov. JANDOUREK, J., *Slovník sociologických pojmů*. Praha: Grada Publishing, 2012. 264 s. ISBN 978-80-247-3679-2, s. 99.

⁷⁷ Srov. REAMER, F. *Social Work Values and Ethics*, s. 10.

⁷⁸ CAKIRPALOGLU, P., *Psychologie hodnot*, s. 343.

⁷⁹ NAKONEČNÝ, Milan. *Úvod do psychologie*, s. 108.

⁸⁰ PRŮCHA, J., WALTEROVÁ, E. a MAREŠ, Jiří. *Pedagogický slovník*. Praha: Portál, 2008. 322 s. ISBN 978-80-7367-416-8, s. 74.

- hodnoty jako něco, za co stojí usilovat o něco
- hodnoty jako kritéria hodnocení.⁸¹

2.1.1 Funkce hodnot

Hodnoty mají velký význam na život jedince i celé společnosti. Pro poznání tohoto významu je důležité seznámit se s funkcemi hodnot. Tážeme-li se po významných funkcích hodnot, musíme uvažovat odlišné pojetí hodnot v různých vědeckých disciplínách.

Prudký na základě mnohých sociologických výzkumů uvádí, že hodnoty mohou mít různé funkce, z nichž některé blíže popisuje. Vnímá hodnoty například jako:

- stavební kameny kultury
- součást utváření obsahu sociálních fenoménů a vztahů: jeden z definičních znaků osobnosti
- zdroj motivace chování
- součást identifikátorů skupiny či etnika, společenství nebo institucí
- zdroje sociální a kulturní soudržnosti
- zdroje a charakteristiky rozvrstvení a hierarchizace společnosti
- atribut morálky
- základy politických filosofí a ideologií.⁸²

V psychologii lze rozlišit individuální (tedy ty, které jsou významné pro jedince) a společenské (vztahují se na celou společnost) funkce hodnot. Ty individuální rozdělil McGuire následovně:

- Funkce adaptace na fyzické a sociální podmínky: jedná se o hodnoty, které jedinec přijímá v rámci socializace nebo vlastní zkušeností. Jedná se o standardizované chování v ekonomických situacích. Jde o celkem jednoduché hodnotové funkce, které můžeme spatřovat i u nižších živočichů.
- Funkce překonávání vlastní existence: tato funkce je velmi významná u cílů a vztahů, jež mají nejvyšší stupeň žádoucnosti. Tuto funkci dobře vystihl

⁸¹ Srov. PRUDKÝ, L., a kol. *Studie o hodnotách*, s. 180-184.

⁸² Srov. PRUDKÝ, L., *Inventura hodnot. Výsledky sociologických výzkumů hodnot ve společnosti České republiky*. Praha: Academia, 2009. 341 s. ISBN 978-80-200-1751-2, s. 45.

Goldstein, protože zdůraznil roli sebehodnocení, seberegulace a abstraktního myšlení v uceleném procesu hodnocení.

Společenský význam zahrnuje dvě skupiny funkcí

- Funkce sociální integrace: je důležitá pro udržení skupiny. Do těchto funkcí patří například sociální kontrola a sociální prevence deviantního chování.
- Funkce sociální racionalizace: na tuto hodnotu se může společnost odvolat, když se snaží dosáhnout nějakého cíle. Jde o hodnotu, kterou většina společnosti uznává.

Dochází k prolínání obou druhů hodnot (společenských i individuálních). Zjednodušeně řečeno: jednotlivci se podílejí na utváření společenských hodnot.⁸³

Strmiska shrnul čtyři základní charakteristiky hodnot:

- určuje význam věci, který je závislý na objektu a subjektu hodnocení a dalších faktorech, ze kterých hodnocení pochází
- to, co má být (je žádoucí), tvoří jádro hodnocení
- hodnoty vnímáme jednak jako kritérium hodnocení a jednak jako objekt, který disponuje určitou hodnotou
- jsou součástí kultury, umožňují integraci jedince a společnosti.⁸⁴

Çakirpaloglu rozlišuje hodnoty podle původu na individuální a institucionální. Individuální jsou naprosto subjektivní, kdežto institucionální jsou podobny obecným normám ve společnosti.⁸⁵

Prudký rozlišuje hodnoty obdobně, a to individuální a sdílené. Individuální hodnoty jsou jedinci dány jeho genetickými možnostmi a zkušenostmi získanými na jejich základě. Sdílené hodnoty k sobě mají synonymum kulturní. Jedná se především o hodnoty vyplývající z mezilidských vztahů. Jedná se o určité způsoby chování, které společnost buď zavrhuje, nebo schvaluje. V druhém případě se jedná o harmonické fungování společnosti bez konfliktů. V různých kulturách mohou být rozdíly v hodnotách velmi znatelné.⁸⁶ O sdílených hodnotách hovoří také Maslow, který je

⁸³ Srov. ÇAKIRPALOGLU, P., *Psychologie hodnot*, s. 402-405.

⁸⁴ Srov. PRUDKÝ, L., *Hodnoty a normy v české společnosti - stav a vývoj v posledních letech*, s. 13-14.

⁸⁵ Srov. ÇAKIRPALOGLU, P., *Psychologie hodnot*, s. 357.

⁸⁶ Srov. PRUDKÝ, L., a kol. *Studie o hodnotách*, s. 60.

odděluje od hodnot osobitých. Rozdíl je především v tom, že jsou hodnoty, které mají všichni společné (sdílené) a hodnoty, kterými se vyznačují určité typy lidí nebo samotní jedinci (osobité).⁸⁷

Podobně rozlišuje Musil kolektivní a dílčí preference. Kolektivní preference jsou hodnoty, zájmy, cíle a přístupy, které jsou uznávány v organizaci většinou pracovníků. Pokud dojde ke konfliktu, jsou pracovníci schopni ustoupit od svých preferencí. Naproti tomu dílčí preference jsou čistě osobní cíle, hodnoty, zájmy a přístupy jednotlivce či nějaké menší skupiny. Organizace k těmto preferencím přihlíží, nejedná se však o prioritní zájem, jednat v souladu s nimi. Jsou vnímány pozitivně, pokud neohrožují naplnění kolektivních preferencí. Problémem je přílišné lpění na dílčích preferencích, může totiž dojít k napětí a konfliktům na pracovišti.⁸⁸

Cakirpaloglu uvádí stupeň zakotvenosti hodnot. Podle něj dělí hodnoty na povrchové a vnitřní. Na rozdíl od povrchových hodnot jsou hodnoty vnitřní ryze autentické, opravdové a usměrňující naše chování. Hodnoty směřují naše chování k naplnění cílů. Změny hodnotových systémů mohou nastat vlivem socializace, absolutní substitucí novou hodnotou a záměrným zákrokem jedince do aktuálního hodnotového systému.⁸⁹

Eyerová a Eyer rozlišují hodnoty dávání a hodnoty bytí. Do hodnot dávání zařazují hodnoty, které se projevují především ve vztahu nás samotných k ostatním. Patří sem hodnoty jako: oddanost a spolehlivost, láska, respekt a úcta, vlídnost a srdečnost a další. Hodnoty, které se snažíme získat a stát se tak jejich nositeli, jsou hodnotami bytí. Do nich řadíme tyto hodnoty: poctivost, odvaha, mírumilovnost a samostatnost a výkonnost.⁹⁰

Nytrková a Pikálková rozdělují hodnoty žité a hodnoty vyřčené. O hodnoty žité se jedná, pokud je naše chování v souladu s naším vnitřním přesvědčením, jde o zkušenost, to, co proběhlo a z čeho se můžeme poučit, vylepšit to. Hodnoty vyřčené: nemusí být v souladu s naším jednáním.⁹¹

⁸⁷ Srov. MASLOW, Abraham Harold. *O psychologii bytí*. Přeložila: Hana Antonínová. Praha: Portál, 2014, 317 s. ISBN 978-80-262-0618-7, s. 208.

⁸⁸ Srov. MUSIL, L., „*Ráda bych Vám pomohla, ale...*“ *Dilemata práce s klienty v organizacích*, s. 27-28

⁸⁹ Srov. CAKIRPALOGLU, P., *Psychologie hodnot*, s. 358.

⁹⁰ Srov. EYER, T., EYEROVÁ, L. *Jak naučit děti hodnotám*. 3. vyd. Praha: Portál, 1993. 160 s. ISBN 978-80-262-0399-5, s. 13-14.

⁹¹ Srov. NYTROVÁ, O. a PIKÁLKOVÁ, M., *Dialog mezi hodnotami aneb hodnoty vyřčené a hodnoty žité*. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2011. 384 s. ISBN 978-80-7452-014-3, s. 36.

Nečasová rozlišuje hodnoty absolutní a relativní. Ty dříve zmíněné jsou stálé, nemění se jejich vnitřní obsah. Lidé je vnímají jako dobré, vyplývající z lidské přirozenosti. Jedná se například o spravedlnost, věrnost a svobodu.⁹²

2.2 Pojmy související s poznáním hodnot

Podle Prudkého je důležité pro poznání hodnot: zjistit jejich strukturu (to, jaké hodnoty jsou v dané společnosti, kultuře apod.), hodnotové preference, hodnotové orientace a vlivy na stav a vývoj hodnotových orientací a hodnotových preferencí (jedná se o faktory, které ovlivňují vývoj hodnot).⁹³

2.2.1 Hodnotové preference

V sociální práci je nezbytně důležité umět rozlišit hodnoty mezi sebou a brát při tom na zřetel, v jakém systému se nacházejí. Od jednotlivých systémů se pak odvíjí jejich hierarchie.⁹⁴ Jedná se o hodnotové preference, tzv. žebříček hodnot, jejich pořadí. Nejvýše postavené jsou hodnoty nejvýznamnější, jsou nejdůležitějšími zdroji, které motivují naše jednání.⁹⁵ Dá se říci, že dokážeme rozpoznat jejich závažnost.⁹⁶ Zdroje, které se podílejí na vytváření pozic v hierarchii, se rozdělují na formální a obsahové. Prvně zmíněné vyjadřují označení stupnic. Ty obsahové jsou určeny oblastí, ke které se dané hodnoty vztahují, a jejich významem. Velmi zásadními jsou zde životní hodnoty. Takové hodnoty jsou nejvýznamnější, vyjadřují určitý vztah k důležitým atributům života jedince. Jsou charakteristické svou stabilitou a trvanlivostí, mění se jen zřídka.⁹⁷ Pozice hodnot v hierarchii je závislá na zkušenostech jedince, podle kterých se pozice hodnot může měnit, například po nějaké dramatické události v životě jedince.⁹⁸

⁹² Srov. NEČASOVÁ, M., *Úvod do filozofie a etiky v sociální práci*, s. 49.

⁹³ Srov. PRUDKÝ, L., *Hodnoty a normy v české společnosti - stav a vývoj v posledních letech*, 8-9.

⁹⁴ Srov. FISCHER, O., *Role hodnot v etice pro sociální práci*. In: FISCHER, O., MILFAIT, R. a kol. *Etika pro sociální práci*. Jabok - Vyšší odborná škola sociálně pedagogická a teologická, 2008. 223 s. ISBN 978-80-904137-3-3, s. 62.

⁹⁵ Srov. PRUDKÝ, L., *Hodnoty a normy v české společnosti - stav a vývoj v posledních letech*, s. 8.

⁹⁶ Srov. FISCHER, O., *Role hodnot v etice pro sociální práci*. In: FISCHER, O., MILFAIT, R. a kol. *Etika pro sociální práci*, s. 61.

⁹⁷ Srov. PRUDKÝ, L., *Inventura hodnot. Výsledky sociologických výzkumů hodnot ve společnosti České republiky*, s. 33.

⁹⁸ Srov. NAKONEČNÝ, M., *Psychologie osobnosti*, s. 123.

2.2.2 Hodnotové orientace

Pojem hodnotové orientace bývá často zaměněn s pojmem hodnotové preference. Hodnotové orientace vyjadřují naše záměry, ať už z krátkodobého hlediska, nebo dlouhodobého.⁹⁹ Hodnotové orientace blíže specifikují hodnotové preference, poskytují jim obsahy.¹⁰⁰ Jejich zkoumání je velmi obtížné, zejména pro nejasné vymezení tohoto pojmu. Mezi autory nepanuje shoda v chápání tohoto pojmu.

2.2.3 Hodnocení

S pojmem „hodnota“ se velmi úzce pojí další pojem, a tím je „hodnocení“. Vzhledem k jejich častému zaměňování se je psychologie snaží stále podrobněji analyzovat.¹⁰¹ „*Hodnocení představuje psychický proces, v němž je vztah mezi subjektem a objektem regulován kvalitou a intenzitou stávající hodnoty*“.¹⁰² Podle Prudkého je vznik hodnot závislý na hodnocení, protože hodnoty jsou jeho výsledkem.¹⁰³

V sociální práci je hodnocení základním úkonem. Sociální pracovník posuzuje situaci klienta, skupiny či komunity a na základě toho navrhuje postup řešení.¹⁰⁴ Sociální pracovník musí být schopen okamžitého zhodnocení situace a eliminovat akutní ohrožení.¹⁰⁵

2.2.4 Normy

K aktivizaci hodnot dochází pomocí norem. Hodnotové preference a orientace se promítají do představ o tom, co je společností považováno za žádoucí a přijatelné.¹⁰⁶ Hodnoty tedy úzce souvisí s normami chování.¹⁰⁷ Normy v psychologii představují určitou standardní hodnotu, případně vzor, jenž se týká skupiny nebo nějakého typu a je pro ně závazný. Normy v sociologickém pojetí jsou vnímány obecně a vyplývají ze

⁹⁹ Srov. PRUDKÝ, L., *Hodnoty a normy v české společnosti - stav a vývoj v posledních letech*, s. 8.

¹⁰⁰ Srov. PRUDKÝ, L., *Inventura hodnot*, s. 107.

¹⁰¹ Srov. CAKIRPALOGLU, P., *Psychologie hodnot*, s. 343.

¹⁰² CAKIRPALOGLU, P., *Psychologie hodnot*, s. 344.

¹⁰³ Srov. PRUDKÝ, L., *Inventura hodnot*, s. 23.

¹⁰⁴ Srov. MATOUŠEK, O., *Slovník sociální práce*. Praha: Portál, 2003. 288 s. ISBN 80-7178-549-0, s. 75.

¹⁰⁵ Srov. GULOVÁ, L., *Sociální práce pro pedagogické obory*, s. 40.

¹⁰⁶ Srov. PRUDKÝ, L., *Inventura hodnot*, s. 108.

¹⁰⁷ Srov. PRUDKÝ, L., *Hodnoty a normy v české společnosti - stav a vývoj v posledních letech*, s. 9.

sociálních norem. Člověk se neangažuje a jen přijímá daná pravidla,¹⁰⁸ protože je považuje za přijatelná.¹⁰⁹ Ten kdo se chová podle norem, se chová v souladu s hodnotami uznávanými v dané společnosti.¹¹⁰ V psychologii normy představují „spektrum biologických, osobnostních a sociálních koncepcí o původu a významu regulačních mechanismů jednání“.¹¹¹ V sociální psychologii je kladen důraz na vzájemné ovlivňování člověka a jeho sociální prostředí.¹¹² Poznání norem může být dobrým vodítkem pro poznání hodnot v určité společnosti.¹¹³ Normy i hodnoty korigují jednání. Normy jsou specifitější, méně trvalé a vycházejí z hodnot. Za jejich nedodržení může přijít trest. Normy uskutečňují hodnoty.¹¹⁴

2.2.5 Hodnoty a potřeby

Podle psychologie hodnoty nesporně souvisejí s potřebami člověka.¹¹⁵ Cakirpaloglu hovoří o stálých kriteriích hodnot, která jsou nutná pro uspořádání hodnot do obecných pojmových celků. Jedním z kritérií klasifikace hodnot je pozice v hierarchii. Jedná se o vertikální uspořádání. Tuto koncepci používá Maslow v hierarchii potřeb. Rozlišuje zde D-hodnoty a B-hodnoty. D-hodnotám patří nižší pozice v této pyramidě potřeb. Jsou vyvolány fyziologickým přebytkem nebo nedostatkem. Po uspokojení uvadnou. Naopak výše postavené jsou B-hodnoty, které vedou jedince k potřebě osobního růstu, aktivizují ho. Nelze je nikdy zcela naplnit, jedná se o celoživotní snahu.¹¹⁶

Potřeby vycházejí z naší biologické dispozice.¹¹⁷ V průběhu života dochází k jejich změnám a vývoji.¹¹⁸

Podle Spaemanna se žebříček hodnot zjeví jen tomu, kdo hodnoty opravdu chápe.¹¹⁹

¹⁰⁸ Srov. ČAKIRPALOGLU, P., *Psychologie hodnot*, s. 330-333.

¹⁰⁹ Srov. PRUDKÝ, L., *Inventura hodnot*, s. 37.

¹¹⁰ Srov. PRUDKÝ, L., *Hodnoty a normy v české společnosti - stav a vývoj v posledních letech*, s. 9.

¹¹¹ ČAKIRPALOGLU, P., *Psychologie hodnot*, s. 332.

¹¹² Srov. ČAKIRPALOGLU, P., *Psychologie hodnot*, s. 332.

¹¹³ Srov. PRUDKÝ, L., *Hodnoty a normy v české společnosti - stav a vývoj v posledních letech*, s. 9.

¹¹⁴ Srov. ČAKIRPALOGLU, P., *Psychologie hodnot*, s. 335.

¹¹⁵ Srov. ČAČKA, Otto. *Psychologie vrstev duševního dění osobnosti a jejich autodiagnostika*, s. 335.

¹¹⁶ Srov. ČAKIRPALOGLU, P., *Psychologie hodnot*, s. 358.

¹¹⁷ Srov. PRUDKÝ, L., a kol. *Studie o hodnotách*, s. 180.

¹¹⁸ Srov. GULOVA, L., *Sociální práce pro pedagogické obory*, s. 43.

¹¹⁹ Srov. SPAEMANN, R. *Základní mravní pojmy a postoje*. Praha: Svoboda, 1995. 91 s. ISBN 25-036-95, s. 33.

Lidé mohou být schopni vzdát se svých potřeb právě pro své hodnoty. Paradoxně tedy lze říci, že ačkoli jsou hodnoty získané, mohou být silnější než biologické potřeby. Potřeby představují dispozice, které jsou v nás již zakotveny.¹²⁰

Pokud není kvalita funkcí, na kterých je závislý náš život, ohrožena nedostatkem nebo přebytkem, tak se nestane předmětem našich potřeb a neuvědomíme si ji jako hodnotu. Každý jedinec je motivován vlastními hodnotami, potřeby zde slouží jako prostředek.¹²¹

Prudký vidí velký problém v reklamách, které nám podsouvají určité věci, o kterých se lidé domnívají, že je potřebují. Uměle tak vyvolávají potřeby či nepotřeby u spotřebitelů. To vede ke vzniku konzumní společnosti, která může ohrozit duchovní kulturu osobnosti.¹²²

V sociální práci jsou důležité základní životní potřeby, tedy ty, které nelze nijak nahradit člověku, jenž žije v dané společnosti. Obecně lze rozlišit potřeby elementární a potřeby vyšší kategorie.

- Elementární potřeby: jedná se o potřeby vitální, bez kterých člověk nemůže vůbec existovat. Patří sem potřeby metabolické (potrava, vzduch) a zabezpečující ochranu před nepříznivým působením prostředí (dostupnost životně důležitých zdrojů, oblečení).
- Potřeby vyšší kategorie: jde o humánní potřeby, díky kterým může člověk žít spokojeně a důstojně. Jsou to všechny potřeby, které nejsou vitální, stojí nad nimi (kultura, vztahy mezi lidmi).¹²³

Sociální práce pracuje s lidmi, kteří mají zvláštní potřeby, tj. potřeby, které se odchýlily od běžné normy. Tito lidé získávají nárok na podporu, ať už se jedná o materiální, finanční či vztahovou. Uplatnění tohoto nároku zakládá zákon.¹²⁴ Pojetí potřeb v sociální práci se od psychologického pojetí liší zejména tím, že je vztahuje k zákonu či nějakému oprávnění.¹²⁵ Zvláštní potřeba je vlastně vystupňovaná běžná

¹²⁰ Srov. PRUDKÝ, L., a kol. *Studie o hodnotách*, s. 181.

¹²¹ Srov. BROŽÍK, V., *Hodnotové orientácie*. 2. vyd. Nitra: Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre Filozofická fakulta, 2007. 148 s. ISBN 80-8050-958-1, s. 101

¹²² Srov. PRUDKÝ, L., a kol. *Studie o hodnotách*, s. 195.

¹²³ Srov. ARNOLDOVÁ, A., *Slovník sociálního zabezpečení*. Praha: Galen, 2002. 461 s. ISBN 80-7262-175-0, s. 261.

¹²⁴ Srov. MATOUŠEK, O. *Potřeby a jejich hodnocení*. In: MATOUŠEK, O. a kol., *Encyklopedie sociální práce*. Praha: Portál, 2013. 576 s. ISBN 978-80-262-0366-7, s. 221-222.

¹²⁵ MATOUŠEK, O., *Slovník sociální práce*, s. 157-158.

potřeba, například osamocení starý člověk má větší potřebu kontaktu s lidmi. Při práci s klientem pracovník vychází z klientova subjektivního posouzení vlastních potřeb, plán práce ale vychází z jejich dialogu. Pracovník o něm s klientem jedná, ukazuje mu i svůj objektivní pohled.¹²⁶ Hodnocení potřeb je důležité pro zjištění rozsahu problému klienta a pro zjištění, jak je situace naléhavá. Podle toho se pak zmobilizují zdroje, které jsou k dispozici, a navrhne se plán řešení.¹²⁷ Průběžné hodnocení potřeb klienta dnes slouží jako jeden z ukazatelů kvalitní sociální služby.¹²⁸

2.2.6 Hodnoty, motivace a cíle

Sociologie i psychologie se shodují na tom, že to, jakou hodnotovou strukturu jedinec přijme, značně ovlivňuje vytváření cílů. To, co považujeme z přijatých hodnot za nejvýznamnější, je jedním z nejdůležitějších zdrojů motivace našeho jednání. Podle hodnot si stanovujeme cíle.¹²⁹ Hodnoty určují naše jednání, cíle a postoje. Během života je získáváme, měníme.¹³⁰

Pojem motivace lze odvodit z latinského slova *movere*, což znamená hýbat. V psychologii se jedná o „soubor faktorů, které jednak uvádějí chování do pohybu a jednak jsou současně jeho příčinami“¹³¹

Nytrová a Pikálková rozlišují motivaci vnější a vnitřní. Vnější motivace je spojená s hmotnou odměnou, vnitřní je zaměřená na psychickou stránku. Oba druhy motivace vedou k hodnotám. Nejúčinnější motivací je vnitřní. Nikdo nás zvenčí netlačí k nějaké činnosti, ale motivace vychází z našeho nitra.¹³²

Profesionální sociální pracovníci nejsou motivováni dosažením svých zájmů, ale snahou pomoci klientovi.¹³³

Hodnoty nás motivují k určitému chování. Ovlivňují naše jednání při tvorbě cílů, ale zároveň nám nabízejí postupy, jak těchto cílů dosáhnout. Nemusí však do tohoto

¹²⁶ Srov. MATOUŠEK, O. *Potřeby a jejich hodnocení*. In: MATOUŠEK, O. a kol., *Encyklopedie sociální práce*, s. 221-222.

¹²⁷ Srov. MATOUŠEK, O., *Slovník sociální práce*, s. 76.

¹²⁸ Srov. MATOUŠEK, O. *Potřeby a jejich hodnocení*. In: MATOUŠEK, O. a kol., *Encyklopedie sociální práce*, s. 221-222.

¹²⁹ Srov. PRUDKÝ, L., *Hodnoty a normy v české společnosti - stav a vývoj v posledních letech*, s. 12.

¹³⁰ Srov. PRUDKÝ, L., a kol. *Studie o hodnotách*, s. 181.

¹³¹ Srov. KOSEK, J., *Člověk je (ne)tvor společenský. Kapitoly ze sociální psychologie*, s. 226.

¹³² Srov. NYTROVÁ, O. a PIKÁLKOVÁ, M., *Dialog mezi hodnotami aneb hodnoty vyřčené a hodnoty žité*, s. 60.

¹³³ Srov. NEČASOVÁ, M., *Úvod do filozofie a etiky v sociální práci*, s. 49.

procesu vstupovat nápadně a cíleně. Cesta k určitému cíli nemusí být pouze jedna. V dnešním světě se nám naskýtá mnoho možností, jak svůj cíl naplnit. Je tedy třeba si tuto cestu z nabízených alternativ vybrat, a to se neobejde bez hodnot a hodnocení. Řešení takové situace si žádá využití hodnot pro zjištění našich preferencí. Rozhodnutí může být spontánní a nečekané, nebo plánované, důmyslně promyšlené.¹³⁴ Sak upozorňuje, že vliv hodnot na jednání nesmí být přeceňován. Chování jedince ovlivňuje jeho struktura hodnot, nikoliv pouze jedna hodnota.¹³⁵

2.3 Teorie hodnot

V současné době se v oblasti sociologické literatury nejvíce objevují výzkumy kvantitativních metod, a to konceptů R. Ingleharta, G. Hofstedeho, S. H. Schwartz a M. Rokeache.¹³⁶ K měření hodnot a hodnotových orientací se nejčastěji využívají dotazníky. V těch je obsažen určitý výčet hodnot, ze kterých jedinec vybírá ty své. Problémem může být nedostatečné vystižení těchto hodnot, kdy například jednotlivci nějaká hodnota v dotazníku chybí.¹³⁷ V další části práce se chci zabývat teorií hodnot podle Sprangera, který rozlišuje, mimo jiné, ekonomického a sociálního člověka. Zajímá mě, zda z výsledků sondy bude možné přiřadit komunikační partnery k některému z těchto typů. Dále chci přiblížit logoterapii, která je také teorií hodnot a zároveň se jedná o významnou teorii užívanou v sociální práci.

Významnou teorii hodnot přinesl do psychologie osobnosti německý psycholog Spranger. Ten vysvětluje, že jednání lidí je vedené snahou jednak o uspokojení biologických potřeb a jednak o naplnění vyšších cílů a hodnot.¹³⁸ Na základě šesti principů (pravda, krása, užitek, láska k lidem, moc, Bůh/moudrost) rozlišuje šest typů lidí podle toho, ke kterému principu se přiklání.¹³⁹ U každého jedince se v nějakém

¹³⁴ Srov. PRUDKÝ, L., a kol. *Studie o hodnotách*, s. 23-32.

¹³⁵ SAK, P. a SAKOVÁ, K., *Mládež na křižovatce*. Praha: Svoboda Servis, 2004. 240s. ISBN 80-86320-33-2, s. 9.

¹³⁶ Srov. PRUDKÝ, L., *Inventura hodnot. Výsledky sociologických výzkumů hodnot ve společnosti České republiky*, s. 73-74.

¹³⁷ Srov. ČAČKA, Otto. *Psychologie vrstev duševního dění osobnosti a jejich autodiagnostika*, s. 353.

¹³⁸ Srov. PRUDKÝ, L., *Inventura hodnot*, s. 28.

¹³⁹ Srov. PRUDKÝ, L., a kol. *Studie o hodnotách*, s. 185-186.

stupni významu nachází většina těchto typů, ale jeden typ vždy převažuje a může tak určovat hodnotovou orientaci.¹⁴⁰ Jedná se o následujících šest typů:

- Teoretický člověk se snaží poznat pravdu. Poznání toho, proč jsou věci tak, jak jsou, a poznání mezilidských vztahů jsou jeho hlavní hodnotou.
- Estetický člověk je naplněný, pokud je svět v harmonii a naopak se trápí, pokud je tato harmonie narušena. Vidí svět esteticky jako barevný plný různých zvuků. Snaží se najít zážitek, příležitost se vyjádřit.
- Ekonomický typ člověka jde za svým užitekem. Snaží se maximalizovat svůj zisk a při cestě k jeho dosažení jedná egocentricky. Jedná jen ve svůj prospěch, případně ve prospěch svých blízkých, a to pro něj tvoří hodnotu.
- Sociální člověk se hledá v druhém člověku. Žije pro jiné, pro lásku, a tím stvrzuje svou lidskost.
- Mocenský člověk se snaží jednat v souladu s určitými vyššími zásadami. Moc nemusí být získána jen násilím, ale i duchovně.
- Náboženský typ osobnosti hledá smysl života. Nemusí to být v rámci instituce.¹⁴¹

K teoriím hodnot patří také logoterapie, která se společně s existenciální analýzou zaměřuje zejména na otázku smysluplnosti lidského života.¹⁴² Frankl klade důraz na budoucnost, cíle a smysluplnost. Smysl životního bytí je v každém člověku, nemůže mu být dána z vnějšku, musí jej hledat.¹⁴³ K jeho nalezení se jedinec může dostat prostřednictvím uskutečňování hodnot.¹⁴⁴ Frankl tvrdí, že člověk je ve svém životě postaven před *tragickou triádu*, tu popisuje jako *utrpení, smrt a vinu*. Rozlišuje hodnotu smyslu, prožitku a výkonu.¹⁴⁵

¹⁴⁰ Srov. ČAČKA, Otto. *Psychologie vrstev duševního dění osobnosti a jejich autodiagnostika*, s. 345.

¹⁴¹ Srov. PRUDKÝ, L., a kol. *Studie o hodnotách*, s. 185-186.

¹⁴² Srov. NAVRÁTIL, P., *Humanistické a existenciální teorie*. In: MATOUŠEK, O. a kol. *Základy sociální práce*. Praha:Portál, 2001. 312 s. ISBN 80-7178-473-7, s. 212.

¹⁴³ Srov. FRANKL, V. E. *Ärztliche Seelsorge*. Wien: Kindler Taschenbücher, 1975. 268 s. ISBN 34-630-2157-9, s. 76.

¹⁴⁴ Srov. NAVRÁTIL, P., *Humanistické a existenciální teorie*. In: MATOUŠEK, O. a kol. *Základy sociální práce*, s. 213.

¹⁴⁵ Srov. PRUDKÝ, L., a kol. *Studie o hodnotách*, s. 185.

Frankl dále rozdělil hodnoty na tvůrčí, zážitkové a postojové. Tvůrčí hodnoty představují snahu něco vytvářet.¹⁴⁶ Tyto hodnoty se uskutečňují prací, přičemž nezáleží na druhu práce, ale na způsobu jejího výkonu.¹⁴⁷ U zážitkových hodnot se jedná o to něco prožít.¹⁴⁸ Prožívání je spojené s přírodou a uměním.¹⁴⁹ Postojové hodnoty představují schopnost zaujetí nějakého postoje, nalezení smyslu v situaci, která se může zdát beznadějná. Potřebu zanechat po sobě něco.¹⁵⁰ Každý jedinec je sám odpovědný za to, že smysl svého života splnil.¹⁵¹

¹⁴⁶ Srov. ČAČKA, Otto. *Psychologie vrstev duševního dění osobnosti a jejich autodiagnostika*, s. 344-345.

¹⁴⁷ Srov. NAVRÁTIL, P., *Humanistické a existenciální teorie*. In: MATOUŠEK, O. a kol. *Základy sociální práce*, s. 213.

¹⁴⁸ Srov. ČAČKA, Otto. *Psychologie vrstev duševního dění osobnosti a jejich autodiagnostika*, s. 344-345.

¹⁴⁹ Srov. NAVRÁTIL, P., *Humanistické a existenciální teorie*. In: MATOUŠEK, O. a kol. *Základy sociální práce*, s. 213.

¹⁵⁰ Srov. ČAČKA, Otto. *Psychologie vrstev duševního dění osobnosti a jejich autodiagnostika*, s. 344-345.

¹⁵¹ Srov. FRANKL, V. E. *Ärztliche Seelsorge*, s. 220.

3 Faktory ovlivňující hodnoty

Podle Cakirpaloglu „hodnota představuje specifickou psychickou kategorii, která tvoří poměrně stabilní trvalou strukturu osobnosti významnou pro individuální, sociální a historickou realizaci člověka“.¹⁵²

Pro přiblížení hodnot je nutné dotknout se faktorů, které napomáhají jejich utváření. Tyto faktory jsou součástí charakteristiky hodnot a je možné je využít ve výzkumu.¹⁵³

3.1 Rodina

K zakotvení hodnot ve společnosti dochází velmi složitě. Jedná se o komplikovaný dlouhodobý proces. Pokud pak dojde k přijetí hodnot, stanou se v celku stálými a velmi odolnými vzhledem k působení vnějších faktorů. Jedinec, skupina i celá společnost se dle nich pak mohou identifikovat.¹⁵⁴ Bezpochyby jedním z nejvýznamnějších socializačních činitelů je rodina. Primární rodina, ve které jedinec vyrůstá, se významně podílí na utváření jeho hodnot. Dobré vztahy v rodině umožňují jejich snadné předání mezi generacemi a garantují autentičnost osobnostního vývoje.¹⁵⁵

Mounier zdůrazňuje, že je důležité učit o hodnotách děti, aby dokázaly odhadnout, jak jejich činy morálně vyzní. Dnes máme mnoho možností volby, disponujeme velkým množstvím materiálních věcí. Pokud neznáme skutečnou hodnotu věcí, stáváme se bezradnými, což může vést k apatii, nebo celkové naštvanosti, agresivitě či dokonce patologickému jednání. Výchova by tedy měla naučit děti určitým kritériím rozlišování hodnot a jejich uspořádání podle důležitosti.¹⁵⁶

Rodiče vyžadují po dětech, aby byly hodné. Chtějí, aby se chovaly tak, jak oni sami považují za prospěšné. A to na základě vlastních zkušeností ze života, co se jim osvědčilo a co si vtiskli. Ke zvnitřňování hodnot dochází během procesu socializace.¹⁵⁷ Každá rodina se řídí hodnotami. Reiss tento soubor nazývá rodinným kodexem. Ten slouží jako nositel minulosti (zkušenosti rodiny) a jako vodítko k chování rodiny.

¹⁵² CAKIRPALOGLU, P., *Psychologie hodnot*, s. 343.

¹⁵³ Srov. PRUDKÝ, L., *Inventura hodnot. Výsledky sociologických výzkumů hodnot ve společnosti České republiky*, s. 38.

¹⁵⁴ Srov. PRUDKÝ, L., *Hodnoty a normy v české společnosti - stav a vývoj v posledních letech*, s. 9-10.

¹⁵⁵ Srov. CAKIRPALOGLU, P., *Psychologie hodnot*, s. 373.

¹⁵⁶ Srov. PRUDKÝ, L., a kol. *Studie o hodnotách*, s. 193.

¹⁵⁷ Srov. PRUDKÝ, L., *Hodnoty a normy v české společnosti- stav a vývoj v posledních letech*, s. 10.

Takový kodex může určovat, co se má dělat a jak, aby to bylo správné. Rodina může ukazovat své hodnoty i skrze předměty, například šperk po babičce.¹⁵⁸ Rodiče mají hodnotový systém, který je založen zejména na hodnotách, jenž platil v rodině, ze které pocházejí, nebo ze získaných zkušeností. Systém hodnot různých rodin se může lišit, většinou však odpovídá žebříčku hodnot v dané společnosti. Rozdílné hodnoty mohou být například v sociálně slabší rodině a v rodině s vyššími příjmy. Problém pro dítě může nastat, pokud jsou hodnoty rodičů značně rozlišné. I rodiče, kteří si neuvědomují, že svému dítěti vštěpují hodnoty, tak činí.¹⁵⁹ Významným zvratem v životě dítěte je podle Rogerse období, kdy dochází ke změnám hodnot. Jedná se zejména o změnu z biologických hodnot, které dítě vnímá pozitivně k sociokulturním hodnotám, které s sebou nesou nějakou povinnost.¹⁶⁰ I přes nevědomost rodičů děti předškoláci sociokulturní hodnoty získávají, a to nejen od rodičů, ale i z médií, od příbuzných a dalších osob zapojených do jejich života.¹⁶¹ Vzhledem k tomu může docházet ke střetům hodnot a norem.¹⁶² K dalším střetům může docházet, když hodnoty, které přijímáme od rodičů, nebývají potvrzeny osobní zkušeností. V případě, kdy nás pak život postaví do situace, v níž si tyto hodnoty máme ověřit, dostáváme se na rozcestí. Buď dojde k upevnění stávající hodnotové orientace, nebo se pro nás stanou pseudohodnotami, odmítneme je.¹⁶³ Řešení těchto problémů jedinci napomáhá se socializovat, vychovat a postupně si osvojit vlastní hodnoty. V dospělosti si je dokáže utřídit a přizpůsobit jim své jednání.¹⁶⁴ Hodnotám se děti učí nejen v dětství, ale i v průběhu života.¹⁶⁵ Naproti tomu Prudký uvádí, že v dospělosti je změna velmi obtížná.¹⁶⁶ Na systém hodnot jedince také působí sociální skupina, do které jedinec patří a se kterou se ztotožňuje. K utváření vlastních hodnot dochází během procesu hledání identity, tedy dospívání. Do té doby dítě většinou přejímá hodnoty socializačních

¹⁵⁸ Srov. MATOUŠEK, O., *Rodina jako instituce a vztahová síť*, s. 41.

¹⁵⁹ Srov. LANGMEIER, J. a KREJČÍŘOVÁ, D., *Vývojová psychologie*. 3. vyd. Praha: Grada Publishing, 1998. 344 s. ISBN 80-7169-195-X, s. 248-249.

¹⁶⁰ Srov. NAKONEČNÝ, Milan. *Sociální psychologie organizace*, s. 42.

¹⁶¹ Srov. EYER, T., EYEROVÁ, L. *Jak naučit děti hodnotám*. 3. vyd. Praha: Portál, 1993. 160 s. ISBN 978-80-262-0399-5, s. 10.

¹⁶² Srov. PRUDKÝ, L., *Hodnoty a normy v české společnosti - stav a vývoj v posledních letech*, s. 10.

¹⁶³ Srov. KOSEK, J., *Člověk je (ne)tvor společenský. Kapitoly ze sociální psychologie*, s. 231-232.

¹⁶⁴ Srov. PRUDKÝ, L., *Hodnoty a normy v české společnosti - stav a vývoj v posledních letech*, s. 10.

¹⁶⁵ Srov. EYER, T., EYEROVÁ, L. *Jak naučit děti hodnotám*, s. 10

¹⁶⁶ Srov. PRUDKÝ, L., a kol. *Studie o hodnotách*, s. 60.

činitelů, jako jsou: rodina, vrstevníci a další osoby v jejich okolí.¹⁶⁷ Jelikož osvojování těchto hodnot probíhá v raném dětství, zůstávají často uloženy v podvědomí.¹⁶⁸

Zralá osobnost své hodnoty nepřijala pouze pasivním zvnitřněním nabízených hodnot, ale aktivním posuzováním jejich širších aspektů.¹⁶⁹

Odmalička se dítě dostává do rozporu mezi charakterem citových vztahů ve své rodině a ve společnosti. V období dospívání tento konflikt bývá velmi kritický, protože dítě je ještě stále závislé na rodičích a musí se řídit jejich hodnotami a normami, zároveň však již proti nim revoltuje. Dospívání je pro jedince velmi náročné období, rodiče by mu proto měli pomoci svou podporou při hledání hodnot a ukázat mu, že dítě má hodnotu pro druhé.¹⁷⁰

Prudký ve své knize *Hodnoty a normy v české společnosti - stav a vývoj v posledních letech* uvádí výsledky výzkumu hodnotových orientací vysokoškoláků v prvním ročníku studia v akademickém roce 2002/2003. Z jeho výzkumu je zřejmé, že vysokoškoláky nejvíce v procesu utváření hodnot ovlivnila rodina. Oni sami se považují za tvůrce svých hodnot na druhém místě, na třetím místě jsou to jejich zájmové aktivity, pak přátelé a nakonec vlivy spojené se školou.¹⁷¹

Rodina nejvíce ovlivnila také hodnoty 9-ti komunikačním partnerům v mé sondě, na což poukazuje Tabulka 1, která vychází z přílohy II. Dále uvedli, že se na utváření hodnot podíleli oni sami (7), přejímali je od svých vzorů (2), ze svého okolí (1) a ze školy (1). Z tabulky je patrné, že komunikační partneři studující či pracující v oblasti ekonomie považují své hodnoty za ovlivněné především jimi samotnými. Což dokládá výpověď PE Xena: „*Hodnoty si každý ovlivňuje sám. Nejsem ovce, chci mít svůj život ve svých rukou.*“

Je zřejmé, že se orientují sami na sebe. Naproti tomu studující i pracující v sociální práci se domnívají, že je při vytváření hodnot ovlivnila zejména rodina. PSP Nikolas: „*Myslím, že moje primární rodina se nevyhraňuje nějakými hodnotami, pokud by to ale mělo něco být, byla by to právě rodina. Zároveň ta ovlivňuje ty hodnoty.*“

¹⁶⁷Srov. NYTROVÁ, O. a PIKÁLKOVÁ, M., *Dialog mezi hodnotami aneb hodnoty vyřčené a hodnoty žité*, s. 21.

¹⁶⁸Srov. PRUDKÝ, L., a kol. *Studie o hodnotách*, s. 60.

¹⁶⁹Srov. ČAČKA, Otto. *Psychologie vrstev duševního dění osobnosti a jejich autodiagnostika*, s. 335.

¹⁷⁰Srov. LANGMEIER, J. a KREJČÍŘOVÁ, D., *Vývojová psychologie*, s. 159.

¹⁷¹Srov. PRUDKÝ, L., *Hodnoty a normy v české společnosti- stav a vývoj v posledních letech*, s. 20-21.

Zajímavým ukazatelem se stávají vztahy v rodině. 9 komunikačních partnerů označilo vztahy v rodině za problémové, z toho 8 komunikačních partnerů nepovažuje vliv rodiny na utváření jejich hodnot za nejvýznamnější. Roli ve vytváření hodnot pro ně hrají především jejich vlastní zkušenosti. Problémové vztahy v rodině souvisejí také s rozvody. Většina komunikačních partnerů z rozvedené rodiny označila vztahy v rodině právě za problémové. Je tedy zřejmé, že pokud jsou vztahy v rodině nějak narušené, jedinci hledají oporu při utváření vlastních hodnot mimo rodinu.

Tabulka 1: Faktory ovlivňující utváření hodnot jedince

Komunikační partner	Rozvod	Vztahy v rodině	Vliv
SE Beata		Problémové	Vlastní zkušenosti
SE Cecílie		Dobré	Rodina
SE Dan		Dobré	Vlastní zkušenosti
SE Emil		Problémové	Okolní prostředí
SE Františka	X	Problémové	Vlastní zkušenosti
SSP Glorie	X	Dobré	Vlastní zkušenosti
SSP Gita		Dobré	Rodina
SSP Hana		Problémové	Vlastní zkušenosti
SSP Iva		Dobré	Rodina
SSP Jan		Dobré	Rodina
PSP Kamila		Dobré	Rodina
PSP Lenka		Dobré	Rodina
PSP Monika		Dobré	Rodina
PSP Nikolas	X	Dobré	Rodina
PSP Ota		Problémové	Základní škola
PE Petra		Problémové	Vzor
PE Radka	X	Problémové	Rodina
PE Standa		Dobré	Vlastní zkušenost
PE Václav	X	Problémové	Vzor
PE Xena		Problémové	Vlastní zkušenost

Vysvětlivky: SE= studenti ekonomie, SSP= studenti sociální práce (žlutě), PSP= pracující v sociální práci (zeleně), PE= pracující v ekonomii (modře), X= pochází z rozvedené rodiny. Zdroj: Vlastní sonda 1

Pokud hovoříme o procesu socializace jako o jednom z nejdůležitějších procesů, v němž dochází k utváření hodnot, je třeba se zabývat socializačními mediátory.¹⁷²

3.2 Sociální původ

Sociální původ má jednoznačně vliv na vývoj člověka, ačkoliv na osvojení hodnot dané kultury a společnosti působí nepřímo. A to především prostřednictvím jiných činitelů, například stylem života, vzděláním a osobní zkušenosti. Dle výsledků různých výzkumů je s vyvozováním závěrů ohledně vztahu mezi sociálním původem a specifickým typem osobnosti, nesoucím určitou hodnotovou strukturu, potřeba postupovat obezřetně.¹⁷³

3.3 Škola

Již v předškolním období dochází k zahájení vývoje hodnotových orientací. Ty jsou zatím velmi nestabilní, závislé na okamžiku, na potřebách dítěte, ale také na postoji dospělých. V počátcích školní docházky je určujícím vzorem hodnocení učitel/ka (vedle rodičů). Postupem času pak roste vliv sociální skupiny. Ta může zprostředkovávat hodnoty a normy, které nemusí být v souladu s hodnotami dospělých. Dochází tak ke střetu morálky skupiny a norem a hodnot dospělých. Při tomto konfliktu se mladší dítě nakonec podřídí dospělým autoritám, v pozdějším věku (především v období dospívání) převládne vliv skupiny.¹⁷⁴ Jak vyplývá z Tabulky 1, PSP Ota považuje právě školu za hlavní faktor, který se podílel na utváření jeho hodnot.

Významnou roli mají vzory jakožto nositelé hodnot. Každý člověk je nositelem hodnot, ze kterých se pak mohou inspirovat či učit ostatní.¹⁷⁵ To potvrzuje komunikační partnerka PE Petra: „(...) mě nejvíce ovlivňuje můj otec, který je pro mě tím největším vzorem“. Nebo také PE Václav: „Nejvíce mě ovlivnil ukrajinský lékař, u nějž jsem nastoupil praxi. Jsem jeho osobní asistent, s hrdostí říkám „doktorova podrž-taška“.

Prudký spolu s dalšími autory vydali v roce 2009 rozsáhlou publikaci, v níž se zabývali různými již uskutečněnými výzkumy a snažili se zachytit trendy v české společnosti, týkající se hodnot. Práci jim znesnadňoval fakt, že každý výzkum byl

¹⁷² Srov. PRUDKÝ, L., *Inventura hodnot. Výsledky sociologických výzkumů hodnot ve společnosti České republiky*, s. 42.

¹⁷³ Srov. ČAKIRPALOGLU, P., *Psychologie hodnot*, s. 374.

¹⁷⁴ Srov. LANGMEIER, J. a KREJČÍŘOVÁ, D., *Vývojová psychologie*, s. 129-133.

¹⁷⁵ Srov. PRUDKÝ, L., *Hodnoty a normy v české společnosti- stav a vývoj v posledních letech*, s. 15.

zatížen jinými proměnnými. Došli k závěru, že ze socio-demografických proměnných, o kterých v publikacích pojednávají, hodnoty nejvíce korelují s proměnnou věku, pohlaví, příjmu a vzdělání.¹⁷⁶

3.4 Věk

Vliv věku na hodnoty dokazuje také výzkum Centra veřejného mínění. Z tohoto výzkumu hodnotových orientací v české společnosti projektu Naše společnost je znatelné, že věk ovlivňuje vnímání důležitosti jednotlivých hodnot. Především mladší ročníky kladou větší důraz na hodnoty týkající se práce, zejména vydělávání peněz, dále hodnoty přátelství, aktivního způsobu života a užívání si života.¹⁷⁷

Vlivem změn ve společnosti, technických změn a vědeckých změn dochází mezi generacemi často k rozporu mezi názory, ale i mezi hodnotami starší a mladší generace. To je dáno zejména rozlišnými podmínkami, ve kterých tyto generace vyrůstaly. Starší lidé většinou lpí na hodnotách, které se pro ně na základě zkušeností staly měřítkem, naopak mladší generace se učí z vlastních zkušeností a nechce přijmout stará měřítka. Avšak tento konflikt je do jisté míry smazán vlivem rozbití patriarchální struktury rodiny. Kladen je důraz na toleranci a porozumění.¹⁷⁸

Tato diplomová práce v rámci výzkumu pracuje s poměrně homogenní skupinou z hlediska věku. Sonda proběhla u studentů a pracujících ve věku 24-28 let. Je však patrný rozdíl v hodnotách studujících a pracujících. V Tabulce 2 jsou zaznamenány pouze hodnoty, které uvedli nejméně 2 komunikační partneři. Zatímco význam hodnot, jako je zdraví, rodina a práce, je přibližně stejný u obou skupin, můžeme spatřit rozdíl ohledně vnímání přátelství, vzdělání, cestování a zázemí. Obě skupiny si váží svého času. Kladou důraz na svůj volný čas, a tedy i na koníčky, které do něj řadím.

Pracující i studující přisuzují největší význam hodnotě rodina. Hned na 2. příčce je zdraví. Rozdíl je možné spatřit až za těmito hodnotami. Pro studující je významnější přátelství než práce. Pracující před hodnotu přátelství kladou důraz na práci a úspěch.

¹⁷⁶ Srov. PRUDKÝ, L., *Inventura hodnot. Výsledky sociologických výzkumů hodnot ve společnosti České republiky*, s. 186-187.

¹⁷⁷ Srov. Centrum pro výzkum veřejného mínění. *Jaké hodnoty jsou pro nás důležité – červen 2014?* [online]. [Praha]: 17. července 2014. Sociologický ústav AV ČR, v. v. i. [cit. 2015-02-17]. Dostupné z:

http://cvvm.soc.cas.cz/media/com_form2content/documents/c1/a7263/f3/ov140717.pdf, s. 4.

¹⁷⁸ Srov. LANGMEIER, J. a KREJČÍŘOVÁ, D., *Vývojová psychologie*, s. 159.

Studenti pak dávají přednost dokončení vzdělání, chtějí cestovat. Hodnota domova či bezpečného zázemí nebyla zmíněna. Důležitá je pro ně také seberealizace.

Pro pracující je velmi důležitý domov, mít kam se vracet. Dále je pro ně velmi důležitý úspěch, láska a uznání.

Tabulka 2: Hodnotové preference studujících a pracujících

Studenti	Četnost	Pracující	Četnost
1. Rodina	10	1. Rodina	10
1. Zdraví	10	2. Zdraví	10
2. Přátelé	9	3. Práce	10
3. Práce	8	4. Úspěch	9
4. Úspěch	7	5. Přátelé	7
4. Vzdělání	7	6. Peníze	6
5. Peníze	6	7. Domov	5
6. Seberealizace	3	8. Volný čas	4
6. Volný čas	3	8. Láska	4
6. Dobré vztahy	3	9. Životní úroveň	3
7. Cestování	2	10. Dobré vztahy	2
7. Láska	2	10. Spokojenost	2
7. Zvířata	2	11. Seberealizace	2
		12. Schopnost pomoci	2

Vysvětlivky: číslo před hodnotou znázorňuje význam pozici v žebříčku, jsou uspořádány sestupně od nejdůležitějších po méně důležité. Četnost znamená počet komunikačních partnerů, kteří tuto hodnotu uvedli. Zdroj: Vlastní sonda 2

3.5 Příjem

Lidé, kteří mají vyšší příjmy, přikládají větší význam hodnotám v oblasti práce a profesnímu vyniknutí. Při vyvozování závěrů je však důležité postupovat obezřetně, protože i do těchto korelací může vstupovat vliv věku.¹⁷⁹

Ve svém výzkumu jsem se vzhledem ke zkoumanému souboru nezabývala mírou, do jaké se ve výsledcích promítá vliv příjmu na hodnoty jedinců.

¹⁷⁹ Srov. PRUDKÝ, L., *Inventura hodnot. Výsledky sociologických výzkumů hodnot ve společnosti České republiky*, s. 186.

3.6 Pohlaví

Korelace hodnot s pohlavím je oproti předešlým proměnným poměrně nízká. „*Hodnoty a hodnotová orientace patří ke kulturně spolupodmíněným strukturám osobnosti...*“¹⁸⁰, v souvislosti s gender rolemi je tak možné předpokládat odlišnosti, které jsou zakotvené v kulturních stereotypech. Je možné rozpoznat, že ženy na rozdíl od mužů dávají vyšší význam hodnotám rodiny a náboženství.¹⁸¹ Naopak muži se více soustředí na hodnoty týkající se podnikání a vedoucích pozic.¹⁸²

Při sbírání dat do diplomové práce muži skutečně přisuzovali nižší váhu hodnotám rodiny. Ženy je pravidelně zařazovaly na 1. či 2. místo, kdežto u mužů se tato hodnota pohybovala na 3. - 4. příčce žebříčku.

Profese sociálního pracovníka je zastoupena zejména ženským pohlavím. Je zřejmé, že je to důsledek rozdílů osobnostních předpokladů žen a mužů. Ženy mají větší schopnost empatie. Díky tomu mohou lépe porozumět klientovi. Muži bývají ve svém jednání racionálnější, což jim poskytuje výhodu v objektivním posouzení situace klienta.¹⁸³ Myslím, že tento předpoklad potvrzuje i úvaha studenta sociální práce Jana: „*Já teda nevím no.. to bude znít divně, ale všichni hrozně zdůrazňují empatii a city a tak. Já si myslím, že nejlíp pomůžu, když budu především objektivní, a tak to interpretuju i klientovi. Sociální pracovník musí být hlavně profík.*“

Je důležité posilovat znalost o hodnotách, jejich vybavenosti a kompetencích, a to u každého jednotlivce ve společnosti, abychom se mohli v sobě a ve společnosti vyznat. Důležitým činitelem je již zmiňovaná rodina, dále vzdělávací soustava a značný význam mají právě jednotlivá povolání. Ta se řídí určitou profesní etikou a etickými hodnotami.¹⁸⁴

¹⁸⁰ ZÁŠKODNÁ, H., *Hodnoty a hodnotová orientace u studentů pomáhajících profesí*. In: ZÁŠKODNÁ, H. a MLČÁK, Z., *Osobnostní aspekty prosociálního chování a empatie*. Praha: Triton, 2009. 391 s. ISBN 978-80-7387-306-6, s. 244.

¹⁸¹ Srov. PRUDKÝ, L., *Inventura hodnot. Výsledky sociologických výzkumů hodnot ve společnosti České republiky*, s. 186.

¹⁸² Srov. Centrum pro výzkum veřejného mínění. *Jaké hodnoty jsou pro nás důležité – červen 2014?* [online]. [Praha]: 17. července 2014. Sociologický ústav AV ČR, v. v. i. [cit. 2015-02-17], s. 4.

¹⁸³ HARTL, Pavel. *Poradenství*. In MATOUŠEK, Oldřich a kol. *Metody a řízení sociální práce*. 3. vyd. Praha: Portál, 2013. ISBN 978-80-262-0213-4, s. 111.

¹⁸⁴ Srov. PRUDKÝ, L., *Hodnoty a normy v české společnosti- stav a vývoj v posledních letech*, s. 12.

4 Hodnoty v sociální práci

Definice sociální práce existuje mnoho. Uvádím tu, která byla přijata v červenci 2014 Mezinárodní federací sociálních pracovníků:

„Sociální práce je praktická profese a vědecký obor, které podporují sociální změnu, sociální soudržnost, práva a svobodu lidí. Zásady sociální spravedlnosti, lidských práv, kolektivní zodpovědnosti a respektování rozdílností jsou základem sociální práce. S pomocí teorií sociální práce, sociálních věd, humanitních oborů a tradičních (původních) poznatků, sociální práce zapojuje lidi a struktury do řešení problémů života a do posilování sociálního blaha.“¹⁸⁵

4.1 Rozvoj sociální práce

Sociální práce se začala rozvíjet jako reakce na průmyslovou revoluci. Vzhledem k urbanizaci a industrializaci začaly selhávat dříve zavedené způsoby pomoci potřebným. Sociální práce se stává profesí na konci 19. století a soustředí se zejména na morálku klientů. Zájem se přesouvá ve 40. a 50. letech 20. století k morálce pracovníků a jejich profesi. V 50. a 60. letech 20. století se sociální práce v USA a Velké Británii upíná na práva klienta, jednání pracovníka s klientem a jejich vztah. Během 60. a 80. let minulého století se vlivem politické situace dostávají do popředí hodnoty kroužící kolem pojmů sociální nerovnosti, lidských práv, sociálních práv a diskriminace. Pracuje se s myšlenkou, že sociální problémy jedinců, jsou jejich vlastními problémy, za které jsou sami odpovědní.¹⁸⁶ Rozvojem sociální práce se do popředí dostává potřeba tuto oblast reflektovat. V Anglii se samostatně začíná etablovat disciplína Social Work.¹⁸⁷ Sociální pracovníci se od 70. let přesouvají ze sektoru veřejného do soukromého. Jedná se zejména o organizace orientované na zisk, nikoliv na samotnou poskytovanou službu. Postupně dochází k rozšíření služeb v soukromém sektoru a stát se dostává do pozadí. Začíná být kladen důraz na práva a jedince, povinnosti občanů a právo klienta vybrat si službu. Hodnoty se do centra pozornosti dostávají koncem 70. let.¹⁸⁸

¹⁸⁵ Srov. TOMĚŠ, I., *Definice rolí sociálních pracovníků*. [online]. [cit. 2015-03-08]. Dostupné z: <http://www.mpsv.cz/files/clanky/19180/Tomes.pdf>, s. 2

¹⁸⁶ Srov. NEČASOVÁ, M., *Úvod do filozofie a etiky v sociální práci*, s. 52-54.

¹⁸⁷ Srov. KAPLÁNEK, M., *Sociální pedagogika a sociální práce*. In: MATOUŠEK, O. a kol., *Encyklopedie sociální práce*. Praha: Portál, 2013. 576 s. ISBN 978-80-262-0366-7, s. 505.

¹⁸⁸ Srov. NEČASOVÁ, M., *Úvod do filozofie a etiky v sociální práci*, s. 52-54.

Rozvoj sociální práce u nás probíhal do první poloviny dvacátého století téměř shodně se západními zeměmi. Začátkem dvacátého století upozornily první empirické výzkumy na důsledky chudobou ohrožených dětí.¹⁸⁹ V roce 1919 došlo k založení Vyšší školy sociální péče v Praze, jejíž studium trvalo dva roky. Nejprve byl kladen důraz na individuální práci a rodinnou terapii, později se sociální práce začala zabývat více prací se skupinou a komunitou.¹⁹⁰ Hodnotami se zabývala zejména církev. Na školách probíhala náboženská výuka. Děti si do dospělosti nesly význam slov jako je čest, hřích, spravedlnost.¹⁹¹ Po roce 1948 byla sociální práce jako taková utlumena. Komunistický režim popíral jakékoliv sociální problémy a neumožňoval zapojení do sociální práce jiným subjektům než státním.¹⁹² Totalitní režimy se snažily lidem vštípit vlastní hodnoty a normy.¹⁹³ Dobrovolnictví nabralo zcela jiný význam a bylo vedené víceméně na bázi povinné. Rány zasazené tehdejší politickou ideologií si oblast sociální práce nese dodnes. Po převratu v listopadu 1989 se sociální práce u nás mohla vyvíjet odznovu.¹⁹⁴

V sociální práci je důležité rozlišovat hodnoty od principů, o které se sociální pracovník opírá při práci s klientem. V samotných počátcích se sociální práce zabývala zejména principy, které určovaly jednání sociálního pracovníka s klientem. Jedná se o následujících sedm principů, které formuloval americký katolický kněz Biestek v 50. letech minulého století:

- individualizace: respekt jedinečnosti každého jedince
- vyjadřování pocitů: uznání, že klient potřebuje ventilovat své pocity
- empatie: vcítění se
- akceptace: brát klienta se všemi jeho klady i zápory a nepokoušet se jej měnit
- nehodnotící postoj: snažit se nemoralizovat
- sebedeterminace: uznat, že klient má potřebu činit svobodná rozhodnutí

¹⁸⁹Srov. KAPLÁNEK, M., *Sociální pedagogika a sociální práce*. In: MATOUŠEK, O. a kol., *Encyklopedie sociální práce*, s. 505.

¹⁹⁰Srov. NEČASOVÁ, M., *Úvod do filozofie a etiky v sociální práci*, s. 54-55.

¹⁹¹Srov. PRUDKÝ, L., a kol. *Studie o hodnotách*, s. 35.

¹⁹²Srov. NEČASOVÁ, M., *Úvod do filozofie a etiky v sociální práci*, s. 55.

¹⁹³Srov. PRUDKÝ, L., *Hodnoty a normy v české společnosti- stav a vývoj v posledních letech*.

¹⁹⁴Srov. NEČASOVÁ, M., *Úvod do filozofie a etiky v sociální práci*, s. 55.

- diskrétnost: pracovník musí nakládat s informacemi, které získal od klienta, opatrně. Musí si vydobýt důvěru klienta. Diskrétnost není jen základním právem klienta, ale jedná se i o etický závazek sociálního pracovníka, zároveň zvyšuje efektivitu práce.¹⁹⁵

4.2 Roviny hodnot

Hodnoty v sociální práci mají velký význam. Ke spolupráci je nutné, aby lidé věřili, že je druzí chápou, že sociální pracovník dokáže porozumět některým situacím v životě, a při práci s klientem tak bude postupovat srozumitelně. Podle Musila se tato důvěra zakládá na dvou typech představ, které jsou společně uznávané:

- představy o tom, že pracovní události mají svůj smysl a význam Tyto významy vycházejí z uznávaných hodnot, postupů, zájmů a cílů organizace. Musil je jedním slovem označuje jako preference.
- uznávaná pravidla jednání, neboli jak mají jednat, jaké chování je od pracovníků očekáváno.¹⁹⁶

Většina napětí při řešení dilemat v sociální práci má své kořeny ve střetávání se různých rovin hodnot. Svou rozmanitostí sociální práce umožňuje otevřenost různým rovinám hodnot. Jen na základě klientova chování může pracovník odhadnout jeho hodnoty. Dále se pracovník může setkat například s hodnotami náboženskými nebo kulturními. Nyní rozvedu rovinu osobních, společenských, legislativních a profesních hodnot. Později se budu zabývat ještě rovinou hodnot organizace¹⁹⁷

4.2.1 Společenské hodnoty

V každodenním životě se ocitáme ve společnosti, ale vlivem každodenních starostí, samozřejmostí sounáležitosti ve společnosti, si společenské hodnoty můžeme uvědomit, jen pokud o nich budeme přemýšlet. Tyto hodnoty mohou být v každé společnosti rozlišné. Názornou ukázkou je střetávání hodnot v rámci Evropské unie. Kromě

¹⁹⁵ Srov. NEČASOVÁ, M., *Profesní etika*. In: MATOUŠEK, O. a kol., *Metody a řízení sociální práce*. 3. vyd. Praha: Portál, 2013. vyd. 3. akt., 380 s. ISBN 978-80-262-0213-4, s. 37.

¹⁹⁶ Srov. MUSIL, L., „*Ráda bych Vám pomohla, ale...*“ *Dilemata práce s klienty v organizacích*, s. 27.

¹⁹⁷ FISCHER, O., *Role hodnot v etice pro sociální práci*. In FISCHER, O., MILFAIT, R. a kol. *Etika pro sociální práci*. Jabok - Vyšší odborná škola sociálně pedagogická a teologická, 2008. 223 s. ISBN 978-80-904137-3-3, s. 65-69.

individuálního přístupu ke klientům se mohou projevit psanou formou v různých kodexech či pravidlech organizací.¹⁹⁸

4.2.2 Legislativní hodnoty

Legislativní hodnoty se dají poměrně snadno identifikovat, a to díky jejich psané formě. Jedná se o zákony, kterými se společnost řídí. Ale ani u těchto hodnot není stoprocentní platnost v celé společnosti. Zákony se dají obejít nebo jinak vykládat. Nemohou řešit každou specifickou situaci. Dávají návod jak postupovat, komu dávky přiznat, samotné posouzení však záleží na lidském faktoru, do kterého opět mohou zasáhnout hodnoty osobní. Stejně jako společnost i zákony procházejí neustálým vývojem.¹⁹⁹

V České republice jsou hodnoty ukotveny v *Základní listině práv a svobod*, která vyzdvihuje hodnoty demokracie, svobody, rovnosti člověka a jeho důstojnosti.²⁰⁰ V *zákoně o sociálních službách* (č. 108/2006 Sb.) se o hodnotách v souvislosti s etikou či principy sociální práce nedočteme.

4.2.3 Osobní hodnoty

Tyto hodnoty jsou pro sociálního pracovníka velmi významné. Vystupují do popředí v případě, kdy si sociální pracovník představuje, jak by v dané situaci jednal sám. Jde o vlastní pohled pracovníka na svět, jeho vlastní zkušenosti. Díky těmto hodnotám může pracovník vnímat svou profesi jako poslání a podle toho jednat. Takovou hodnotou může být důvěra v klienta, slib mlčenlivosti, ochota pomoci, ale také dbání na vlastní bezpečí, odpor vůči riskování nebo přiklání se k určitým typům klientů.²⁰¹

Význam osobních hodnot zdůrazňuje také Hartl; hovoří o vlivu osobních hodnot na volbě povolání. Všichni sociální pracovníci se vyznačují některými podobnými osobnostními rysy. Tyto rysy sociálního pracovníka mají studenti, ještě než začnou

¹⁹⁸ Srov. FISCHER, O., *Role hodnot v etice pro sociální práci*. In FISCHER, O., MILFAIT, R. a kol. *Etika pro sociální práci*, s. 66.

¹⁹⁹ Srov. FISCHER, O., *Role hodnot v etice pro sociální práci*. In FISCHER, O., MILFAIT, R. a kol. *Etika pro sociální práci*, s. 67.

²⁰⁰ Srov. Usnesení předsednictva ČNR č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky, ve znění ústavního zákona č. 162/1998 Sb.

²⁰¹ Srov. FISCHER, O., *Role hodnot v etice pro sociální práci*. In FISCHER, O., MILFAIT, R. a kol. *Etika pro sociální práci*, s. 66.

studovat tento obor.²⁰² Muži bývají zaměřeni více na individualistické hodnoty, ženy naopak na kolektivistické.²⁰³ Jak již bylo výše řečeno, v profesi sociálního pracovníka pracuje více žen. Je zřejmé, že je to důsledek právě rozdílů osobnostních předpokladů žen a mužů. Ženy mají větší schopnost empatie. Díky tomu mohou lépe porozumět klientovi. Muži bývají ve svém jednání racionálnější, což jim poskytuje výhodu v objektivním posouzení situace klienta.²⁰⁴

Většina výzkumů o hodnotách sociálních pracovníků se soustřeďuje na zjištění právě jejich osobních hodnot. Důvodem je předpoklad, že osobní hodnoty sociálního pracovníka primárně ovlivňují volbu přístupů, metod, a tedy i jeho práci jako takovou.²⁰⁵

Z výzkumu hodnotových preferencí v letech 1991-2003 vyplývá, že roste význam hodnoty volného času a přátel. Naopak významně klesly hodnoty náboženství, politiky a práce. Rodina si udržela postavení na vrcholu žebříčku, byl však zaznamenán mírný procentuální pokles. Dle výsledků výzkumu se předpokládá růst hodnoty volného času a nejbližších sociálních vtaů mimo rodinu.²⁰⁶

V červnu minulého roku Centrum veřejného mínění v rámci projektu Naše společnost zkoumalo hodnotové orientace české společnosti. Respondenti obdrželi soubor otázek obsahující mnoho položek, jimiž se zjišťovalo, jakou důležitost přisuzují jednotlivým hodnotám. Z tohoto výzkumu vyplývá, že respondenti za nejdůležitější považují dobré rodinné zázemí. Dalšími hodnotami označenými za „velmi důležité“ jsou: pomoc rodině a přátelům, mít děti, mít přátele a rozumět si s nimi, mít vlastní hezké bydlení, žít ve zdravém životním prostředí, mít zajímavou práci, mít práci, která má smysl, žít zdravým životním stylem a žít podle svého přesvědčení.²⁰⁷

Hodnoty, které respondenti označují za velmi důležité, vykazují již od roku 1990 poměrně vysokou stabilitu, u ostatních docházelo ke změnám. Hodnoty rodiny,

²⁰² Srov. HARTL, Pavel. *Poradenství*. In: MATOUŠEK, Oldřich a kol. *Metody a řízení sociální práce*, s. 111.

²⁰³ Srov. ZÁŠKODNÁ, H., *Hodnoty a hodnotová orientace u studentů pomáhajících profesí*. In: ZÁŠKODNÁ, H. a MLČÁK, Z., *Osobnostní aspekty prosociálního chování a empatie*, s. 245.

²⁰⁴ Srov. HARTL, Pavel. *Poradenství*. In: MATOUŠEK, Oldřich a kol. *Metody a řízení sociální práce*, s. 111.

²⁰⁵ Srov. REAMER, F. *Social Work Values and Ethics*, s. 28.

²⁰⁶ Srov. PRUDKÝ, L., *Hodnoty a normy v české společnosti- stav a vývoj v posledních letech*, s. 20-21.

²⁰⁷ Srov. Centrum pro výzkum veřejného mínění. *Jaké hodnoty jsou pro nás důležité – červen 2014?* [online]. [Praha]: 17. července 2014. Sociologický ústav AV ČR, v.v.i. [cit. 2015-02-17], s. 3.

přátelství, zdraví a práce si držely své pořadí, ale došlo k poklesu z hlediska odpovědí z označení za „velmi důležité“ na „spíše důležité“.²⁰⁸

Následující Tabulka 3 znázorňuje výsledek hodnotových preferencí komunikačních partnerů pohybujících se v oblasti sociální práce a ekonomie. Jedná se o jejich osobní hodnoty. Hodnoty jsou seřazeny sestupně od těch, kterým komunikační partneři přikládají největší důraz. V tabulce jsou zastoupeny pouze ty hodnoty, které byly při rozhovoru zmíněny alespoň 2 komunikačními partnery. Z této tabulky následně vycházím při určování osobních hodnot.

Z Tabulky 3 je patrný význam hodnot rodiny a zdraví. Studující shodně uvedli na 3. pozici přátelství. Studující z oblasti ekonomie se dále soustředí na seberealizaci, peníze, vzdělání, úspěch, práci, volný čas a cestování. Studující sociální práci považují za důležitou hodnotu práce, vzdělání, úspěchu, dobrých vztahů, peněz, lásky a zvířat.

Tabulka 3: Hodnotové preference SE, PE, SSP a PSP

SE	PE	SSP	PSP
Rodina 5	Rodina 5	Zdraví 5	Rodina 5
Zdraví 5	Zdraví 5	Rodina 5	Zdraví 5
Přátelé 4	Práce 5	Přátelé 5	Domov 5
Seberealizace 3	Úspěch 5	Práce 5	Práce 5
Peníze 3	Peníze 4	Vzdělání 4	Láska 4
Vzdělání 3	Volný čas 4	Úspěch 4	Úspěch 4
Úspěch 3	Životní úroveň 3	Dobré vztahy 3	Přátelé 4
Práce 3	Spokojenost 2	Peníze 3	Dobré vztahy 2
Volný čas 3	Seberealizace 2	Láska 2	Peníze 2
Cestování 2	Přátelé 2	Zvířata 2	Schopnost pomoci 2

Vysvětlivky: SE= studenti ekonomie, SSP= studenti sociální práce (žlutě), PSP= pracující v sociální práci (zeleně), PE= pracující v ekonomii (modře), číslo vyjadřuje četnost vyjádření v dané kategorii. Zdroj: vlastní sonda 3.

Pracující v oblasti ekonomie kladou důraz na práci, úspěch, peníze, volný čas, životní úroveň, spokojenost, seberealizaci a až na posledním místě a jen pro 2 komunikační partnery je přátelství. Hodnoty sociálních pracovníků jsou rodina, zdraví, domov, práce, láska, úspěch, přátelství, dobré vztahy, peníze a schopnost pomoci.

²⁰⁸ Srov. Centrum pro výzkum veřejného mínění. *Jaké hodnoty jsou pro nás důležité – červen 2014?* [online]. [Praha]: 17. července 2014. Sociologický ústav AV ČR, v.v.i. [cit. 2015-02-17], s. 6-7.

Z výsledku hodnotových preferencí zaměřených na osobní hodnoty sociálních pracovníků je patrná shoda mezi hodnotami rodina, zdraví, práce a úspěch, což znázorňuje Tabulka 4. Rozdíly ve vnímání významu hodnot mezi komunikačními partnery z oblasti sociální práce a z oblasti ekonomie lze sledovat až za těmito základními hodnotami.

Tabulka 4: Osobní hodnoty

Ekonomie	četnost	Sociální práce	četnost
1. Rodina	10	1. Zdraví, Rodina	10
2. Zdraví	10	2. Práce	10
3. Práce	8	3. Přátelé	9
3. Úspěch	8	4. Úspěch	8
4. Peníze	7	5. Láska	6
5. Seberealizace	7	6. Dobré vztahy	5
6. Volný čas	7	7. Peníze	5
7. Přátelé	6	8. Vzdělání	4
8. ŽÚ, vzdělání	3	9. Zvířata	2
9. Cestování	2	10. Schopnost pomoci	

Vysvětlivky: číslo před hodnotou znázorňuje význam pozici v žebříčku, jsou uspořádány sestupně od nejdůležitějších po méně důležité. Četnost znamená počet komunikačních partnerů, kteří tuto hodnotu uvedli. Zdroj: Vlastní sonda 4

Zatímco u komunikačních partnerů z oblasti sociální práce následuje hodnota přátelství, u komunikačních partnerů z oblasti ekonomie jsou to peníze. Přátelství je hodnotou pro 9 komunikačních partnerů z oblasti sociální práce, kdežto z oblasti ekonomie je to 6.

Komunikační partneři z oblasti sociální práce se zaměřují ve svých hodnotách na oblast mezilidských vztahů. Kladou důraz na přátelství, lásku, dobré vztahy a schopnost pomoci. Orientují se na druhé, ve vztazích s druhými vidí hodnotu.

Komunikační partneři z oblasti ekonomie se orientují na sebe. Příkladují velký význam penězům, volnému času, seberealizaci a životní úrovni.

V tabulce nejsou uvedeny hodnoty, které zmínil pouze 1 komunikační partner. Nicméně pro přehled je nyní ještě uvedu. U komunikačních partnerů, kteří studují

ekonomii, se ještě objevila hodnota humor a svoboda. U studujících sociální práci to byly hodnoty štěstí, uznání okolí a moudrost. A pracující v oblasti ekonomie uvedli osobní vzhled a užívání si života.

Z této sondy je patrný rozdíl osobních hodnot ve dvou různých oblastech, na které se komunikační partneři zaměřují. Je zřejmé, že profese má určité nároky na jedince z hlediska osobních hodnot. To potvrzují Hartl a Reamer, kteří se domnívají, že osobní hodnoty mají největší vliv na jednání pracovníka²⁰⁹ a že u každého sociálního pracovníka se předpokládají určité osobní hodnoty související s jeho profesí.²¹⁰

4.2.3.1 Zdraví

Ve výzkumech životních hodnot nejen v České republice se zdraví opakovaně umisťuje na nejvyšších příčkách. Každý člověk si je vědom, že své tělo potřebuje k naplňování radostí a prožívání spokojeného života. Zdraví je základním předpokladem pro naplňování dalších aktivit.²¹¹ Zdraví, ale není samozřejmostí. Často si jeho hodnotu uvědomíme až když ho ztratíme. Lidé, kteří se pak uzdraví, se stávají zralejší a odpovědnější²¹²

Pojetí zdraví se od „nepřítomnosti nemoci“ přesunulo k „stavu úplné fyzické, duševní a sociální pohody“, jak je definuje Světová zdravotnická organizace.²¹³ Bez zdraví dochází k poklesu významu jiných věcí. Materiální statky jsou bezcenné, není možné plně prožívat například lásku.²¹⁴ Všech 20 komunikačních partnerů považuje zdraví vedle rodiny za největší hodnotu. Je zřejmé, že si zdraví váží a znají jeho hodnotu.

4.2.3.2 Rodina

V české společnosti dochází ke vzdalování dnešní rodiny od jejího tradičního pojetí, které vlivem křesťanství kladlo důraz na monogamii, sexuální zdrženlivost mimo manželství i odlišné role muže a ženy. Změny přišly zejména s technickým pokrokem a

²⁰⁹ Srov. HARTL, Pavel. *Poradenství*. In MATOUŠEK, Oldřich a kol. *Metody a řízení sociální práce*, s. 111.

²¹⁰ Srov. REAMER, F. *Social Work Values and Ethics*, s. 28.

²¹¹ Srov. SAK, P. a SAKOVÁ, K., *Mládež na křižovatce*, s. 10.

²¹² Srov. NYTROVÁ, O. a PIKÁLKOVÁ, M., *Dialog mezi hodnotami aneb hodnoty vyřčené a hodnoty žité*, s. 123.

²¹³ Srov. MOŽNÝ, I., *Česká společnost*. Praha: Portál, 2002. 207 s. ISBN 80-7178-624-1, s. 50.

²¹⁴ Srov. SAK, P. a SAKOVÁ, K., *Mládež na křižovatce*, s. 10.

emancipací žen²¹⁵ a vyvrcholily v 90. letech novou politickou, ekonomickou a sociální situací. Na základě těchto proměn se změnila i demografická charakteristika populace.²¹⁶

Podle údajů Českého statistického úřadu průměrný věk prvorodiček oproti roku 1969 kdy byl 22,5 roku, vzrostl na 28,1 roku v roce 2013.²¹⁷ Od roku 1989 ubývá sňatků a rodí se méně dětí.²¹⁸

Ačkoliv by se mohlo zdát, že dochází k znevážení této hodnoty, všech 20 komunikačních partnerů ji (tj. rodinu) uvedlo na nejvyšších příčkách. Rodina tak stále zůstává svazkem, který není možné plně nahradit.²¹⁹

4.2.3.3 Práce

Protože za peníze bylo vždy možné koupit si některé hodnoty, patří práce odjakživa k nejvyšším hodnotám, jakožto prostředek k získání peněz. Pro dřívější společnost však nebylo bohatství nejvýše postavenou hodnotou. K práci mají lidé ambivalentní vztah. Je to povinnost a nutnost, zároveň se stále více setkáváme s lidmi, pro které je práce nejdůležitějším prvkem v životě.²²⁰ Práci můžeme chápat jako zaměstnání, jako možnost k dosažení kariéry a jako povolání. Práce jako zaměstnání umožňuje člověku zabezpečit podmínky nutné pro přežití. Tím, že si jedince někdo najal, ukázal mu, že je užitečný, dostalo se mu uznání. Naproti tomu práce jako možnost k dosažení kariéry není pouze prací zvyšující osobní prestiž jedince. Tato práce umožňuje pracujícímu kariérní postup. Dostat se na společenském a ekonomickém žebříčku výše. Jedinec je motivován svým osobnostním růstem. S kariérním postupem se mu zvyšuje sebehodnocení a společenský status. Často se jedná o velmi vzdělané lidi, kteří kladou důraz na kariéru a posilování vlastního sebepejetí. To může vyústit až k oslavování vlastní osoby. Zdůrazňování společenské nadřazenosti a chlubení. Naopak práci jako povolání lze chápat jako snahu člověka podílet se na „pokladu“ lidstva, na jeho

²¹⁵Srov. MOŽNÝ, I., *Česká společnost*, s. 21.

²¹⁶Srov. VEČERNÍK, J., MATĚJŮ, P. a kol. *Zpráva o vývoji české společnosti 1989-1998*. Praha: Academia, 1998. 364 s. ISBN 80-200-0765-2, s. 92.

²¹⁷ Srov. Obyvatelstvo – roční časové řady. *Český statistický úřad*. [online]. [cit. 2015-03-08].

Dostupné z: (http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/obyvatelstvo_hu).

²¹⁸ Srov. VEČERNÍK, J., MATĚJŮ, P. a kol. *Zpráva o vývoji české společnosti 1989-1998*, s. 93.

²¹⁹ Srov. NYTROVÁ, O. a PIKÁLKOVÁ, M., *Dialog mezi hodnotami aneb hodnoty vyřčené a hodnoty žité*, s. 112.

²²⁰ Srov. PETROUSEK, M. a BALON, J., *Společnost naší doby*, 80-81.

utváření. Jedinec se snaží své schopnosti a dovednosti využít pro dobro celé společnosti. Práci chápe jako svoje poslání. Toto pojetí je znatelné zejména u umělců, učitelů a sociálních pracovníků.²²¹

Peníze jsou prostředkem, který nám dovoluje zvyšovat životní úroveň, zabezpečuje nám určitý komfort a usnadňuje nám mnoho činností. Je ale zapotřebí mít stále na paměti a umět odlišit to, co si za peníze můžeme pořídit, a co nikoli.²²² Peníze jsou vyšší hodnotou pro komunikační partnery z oblasti ekonomie (pro 7) oproti komunikačním partnerům ze sociální práce, kde jich tuto hodnotu vnímá 5.

4.2.4 Profesní hodnoty

Profesní hodnoty můžeme nalézt ve psané podobě v profesních kodexech, především však bývají nepsané. Popisují vztahy mezi pracovníky, vůči klientům či celé organizaci. Jejich dodržování není právně závazné, ale dá se do určité míry korigovat. Tím, že stanovují určité meze, ve kterých se zúčastnění musí pohybovat, poskytují jistotu jak pracovníkům, tak klientům. Tím, že pracovník vstoupí do určité profese, dává najevo svůj souhlas s jejími hodnotami, stává se odpovědným za své chování, aby bylo v souladu s profesními pravidly. Toto přijetí hodnot by mělo sloužit jako kritérium vhodnosti určitého povolání pro konkrétního jedince.²²³

Mezi zásadní profesní hodnoty v pomáhajících profesích podle Nečasové patří respekt ke klientovi a jednání s klientem v jeho nejlepším zájmu. Součástí profesních hodnot je také autonomie pracovníků, protože pracovníci by měli být nezávislí při svém rozhodování a dále důvěryhodnost (spolehlivost).²²⁴

Respekt ke klientovi

Řezníček v této souvislosti klade důraz zejména na svobodné rozhodnutí klienta. Nejedná se však o rezignaci pracovníka, ať klient jedná, jak chce, ale o účast u jeho

²²¹ Srov. KŘIVOHLAVÝ, J., *Psychologie smysluplnosti existence. Otázky na vrcholu života*. Praha: Grada Publishing, 2006. 204 s. ISBN 80-247-1370-5, 174-177.

²²² Srov. PRUDKÝ, L., a kol. *Studie o hodnotách*, s. 44.

²²³ Srov. FISCHER, O., *Role hodnot v etice pro sociální práci*. In: FISCHER, O., MILFAIT, R. a kol. *Etika pro sociální práci*, s. 67.

²²⁴ Srov. NEČASOVÁ, M., *Profesionalismus a etické kodexy v sociální práci*. In: FISCHER, O., MILFAIT, R. a kol. *Etika pro sociální práci*. Jabok - Vyšší odborná škola sociálně pedagogická a teologická, 2008. 223 s. ISBN 978-80-904137-3-3, s. 75-76.

rozhodování. Pracovník se podílí na řešení problémů klienta, ukazuje mu možná řešení, akceptuje jeho svéprávnost a respektuje jeho důstojnost.²²⁵

Pracovníci hodnotí a posuzují problémovou situaci, nesmí ale klienta odsuzovat. Ačkoliv Nečasová i Řezníček tuto hodnotu považují při výkonu sociální práce za základní, uvědomují si, že má své hranice. Respekt ke klientovu svobodnému rozhodování nesmí ohrozit druhé.²²⁶

Důvěryhodnost

Pracovník si musí u klienta získat důvěru. Klient mu může věřit, že s informacemi bude nakládat diskrétně. Klient se může spolehnout na odbornou pomoc pracovníka.²²⁷

Hodnota důvěryhodnosti sdělených informací je dnes považována za samozřejmost. Přístup k informacím má pouze klient, jejich další předávání je možné pouze s jeho souhlasem. Výjimkou jsou případy stanovené zákonem, například trestní činnost klienta.²²⁸

Profesní hodnoty umožňují klientovi nazírat na profesi určitým způsobem. Jednání pracovníka vnímají jinak, než jak by jej vnímali v soukromí.²²⁹

Velkým problémem v sociální práci je střetávání hodnot profesních a osobních.²³⁰ Fischer považuje soulad hodnot osobních a profesních za ukazatel toho, zda je volba sociální práce jako profese pro pracovníka vhodná. A to zejména z toho důvodu, že profese klade na pracovníka určité nároky, v nichž musí být jednání pracovníka v souladu.²³¹ Obdobně uvažuje Kopřiva, který zdůrazňuje schopnost sebereflexe

²²⁵ ŘEZNÍČEK, I., *Metody sociální práce*. Praha: Sociologické nakladatelství, 1994. 75 s. ISBN 80-85850-00-1, s. 29.

²²⁶ Srov. Tamtéž, s. 29.

²²⁷ Srov. NEČASOVÁ, M., *Profesionalismus a etické kodexy v sociální práci*. In: FISCHER, O., MILFAIT, R. a kol. *Etika pro sociální práci*, s. 75-76.

²²⁸ Srov. ŘEZNÍČEK, I., *Metody sociální práce*, s. 30.

²²⁹ Srov. FISCHER, O., *Role hodnot v etice pro sociální práci*. In FISCHER, O., MILFAIT, R. a kol. *Etika pro sociální práci*, s. 65.

²³⁰ BECKETT, CH., a MAYNARD, A., *Values and Ethics in Social Work*. London: Sage, 2005. ISBN 1-412-9 0140 -5, s. 22-23.

²³¹ Srov. FISCHER, O., *Role hodnot v etice pro sociální práci*. In FISCHER, O., MILFAIT, R. a kol. *Etika pro sociální práci*, s. 74.

sociálního pracovníka a na jejím základě snahu změnit věci k lepšímu. To mu napomůže k aplikaci hodnot.²³²

Pro sociální pracovníky je tedy důležité umět oddělit osobní hodnoty od profesních. Tento závěr vyplývá z výsledků výzkumu struktury profesních kompetencí sociálních pracovníků. To může být způsobeno snahou chránit vlastní osobnost před tíhou nároků profese. Zároveň se může jednat o obranu před vnitřními konflikty, jež jsou způsobeny snahou pracovníků pomoci klientovi, kteří narážejí na omezené zdroje bránící pomoci nebo omezující tuto pomoc.²³³

4.3 Zásady a přístupy v sociální práci z hlediska hodnot

S přihlédnutím k hodnotám sociální pracovník vybírá přístup, který využije při práci s klientem. Hodnoty také napomáhají sociálnímu pracovníkovi při řešení dilemat.²³⁴ V sociální práci jsou hodnoty vnímané nejednotně, což může být způsobeno rozdílem mezi individuálními a společenskými hodnotami.²³⁵ Svůj díl na tom má také sociální práce jako taková - různorodost sociální práce, pestrost cílových skupin, na které je práce zaměřená, přičemž každá z nich si žádá specifický přístup. A v neposlední řadě je tu vliv samotné organizace (poskytující sociální pomoc), která se řídí svými hodnotami.²³⁶

Pro lepší pochopení významu hodnot v sociální práci je tedy nutné zabývat se jejími hodnotovými zásadami a přístupy. V další podkapitole pak hovořím o hodnotách v organizaci.

Základy, na nichž je sociální práce položena, shrnula Butrymová a dala tak možnost dostat se do popředí hodnotám, které zařazují klienta do sociálního rámce. Jedná se o úctu ke klientovi, uvědomění, že lidé mají sociální povahu (každý jednotlivce je

²³² KOPŘIVA, Karel. *Lidský vztah jako součást profese: Psychoterapeutické kapitoly pro sociální, pedagogické a zdravotnické profese*. 2. vyd. Praha: Portál, 1997. ISBN 80-7178-150-9, s. 91.

²³³ Srov. MLČÁK, Z., *Profesní kompetence sociálních pracovníků a hodnocení jejich významu*. In: *Sborník prací Filozofické fakulty Ostravské univerzity: Acta Facultatis philosophicae Universitatis Ostraviensis*, s. 261-277, s. 280.

²³⁴ Srov. NEČASOVÁ, M., *Profesní etika*. In: MATOUŠEK, O. a kol. *Metody a řízení sociální práce*. Praha: Portál, 2013. 395 s. ISBN 978-80-262-0213-4, s. 49.

²³⁵ Srov. PEJCHOVÁ, N., *Hodnoty sociálních pracovníků*. In: *Pojetí kvality sociální práce. Sborník z konference. TF JU*, 2015. In press.

²³⁶ Srov. OPATRŇÝ, M. a FLÍDROVÁ, M., *Role hodnot v identitě sociální práce*. In: *Sociální práce/ Sociální práca*, 2014, roč. 14, č. 2, s. 118-126. ISSN 1213-6204, s. 120.

jedinečný, ale také závislý na ostatních), a víru ve schopnost jedince změnit se, zdokonalit se.²³⁷

4.3.1 Zásady podle Gordona

Gordon v 2. polovině 20. století formuloval základní hodnotové zásady v sociální práci:

- na prvním místě je zájem společnosti o jednotlivce
- vzájemná závislost jednotlivců ve společnosti
- vzájemná odpovědnost těchto jednotlivců
- jednotlivci mají podobné lidské potřeby, zároveň je každý jedinečnou bytostí
- demokratická společnost se vyznačuje možností realizace plného potenciálu jedince a zároveň jeho odpovědností ke společnosti a z toho vyplývající participací ve veřejném životě
- společnost musí umět vyrovnávat nerovnosti mezi jednotlivci a předcházet jim.²³⁸

V této souvislosti Řezníček hovoří o důležitosti profesních zásad, které se ustálily v západních zemích. Kromě již zmiňovaných Gordonových principů se jedná o nepřekračování hranic působnosti sociální práce, uznání rozdílností mezi lidmi, ať už se jedná o minoritní nebo marginální osobnosti, vědomí silných a slabších stránek klientů a jejich využití, průběžné hodnocení a zodpovědnost ve vztahu ke klientům, kolegům, zaměstnavateli, profesi a společnosti.²³⁹

4.3.2 Směry podle Reamera

Podle Reamera můžeme rozlišit šest hodnotových a etických směrů, které nepodléhají vlivu času:

- Orientace paternalistická: byla nejpopulárnější na přelomu 19. a 20. století. Toto období je charakterizováno snahou sociálních pracovníků o vyzdvihnutí užitečnosti klientů a zlepšení jejich mravního profilu. Dochází k zapojení charity na pomoc potřebným.
- Orientace na sociální spravedlnost: snaha setřít sociální problémy (např. chudobu, nezaměstnanost), které jsou způsobeny kulturním a

²³⁷ Srov. NEČASOVÁ, M., *Profesní etika*. In: MATOUŠEK, O. a kol. *Metody a řízení sociální práce*. Praha: Portál, 2013. 395 s. ISBN 978-80-262-0213-4, s. 37-38.

²³⁸ Srov. NEČASOVÁ, M., *Úvod do filozofie a etiky v sociální práci*, s. 50.

²³⁹ Srov. ŘEZNÍČEK, I., *Metody sociální práce*, s. 30.

ekonomickým defektem, pomocí přerozdělování zdrojů, zajištění rovnosti příležitostí a poskytnutí příspěvků a služeb, které nebudou příjemce stigmatizovat.

- Orientace na náboženství: nese prvky paternalistické orientace a orientace na sociální spravedlnost. Vychází z historického spojení sociální práce a církve. Jedná se o víru sociálního pracovníka ve smysluplnost práce a charitní činnost reprezentující lásku k bližnímu.
- Klinická orientace: soustředí se na etická dilemata, která doprovázejí sociální práci. Klade důraz na důvěru klienta, sdělování informací a celkovou komunikaci s klientem. V zájmu ochrany klienta se zabývá hodnotami sociálních pracovníků i klientů.
- Defenzivní orientace: se zejména snaží chránit sociálního pracovníka. Zabývá se odpovědností a problematikou pracovníkova stanutí před soudem.
- Morálně neutrální orientace: tuto orientaci preferují sociální pracovníci, kteří upřednostňují technický přístup. Využívají různých systémů hodnocení, naopak normativní hodnotové soudy jdou stranou.²⁴⁰

4.3.3 Přístupy podle Payna

Podle přístupu k sociální práci Payne rozdělil tradiční model a nový model. Jim jsou podobné modely přizpůsobení a služby podle Morénové. Tyto přístupy jsou dodnes používané, vzájemně se prolínají a mají charakteristické rozlišné hodnoty.

- Tradiční model (model přizpůsobení): sociální pracovník jedná s klientem jako s problémem. Klient je v roli laika, který takřka není zapojen do řešení problému, vše za něj řeší pracovník, který je velmi vzdělaný a profesionální. Klientovi je sebrána odpovědnost a schopnost vyřešit problém. Tento stav je dán především přesně danými systémy řešení, podle kterých pracovník postupuje, nemožností klienta být odlišný a vžitím se klienta do role, o které ví, že se od něj očekává na základě předchozích zkušeností s pracovníkem. Na řešení problému má zásluhu hlavně sociální

²⁴⁰ NEČASOVÁ, M., *Profesní etika*. In: MATOUŠEK, O. a kol. *Metody a řízení sociální práce*, s. 32-33.

pracovník a vzájemná komunikace je značně omezená. Převažují zde metody práce, jako jsou: plánování, manipulace a kontrola.

- Nový model (model služby): charakteristickým znakem tohoto přístupu je vědomí vlastní odpovědnosti za svůj život. Sociální práce zde vystupuje jako proces, nikoliv jako neměnný systém. Důraz je zde kladen na vztah sociálního pracovníka a klienta.²⁴¹ Ti na sebe vzájemně působí.²⁴² Do popředí se dostává schopnost vzájemné komunikace, otevřenost, porozumění a schopnost nadhledu. Důležitá je empatie, úcta, upřímnost a vřelý přístup. Sociální pracovník respektuje individualitu klienta, je si vědom jeho schopnosti k pozitivní změně, schopnosti převzít za svůj život odpovědnost a uznává jeho rovnoprávnosti. Pracovník přistupuje ke klientovi jako partner, který ho podpoří při řešení jeho obtížné životní situace.²⁴³

Uskutečňování sociální práce se pohybuje mezi přizpůsobením a službou. Úkolem sociálního pracovníka je umět ovládat tento pohyb, přičemž sociální práce stojí na aspektu lidské pomoci. Morénová rozdělila pomoc, která je obsahem sociální práce, na krátkodobou a dlouhodobou. Vztah sociálního pracovníka a klienta při krátkodobé pomoci je velmi formální a je určen pravidly. Jedná se například o vyřizování dávek, kdy pomoc probíhá podle daných formulářů. Naopak u dlouhodobé pomoci je kladen velký důraz na vztah klienta a pracovníka, kteří se vzájemně ovlivňují.²⁴⁴

4.4 Hodnoty z hlediska organizace a etického kodexu

4.4.1 Hodnoty organizace

Profesní hodnoty tvoří velmi široký systém. Pro zvýšení efektivity práce pak dochází v jednotlivých organizacích k jejich většímu přiblížení, konkretizaci. Jedná se o specifitější vymezení, která se týkají všech pracovníků organizace. Ti se stávají

²⁴¹ Srov. NEČASOVÁ, M., *Úvod do filozofie a etiky v sociální práci*, s. 58-59.

²⁴² NEČASOVÁ, M., *Profesní etika*. In: MATOUŠEK, O. a kol. *Metody a řízení sociální práce*, s. 34.

²⁴³ Srov. NEČASOVÁ, M., *Úvod do filozofie a etiky v sociální práci*, s. 58-59.

²⁴⁴ Srov. NEČASOVÁ, M., *Profesní etika*. In: MATOUŠEK, O. a kol., *Metody a řízení sociální práce*. 3. vyd. Praha: Portál, 2013. vyd. 3. akt., 380 s. ISBN 978-80-262-0213-4, s. 35.

odpovědnými za své jednání, které musí být v souladu s organizací přijatými hodnotami.²⁴⁵

Vrzáček na základě výzkumu sociálních služeb v Lanškrouně - Domově pro seniory - formuloval základní doporučení týkající se hodnot v organizaci. Hodnoty organizace by měly být ukotveny ve vnitřní dokumentaci organizace, tak aby byly zaměstnancům snadno přístupné, a to i po jazykové stránce. Zaměstnanci s nimi musí být srozuměni a zároveň si je osvojit a používat v praxi. Nedodržování těchto hodnot by mělo být sankcionováno, naopak jejich naplňování odměněno.²⁴⁶

Abyste mohl být pracovník v organizaci spokojený a odváděl dobrý výkon, musí porovnat svůj žebříček hodnot s hodnotami organizace a najít vztah mezi nimi.²⁴⁷

Podle Musila hůře naplňují své preferenci ti pracovníci, jejichž osobní hodnoty jsou vzdálenější od kolektivních. Nicméně, ať už se jedná o hodnoty jedince, které jsou hodně blízké kolektivním hodnotám, nebo hodnoty zcela vzdálené, dochází k vzájemné interakci, která vytváří určité klima organizace.²⁴⁸

Při řešení problému se sociální pracovník střetává s rovinou hodnot blízkých klientovi, dále s rovinou hodnot samotného klienta, se svými osobními hodnotami a v neposlední řadě s profesními hodnotami.²⁴⁹

O vlivu socializace jsem se již zmínila, a to především o působení rodiny. Jedince ale ovlivňují také vrstevníci, škola, média a další. Může docházet k záměrnému manipulování s hodnotami jedince, ale také celé společnosti. Příkladem může být komunistický režim, který (alespoň proklamativně) kladl důraz na dělníka a vše ve prospěch dělnické třídy bylo správné.²⁵⁰ Je třeba tedy brát v potaz i historický kontext, lidé se přirozeně brání příkazům státu. Mají strach z omezení svobody. Otázkou je, pokud budou stanoveny určité hodnoty pro výkon sociální práce, jak to sociální pracovníci přijmou? Musí dojít k vzájemné informovanosti a spolupráci. Podle Musila

²⁴⁵ Srov. FISCHER, O., *Role hodnot v etice pro sociální práci*. In FISCHER, O., MILFAIT, R. a kol. *Etika pro sociální práci*, s. 68.

²⁴⁶ Srov. VRZÁČEK, P., *Vedení ve shodě s organizačními hodnotami*. In: HAVRDOVÁ, Z. a kol., *Hodnoty v prostředí sociálních a zdravotních služeb*. Praha: Fakulta humanitních studií Univerzity Karlovy v Praze, 2010. ISBN 978-80-87398-06-7, s. 189-190.

²⁴⁷ Srov. NYTROVÁ, O. a PIKÁLKOVÁ, M., *Dialog mezi hodnotami aneb hodnoty vyřčené a hodnoty žité*, s. 277.

²⁴⁸ Srov. MUSIL, L., „*Ráda bych Vám pomohla, ale...*“ *Dilemata práce s klienty v organizacích*, s. 29.

²⁴⁹ Srov. FISCHER, O., *Role hodnot v etice pro sociální práci*. In FISCHER, O., MILFAIT, R. a kol. *Etika pro sociální práci*, s. 64.

²⁵⁰ Srov. PRUDKÝ, L., a kol. *Studie o hodnotách*, s. 42-44.

je třeba nejprve zjistit představy o hodnotách přímo od sociálních pracovníků a na základě tohoto zkoumání je bude možné vymežit.²⁵¹

V sociální práci dochází ke střetu práv a povinností a jejich vzájemné interakci. Někdy je třeba dát přednost jedné variantě před druhou. Rozlišujeme defenzivní a reflektivní praxi. Typickým příkladem defenzivní praxe je sociální pracovník, který se řídí výhradně normami a předpisy organizace. Pro každou situaci má již známý osvědčený způsob, jak ji řešit. Nedostává se tak pod tíhu vlastní odpovědnosti a s každým klientem jedná stejně. Naopak u reflektivní praxe si je pracovník vědom svých hodnot, hodnot organizace a klienta. Ví, že tyto hodnoty nemusí být v souladu, avšak on sám musí na ně brát zřetel. Jedná s ohledem na hodnoty všech zúčastněných stran. Je si vědom odpovědnosti, kterou na jeho bedra sociální práce přenáší.²⁵²

Aby tedy mohla být sociální práce stabilní, měly by být přijaty jednotlivé hodnoty, které by si pracovníci interiorizovali a řídili se jimi v praxi.²⁵³

Z hlediska přístupu a k přihlídnutím k hodnotám, můžeme rozlišit čtyři typy sociálního pracovníka: angažovaný, radikální, byrokratický a profesionální.

Angažovaný sociální pracovník je svou prací velmi zaujatý, dává do ní sám sebe. Přistupuje velmi empaticky a otevřeně. Vzhledem k jeho osobní zaujatosti může být porušena nestrannost vůči klientům. Je snadno náchylný k syndromu vyhoření. Své osobní hodnoty promítá do praxe. Naproti tomu radikální sociální pracovník bojuje za úpravu legislativy. Své osobní hodnoty směřuje na změnu zákonů, jedná tak ve jménu celé společnosti. Byrokratický pracovník své osobní hodnoty odděluje od profesních i od hodnot zaměstnavatele. Snaží se manipulovat klientem a vybídnout ho tak změnit svou sociální situaci. Sociální pracovník, který jedná s klientem jako s rovnocenným partnerem, se rovná typu profesionálního pracovníka. Ten se snaží uschopnit klienta, vede ho k převzetí odpovědnosti za svůj život. Nabádá klienta k řešení vlastní situace. Ukazuje mu možná řešení, ale problém za něj sám neřeší.²⁵⁴

²⁵¹ MUSIL, L., *Různorodost pojetí, nejasná nabídka a kontrola výkonu „sociální práce“*. In: *Sociální práce/ Sociální práce*, 2008, roč. 8, č. 2, s. 60-79, s. 71. ISSN 1213-6204.

²⁵² Srov. NEČASOVÁ, M., *Úvod do filozofie a etiky v sociální práci*, s. 88.

²⁵³ LEVICKÁ, Jana. *Etické dilemy sociální práce*. In KAPPL, Miroslav a kol. *Etika sociální práce*. Hradec Králové: Univerzita Hradec Králové, 2010. ISBN 978-80-7435-037-5, s. 18.

²⁵⁴ Srov. NEČASOVÁ, M., *Profesní etika*. In: MATOUŠEK, O. a kol. *Metody a řízení sociální práce*, s. 44.

4.4.2 Hodnoty a etický kodex

Hodnoty jako takové se nemění, ale mění se náš výběr hodnot, naše volba. Sociální pracovník může vycházet z etického kodexu sociálních pracovníků.²⁵⁵

Etický kodex zabraňuje zneužití moci a kompetencí pracovníkům jednotlivých povolání. Do jisté míry řídí jejich chování. Takový kodex může mít ústní nebo písemnou formu. Písaná forma vzbuzuje ve společnosti důvěru k povolání. Kodexy pracují se vztahy klientů a pracovníků, pracovníků a organizací a se vztahem pracovníka a společnosti.²⁵⁶ Definují etické oblasti, které mohou být problematické a navrhují postupy jejich řešení.²⁵⁷ Profesionální pracovník musí zaujímat ke klientovi neutrální postoj a být ochoten pomoci každému, kdo o pomoc požádá. Pracovníci se vzájemně mezi sebou podporují, respektují a pomáhají si. Sdělují si mezi sebou své poznatky a názory. Nejednají proti sobě, proti autoritě svého kolegy. Pokud pracovníci nemají dostatečné kompetence k pomoci klientovi, předávají mu kontakty na jiné kolegy. Tato vzájemná závislost umožňuje sociální kontrolu.²⁵⁸

Etické kodexy nevznikají ze dne na den, předchází jim dlouhá cesta hledání, do které vstupují složité vztahy mezi osobnostmi pracovníků a klientů a další elementy.²⁵⁹

Etické kodexy sociálních pracovníků jsou vydávány profesními asociacemi. Na území České republiky vznikla v roce 1989 Společnost sociálních pracovníků, která následně roku 1995 vydala etický kodex.²⁶⁰ Jeho dodržování je základním předpokladem pro možnost členství pracovníků v oborových organizacích jejich příslušnosti.²⁶¹

Levy uvádí důvody, proč profesní asociace podporují etický kodex. Jsou jimi zejména: zajištění vedení a inspirace pro své členy, korigování jejich chování, kritérium pro posuzování praxe a upevnění statusu profese ve společnosti.²⁶²

Zásady ukotvené v etických kodexech směřují od sociálních pracovníků ke klientům.²⁶³ Podle Banks etické kodexy profesních organizací v různých zemích, ve

²⁵⁵ Srov. NYTROVÁ, O. a PIKÁLKOVÁ, M., *Dialog mezi hodnotami aneb hodnoty vyřčené a hodnoty žité*, s. 287.

²⁵⁶ Srov. NEČASOVÁ, M., *Úvod do filozofie a etiky v sociální práci*, 63-64.

²⁵⁷ Srov. ŘEZNÍČEK, I., *Metody sociální práce*, s. 31-32.

²⁵⁸ Srov. NEČASOVÁ, M., *Úvod do filozofie a etiky v sociální práci*, 63-64.

²⁵⁹ Srov. GULOVÁ, L., *Sociální práce pro pedagogické obory*, s. 40.

²⁶⁰ Srov. NEČASOVÁ, M., *Úvod do filozofie a etiky v sociální práci*, 65.

²⁶¹ Srov. ŘEZNÍČEK, I., *Metody sociální práce*, s. 31.

²⁶² Srov. NEČASOVÁ, M., *Úvod do filozofie a etiky v sociální práci*, 65.

většinou případů, vymezují základní hodnoty profese. Jde o závazání se k podpoře sociální spravedlnosti a profesní integritě, dále o respekt a úctu k lidem a jejich sebeurčení.²⁶⁴

Předpokládá se využití etického kodexu v praxi na základě vlastní profesionální úvahy. Etický kodex se tak může dostat do střetu s pravidly jednotlivých organizací.²⁶⁵

Robinson a Reeser tvrdí, že etický kodex sociálních pracovníků obsahuje pouze základní hodnoty profese. Tím vysílá veřejnosti signál, jak sociální pracovníci svou profesi chápou a zároveň si o profesi sociálních pracovníků mohou sami udělat obrázek. Kodex ale není úplným návodem, jak sociální práci vykonávat. Neukazuje, jak jednat ve specifických situacích a jaké hodnoty brát tehdy v potaz.²⁶⁶ Kopriva v této souvislosti upozorňuje na nedostatek v etických kodexech, a sice, že se nezamýšlejí nad obtížností dodržování stanovených hodnot. V etických kodexech mu chybí zásada tykající se schopnosti pracovníka vnímat a uznat své nedostatky a slabé stránky, které se při výkonu práce dostávají na povrch a na základě sebereflexe se snažit o zlepšení současného stavu.²⁶⁷

Při zjišťování profesních hodnot jsem se ptala i studujících, jaké by měly být profesní hodnoty v práci, kterou by chtěli vykonávat. Tento okruh činil komunikačním partnerům značné potíže. Zejména proto, že si nebyli jistí, kde chtějí pracovat. SPP Hana neví s jakou cílovou skupinou: „*vůbec ještě nevím, na koho se zaměřím, tak těžko říct, jaký ty hodnoty.*“. Jelikož se jedná o studenty posledních ročníků, je pravděpodobné, že jim tato nerozhodnost způsobí potíže, a to ve smyslu, že až po nastoupení do práce mohou zjistit, že s danou cílovou skupinou nechtějí pracovat. Tento problém/nespokojenost může vyústit až ve výpověď z této práce a tím se jim otevře cesta k nezaměstnanosti. Také zmiňovali problém uplatnění na trhu práce, jak je patrné z odpovědi SE Cecilie „*co si budem povídat, nakonec budu ráda za jakoukoliv práci*“.

²⁶³ Srov. GULOVÁ, L., *Sociální práce pro pedagogické obory*, s. 40.

²⁶⁴ Srov. BANKS, S., *Ethics and Values in Social Work*. 2nd ed. New York: Palgrave, 2001. 217 s. ISBN 0-333-94798-3, s. 94-100.

²⁶⁵ Srov. Tamtéž s. 71.

²⁶⁶ Srov. NEČASOVÁ, M., *Úvod do filozofie a etiky v sociální práci*, 71.

²⁶⁷ Srov. KOPŘIVA, Karel. *Lidský vztah jako součást profese: Psychoterapeutické kapitoly pro sociální, pedagogické a zdravotnické profese*, s. 91.

Vzhledem k charakteru techniky sbírání informací komunikační partneři neodpovídali stejně. Hodnot, které vyjmenovali, bylo mnoho a nepanovala v nich příliš velká shoda. Pro lepší orientaci je tedy rozdělím do větších okruhů a do skupiny odpovědí komunikačních partnerů z oblasti ekonomie a ze sociální práce. Vycházím z Tabulky 5:

Ekonomie

Znalosti a dovednosti

Sem řadím přesvědčovací schopnosti a umění manipulovat. Přesvědčovací schopnost byla zmíněna 2x, manipulace 1x. Pracující považují za důležité schopnosti a dovednosti. Do nich lze opět zařadit přesvědčivost. Jedná se o 2 komunikační partnery, kteří považují za svou profesní hodnotu komunikační dovednost. Kladen je také důraz na samostatnost a nezávislost. Význam přesvědčivosti uvádí i SE Emil: „... pro ekonoma obecně, myslím, je důležitý umět přesvědčit ostatní o tom, co potřebuju“.

O manipulaci hovoří SE Františka: „umět dosáhnout svého cíle. Donutit ostatní, myslím jako slovně (smích), žádný násilí! Donutit je, že to, co říkáte, je to správný. Když to řeknu tvrdě, tak manipulovat. Domnívám se, že ať už se jedná o uvedené komunikační dovednosti, přesvědčivost či manipulaci, vše je otázkou komunikačních dovedností jedince, proto tuto oblast celkově shrnu pod názvem komunikační dovednosti.

Osobnostní rysy

Do osobnostních rysů zařazuji přesnost, poctivost a spolehlivost. Spolehlivost byla uvedena 2 komunikačními partnery.

Prestiž

Jako poslední okruh uvádím prestiž, která jednak souvisí se společenským postavením, jednak s profesním růstem i finančním ohodnocením. Pro prestiž se vyslovilo 5 komunikačních partnerů. Prestiž povolání uvedlo 5 komunikačních partnerů a 5 uvedlo profesní růst.

Studující a pracující v oblasti ekonomie uváděli jako své „profesní hodnoty“ znalosti a dovednosti, osobnostní rysy a prestiž. Domnívám se, že se však nejedná o

hodnoty jako takové. Jediné hodnoty, které byly zmíněny, jsou hodnota vzdělání a hodnota seberealizace, které korespondují s osobními hodnotami komunikačních partnerů z oblasti ekonomie. Otázky na profesní hodnoty dělali komunikačním partnerům nemalé potíže a často si s odpovědí nevěděli rady. To bylo znatelné například u SE Cecilie: „(...) *ty jo to jsou základní otázky teda, už mě nic nenapadá*“. Na povrch se tak dostává problém nejasnosti pojmu hodnota, nejednoznačného vymezení. Profesní hodnoty z pohledu studujících a pracujících v oblasti ekonomie jsou tedy nejasné.

Sociální práce

Přístup ke klientovi

Podle etického kodexu sociální pracovník vede klienta k vlastní odpovědnosti, jedná s každým klientem, aniž by ho diskriminoval, chrání jeho soukromí a důvěrnost sdělení, radí mu a poskytuje pomoc při čerpání dávek a služeb, na které má nárok, vede klienta k participaci na řešení problému, je si vědom svých kompetencí, podle kterých také jedná, a přistupuje ke klientům empaticky se zájmem a péčí.²⁶⁸

Komunikační partneři z oblasti sociální práce považují za své profesní hodnoty úctu ke klientům, partnerství s klienty, podporu a pomoc, asertivní přístup, porozumění, empatii, mlčenlivost, spravedlnost, objektivnost, respektování lidské důstojnosti, naslouchání, nediskriminování, altruismus, ochranu vlastní osobnosti, neodsuzování a dodržování lidských práv. Nejčastěji byla zmiňovaná empatie, pro kterou se rozhodli 4 komunikační partneři.

Přístup k práci

Sociální pracovník by měl dbát na dobrou pověst své profese a jednat v jejím zájmu, neustále si zvyšovat odborné znalosti, vzdělávat se a měl by spolupracovat s dalšími institucemi.²⁶⁹ Z hlediska přístupu k práci komunikační partneři z oblasti sociální práce skutečně považovali za významnou hodnotu odbornost a s ní spojenou profesionalitu a chuť se vzdělávat

²⁶⁸ Srov. Společnost sociálních pracovníků ČR. *Etický kodex sociálního pracovníka ČR* [online]. (cit. 8. 3. 2015). URL: <http://socialnipracovnici.cz/sekce-socialnich-pracovniku/article/ke-stazeni>.

²⁶⁹ Srov. Společnost sociálních pracovníků ČR. *Etický kodex sociálního pracovníka ČR* [online]. (cit. 8. 3. 2015).

Tabulka 5: Profesní hodnoty

SE	četnost	PE	četnost	SSP	četnost	PSP	četnost
znalosti, dovednosti	1	Schopnosti, vědomosti	1	lidská důstojnost	1	práce	1
profesní růst	2	poctivost	1	odbornost	2	vedoucí, kolektiv	1
společenské postavení	1	komunikační dovednosti	1	odpovědnost	1	finanční ohodnocení	1
finanční hodnocení	2	samostatnost a nezávislost	2	úcta ke klientovi	1	empatie	2
seberalizace	1	prestíž povolání	2	partnerství s klientem	1	chuť se vzdělávat	1
přesnost	1	profesní růst	3	spravedlnost	2	praktičnost	1
spolehlivost	2	vzdělávání se	1	podpora, pomoc	2	komunikativnost	1
přesvědčovací schopnost	2	Umění přesvědčit	1	asertivní přístup	1	nediskriminování	2
umět manipulovat	1			profesionalita	1	naslouchání	1
				etický kodexu	1	lidská práva	2
				práce dle SQSS	1	altruismus	1
				mlčenlivost	1	neodsuzování	1
				respekt veřejnosti	1	chránit sebe	1
				finanční ohodnocení	2	pomoc	1
				empatie	2	odbornost	1
				porozumění	1		
				poctivost	1		
				schopnost se rozhodnout	1		
				objektivnost			

Vysvětlivky: SE= studenti ekonomie, SSP= studenti sociální práce (žlutě), PSP= pracující v sociální práci (zeleně), PE= pracující v ekonomii (modře), četnost označuje množství stejných odpovědí komunikačních partnerů. Zdroj: Vlastní sonda 3

Osobnostní rysy

Poctivost, schopnost se rozhodnout, praktičnost, komunikativnost, altruismus.

Hodnoty komunikačních partnerů z oblasti sociální práce jsou zaměřeny zejména na přístup ke klientovi, k práci a na osobnostní předpoklady pracovníka. Nejčastěji mezi hodnotami byla zmiňována empatie, kterou Biestek uvádí jako jeden z principů sociální práce (viz kapitola 4.1). Spíše než o hodnoty se jedná o zásady etického chování sociálního pracovníka.

Dochází také k zaměňování hodnot osobních a profesních, na tento problém upozornil i Fischer, když hovořil o primárním vlivu osobních hodnot na rozhodování sociálního pracovníka při řešení etických dilemat.²⁷⁰ Jak jsem naznačila v teoretických východiscích práce, sociální pracovník by měl mít osobní hodnoty, které jsou svým způsobem spojené s profesními. Ve výsledku se však pracovník musí řídit hodnotami organizace.²⁷¹

Odpovědi komunikačních partnerů do jisté míry korelují se zásadami a hodnotami, které jsou ukotveny v etickém kodexu sociálních pracovníků. Dokonce komunikační partnerka SSP Gita vidí hodnotu v samotném etickém kodexu: „*hodnotou sociálního pracovníka by určitě mělo být naplňování etického kodexu*“.

Sociální pracovníci se opírají o hodnoty ukotvené v etickém kodexu, kterými jsou: demokracie, dodržování lidských práv a sociální spravedlnost.²⁷²

Demokracie

Původ slova můžeme hledat v řečtině, kde *demos* znamená lid a *kratos* vládu. Jedná se o formu vlády, která je svěřena do rukou lidu. Je charakteristická omezenou státní mocí, kdy je tato moc rozdělena mezi různé subjekty a kontrolována, nezadatelností lidských práv, pluralismem politických stran a suverenitou lidu²⁷³ Hodnota demokracie se v odpovědích komunikačních partnerů z oblasti sociální práce nevyskytovala.

²⁷⁰Srov. FISCHER, O., *Role hodnot v etice pro sociální práci*. In FISCHER, O., MILFAIT, R. a kol. *Etika pro sociální práci*, s. 72.

²⁷¹Srov. HARTL, Pavel. *Poradenství*. In MATOUŠEK, Oldřich a kol. *Metody a řízení sociální práce*, s. 315.

²⁷²Srov. NYTROVÁ, O. a PIKÁLKOVÁ, M., *Dialog mezi hodnotami aneb hodnoty vyřčené a hodnoty žité*, s. 287.

²⁷³Srov. JANDOUREK, J., *Slovník sociologických pojmů*. Praha: Grada Publishing, 2012. 264 s. ISBN 978-80-247-3679-2, s. 49.

Dodržování lidských práv

V České republice jsou lidská práva ukotvena v Listině základních práv a svobod.²⁷⁴ Jedná se o práva, která jsou přiřazována jednotlivcům už jen z podstaty toho, že jsou příslušníky lidského rodu.²⁷⁵

Aby se člověk mohl realizovat, potřebuje kulturní práva.²⁷⁶ Dodržování lidských práv je profesní hodnota, kterou uznává taktéž komunikační partnerka PSP Monika: „největší hodnotou pro sociálního pracovníka by mělo být dodržování lidských práv. Těma by se měl řídit a z toho vyplývají i další, třeba nediskriminování.“

Dle etického kodexu musí sociální pracovník respektovat klienta jako jedinečnou bytost, aniž by při tom pohlížel na věk, rasu, pohlaví či jiné možné odlišnosti.²⁷⁷ Uznání jedinečnosti klienta a jeho respektování považuje za profesní hodnotu také Nečasová a Řezníček (viz kapitola 4.2.4). Nediskriminování a uznání základních práv nařizuje též Listina základních práv svobod. Rozlišování na základě příslušnosti k určité skupině či odlišení od ostatních odsuzuje i PSP Ota, který vidí hodnotu právě na druhé straně této mince: „Podle mě je profesní hodnota ..., dodržování lidských práv ..., noo ..., taky nediskriminace.“

Listina neopomíjí ani ochranu lidské důstojnosti, na kterou klade důraz také etický kodex sociálních pracovníků.²⁷⁸ Jako hodnota byla zmíněna také v mé výzkumné sondě.

Sociální spravedlnost

Spravedlnost patří k základním hodnotám, kterou lidé uctívají. Každý musí mít nárok na to, co mu náleží.²⁷⁹ Sociální spravedlnost považují za hodnoty 2 komunikační partneři, se kterými jsem prováděla rozhovor.

Sociální spravedlnost představuje jakýsi ideál společnosti, spočívající v setření rozdílů mezi jejími členy.²⁸⁰

²⁷⁴ Srov. TOMEŠ, I., *Lidská práva jako východisko sociální práce*. In: MATOUŠEK, O. a kol., *Encyklopedie sociální práce*. Praha: Portál, 2013. 576 s. ISBN 978-80-262-0366-7, s. 161.

²⁷⁵ Srov. JANDOUREK, J., *Slovník sociologických pojmů*, s. 191.

²⁷⁶ Srov. TOMEŠ, I., *Lidská práva jako východisko sociální práce*. In: MATOUŠEK, O. a kol., *Encyklopedie sociální práce*, s. 161.

²⁷⁷ Srov. Společnost sociálních pracovníků ČR. *Etický kodex sociálního pracovníka ČR* [online]. (cit. 8. 3. 2015)

²⁷⁸ Srov. Tamtéž.

²⁷⁹ Srov. JANDOUREK, J., *Slovník sociologických pojmů*, s. 236.

Otázky ohledně profesních hodnot znamenaly značné problémy nejen pro komunikační partnery z oblasti ekonomie, ale rovněž z oblasti sociální práce. Do popředí se tak dostává problém neznalosti hodnot. Komunikační partneři hodnoty zaměňovali zejména s osobnostními rysy, s dovednostmi a komunikačními schopnostmi.

²⁸⁰ Srov. JANDOUREK, J., *Slovník sociologických pojmů*, s. 236.

5 Životní cíle

Když se ohlédneme do historie, uvidíme, že u zrodu každého objevu léku, technického vynálezu nebo pokroku vůbec stál vždy nějaký cíl. Život bez cílů je jako hledání něčeho, aniž bychom věděli, co hledáme. Ať hledáme, jak hledáme, nemůžeme najít a nezáleží na tom, jakou cestu jsme při hledání zvolili. Cíle jsou v našem životě velmi podstatné, bohužel se o nich na školách neučíme.²⁸¹

Životní cíle ve společenském pojetí vyplývají z hodnot dané společnosti. Z individuálního hlediska jsou životní cíle odvozeny z její hodnotové orientace.²⁸² Cíle nejsou jen tím, čeho se snaží osoba dosáhnout, ale také tím, čím chce daná osoba být. V oblasti cílů není tak důležité jich dosáhnout, podstatná je spíše snaha o jejich dosažení.²⁸³

S vývojem osobnosti dochází k jejímu vyhranění v určitých oblastech. Často si jedinec vytváří cíle, které nemusí korespondovat se společenskými cíli. V tradičních společnostech bylo založení rodiny považováno za životní cíl. V postmoderní době se stále častěji objevují odchylky od touhy po naplnění tohoto cíle. Příčinou je, že nedochází k zvnitřňování modálního životního cíle. Pokud jsou takové odchylky čtenější, přepisuje se životní scénář do nové podoby. Jako příklad uvádí Sak postavení homosexuálů ve světě: ti v posledních letech přepisují svůj životní scénář i své životní cíle, když žádají o možnost úředně potvrzeného soužití (registrovaného partnerství). Budeme-li se držet tohoto případu dál, zjistíme, že na počátku přepisování životního scénáře byl společenský konflikt. Při realizaci životních cílů a životních scénářů, se jedinec dostává do střetu zájmů s jinými subjekty. Čím více se životní cíle a životní scénáře jednotlivce vzdalují od jeho statutu, tím je jejich naplnění pro něj náročnější.²⁸⁴

Frankl se zabýval obecným životním cílem. Především ho zajímala láska jako jedna z možností naplnění života smyslem.²⁸⁵ Jsou však i další možnosti, z nichž udává například náboženství, které umožňuje zakotvenost v transcendentnu a absolutnu.²⁸⁶

²⁸¹ URBAN, H., *To nejdůležitější v životě*. Praha: Portál, 2003. 152 s. ISBN 80-7178-824-4, s. 97.

²⁸² SAK, P. a SAKOVÁ, K., *Mládež na křižovatce*. Praha: Svoboda Servis, 2004. 240s. ISBN 80-86320-33-2, s. 147-148.

²⁸³ Srov. EMMONS, R. A. *Sacred Purposes: what They are and why They matter. Psychology of Religion Newsletter*, Washington: APA Division 36, 2005, s. 2.

²⁸⁴ Srov. SAK, P. a SAKOVÁ, K., *Mládež na křižovatce*, s. 147-148.

²⁸⁵ Srov. FRANKL, V. E. *Ärztliche Seelsorge*. Wien: Kindler Taschenbücher, 1975. 268 s. ISBN 34-630-2157-9, s. 131.

Urban popisuje výhody stanovení cílů:

- Cíle dokážou nastartovat naši motivaci.
- Pomocí cílů se stáváme odpovědní za svůj život. Vystoupíme z řady a jednáme sami za sebe
- Snaha o dosažení cílů nám stanovuje směr. Víme, kam se budeme ubírat. Pokud víme, čeho chceme dosáhnout, máme šanci toho dosáhnout.
- Cíle dávají našemu životu smysl.
- Neustálé vytváření a následně snaha o dosažení cílů nás opakovaně aktivuje k jednání. Nesetrváváme ve stereotypu.
- Splnění cílů posiluje naše sebevědomí, posouvá nás dál, otevírá nám nové možnosti.²⁸⁷

Podobně jako u hodnot lze sledovat pořadí i u cílů. Existují nadřazené a podřazené cíle.²⁸⁸ Cíle nám mohou posloužit jako jakýsi plán života.²⁸⁹ Životní cíle představují jednotlivé části, které vytvářejí životní scénář společnosti.²⁹⁰

Cíle činí náš život smysluplným. Hledání a nacházení smysluplnosti života je velmi složitým psychickým procesem. O tuto problematiku se zajímá psychologie, z hlediska empirického psychologického studia jde o mladou oblast. Smysluplnost se odvíjí od hodnoty cíle, ale samotný pojem je jen velmi obtížně definovatelný.²⁹¹

Často dochází k záměnám přání za cíle. Mnoho lidí zodpoví na otázku ohledně jejich cílů, tak že určí za své cíle například bohatství a štěstí. V tom případě se nejedná o cíle, ale o přání.²⁹²

Následující text se zabývá cíli komunikačních partnerů (Příloha I.). pro lepší přehled je sledovaná oblast tučně zvýrazněna.

SE

²⁸⁶ Srov. FRANKL, V. E. *Ärztliche Seelsorge*, s. 219.

²⁸⁷ Srov. URBAN, H., *To nejdůležitější v životě*, s. 97-98.

²⁸⁸ Srov. EMMONS, R. A. *The Psychology of Ultimate Concerns. Motivation and Spirituality in Personality*. New York: The Guildford Press, 1999. ISBN 978-15723-04567, s. 22-23

²⁸⁹ Srov. URBAN, H., *To nejdůležitější v životě*, s. 99.

²⁹⁰ Srov. SAK, P. a SAKOVÁ, K., *Mládež na křižovatce*, s. 147.

²⁹¹ Srov. KŘIVOHLAVÝ, J., *Psychologie smysluplnosti existence. Otázky na vrcholu života*.

²⁹² Srov. URBAN, H., *To nejdůležitější v životě*, s. 100.

Beata: „Mít dobrou a dobře ohodnocenou **práci**, díky níž zajistím svou **rodinu**. Mít rodinu, která bude dobře fungovat, ve které si budou všichni plně důvěřovat.“

Cecilie: „Chtěla bych hodně **cestovat**. Dosáhnout úplného vysokoškolského **vzdělání**.“

Dan: „Najít si **práci**, která mi zajistí dostatečný příjem pro mé osobní hodnoty.“

Emil: „**Finanční svoboda**. Mít dostatečný pasivní příjem (příjem, pro který nemusím chodit do práce), abych uživil sebe a zbylo mi na moje hobby a tak.“

Františka: „Chci mít dostatek **peněz**, abych si mohla koupit, co budu chtít, a nemusela se trápit penězi.“

PE

Petra: „Mým cílem je mít se jednou dobře (né že bych se teda neměla), ale nemuset se omezovat, co se **peněz** týče, a mít vlastní **rodinu**.“

Radka: „**Cestovat**, poté si najít dobrou **práci**, skvělého muže a mít krásný život.“

Standa: „**Vydělat** si kapitál na podnikání v zabezpečovacích systémech a být **úspěšným** podnikatelem.“

Václav: „Životní cíl mám jediný, aby ten, kdo se v mém těle ráno probudí, se měl lépe než ten, kdo v něm v noci usínal. A zároveň, aby ten, kdo v těle v noci usíná, se měl lépe než ten, kdo v něm ráno vstával. Jediný, s kým se můžu porovnávat, jsem **já sám**.“

Xena: „Chci být **úspěšná** podnikatelka, která za sebou něco zanechá.“

Ze sondy je znatelné, že životní cíle komunikačních partnerů z oblasti ekonomie se točí kolem práce, cestování, rodiny a úspěchu. 8 komunikačních partnerů považuje za svůj životní cíl práci. Zdá se, že práci berou jako cíl pouze z hlediska financí. Vydělat peníze, aby mohli uspokojit jiné potřeby, koupit si, co budou chtít a kdy budou chtít. Také kladou důraz na úspěch v práci. Je zde patrný význam prestižního postavení.

SSP

Glorie: „Mým životním cílem je **rodina** a rodinný život. Pak taky **práce**, chci dělat, co mě baví.“

Gita: „Chci udělat se svým časem něco **smysluplného**.“

Hana: „Ted' chci hlavně **dostudovat**. Najít si dobrou **práci**, která mě bude bavit a naplňovat. Mít fungující **rodinu** a spokojený život.“

Iva: „Chtěla bych mít **práci**, ve který budu spokojená, **rodinu**, ve který budu šťastná, a aby nikoho z mých blízkých nic vážného netrápilo.“

Jan: „Chci mít spokojenou **rodinu**, kterou dokážu zajistit.“

PSP

Kamila: „Chtěla bych mít fungující a úplnou **rodinu**.“

Lenka: „**Rodina. Práce**, která mě bude bavit.“

Monika: „Mít zdravou a spokojenou **rodinu**, dobré **zaměstnání** a stabilní **zázemí**.“

Nikolas: „Mít spokojenou **rodinu**.“

Ota: „Mít dobrou **práci**, kterou zajistím svou **rodinu**.“

Životní cíle komunikačních partnerů z oblasti sociální práce se zaměřují na rodinu, práci, zázemí, studium a celkovou smysluplnost života. Rodinu si přejí především spokojenou a fungující. Práci berou nejen jako prostředek k zajištění rodiny, chtějí práci, která je bude bavit a naplňovat. Práce je pro ně „vyšší povinností“. Práce je pro ně povolání, jak tento typ odpovědí nazval Křivohlavý. Ten toto pojetí práce jako povolání předpokládá právě u sociálních pracovníků, kteří svou práci vnímají nejen jako prostředek k zajištění potřeb, ale jako své osobní poslání.²⁹³ (Podrobněji viz kapitolu 4.2.3). Z odpovědí je patrný význam smysluplnosti, respondenti chtějí něco, co je bude naplňovat.

²⁹³ Srov. KŘIVOHLAVÝ, J., *Psychologie smysluplnosti existence. Otázky na vrcholu života*, s. 176-177.

6 Věžňovo dilema

Jak se v situaci zachová člověk jako *homo oeconomicus* a jak člověk společensko-ekonomický? Pro tento příklad Prudký charakterizoval člověka ekonomického jako člověka snažícího se o vlastní zisk a sledujícího vlastní zájem.²⁹⁴ Člověk sledující svůj zájem se automaticky snaží minimalizovat svou ztrátu, stejně jako komunikační partner PE Václav: „Přiznal bych se, abych měl co nejmenší trest.“ Člověka společensko-ekonomického pak vidí jako jednotlivce, pro kterého je zájem skupiny důležitější než vlastní zájem. Tento typ člověka je typický v kolektivistických a femininních kulturách.²⁹⁵

Homo sociologicus může k problému přistupovat dvojitým přístupem.

- Buď se bude snažit snížit ztrátu či zvýšit užitek, a to celé skupiny (kolektivistický model - zájem skupiny je vyšší než můj), přičemž na svůj vlastní zájem hledí jen v rámci skupiny: v tomto případě je brán na zřetel trest celé skupiny. Pokud se oba nepřiznají, dostanou celkem čtyři roky. Pokud se jeden přizná a druhý ne, trest bude trvat devět let. Ve výsledku je tedy lepší se nepřiznat. Pokud se oba přiznají, trest činí dvanáct let, opět je lepší se nepřiznat.
- nebo při cestě za svým užitekem bere v potaz i zájem těch, které ovlivní svým rozhodnutím (femininní model - beru v potaz i zájem druhého), snaží se získat pro sebe, co nejnížší trest a pro druhého polovinu trestu. Opět je lepší se nepřiznat.

Homo oeconomicus se chová nezávisle na skupině. Hodnoty z toho vyplývající jsou založeny na individualismu a maskulinitě.²⁹⁶

V rámci sondy jsem se komunikačních partnerů dotazovala, jak budou jednat v již zmíněném věžňově dilematu. Zajímalo mě především, zda komunikační partneři studující nebo pracující v oblasti ekonomie budou jednat jako *homo oeconomicus*.

Z tabulky 6 vyplývá, že z 20 komunikačních partnerů, by 10 bylo pro možnost se přiznat. Z toho 7 odpovědí je od komunikačních partnerů pohybujících se v oblasti ekonomie. Jak předpokládá také Prudký, *homo oeconomicus* se pravděpodobně vždy

²⁹⁴ Srov. PRUDKÝ, L., *Hodnoty a normy v české společnosti- stav a vývoj v posledních letech*, s. 70.

²⁹⁵ Srov. PRUDKÝ, L., *Hodnoty a normy v české společnosti- stav a vývoj v posledních letech*, s. 70.

²⁹⁶ Srov. PRUDKÝ, L., *Hodnoty a normy v české společnosti- stav a vývoj v posledních letech*, s. 68-73.

Tabulka 6: Věžňovo dilema

Komunikační partner	Místo bydliště	Rozvod	Vztahy v rodině	Výpověď
SE Beata	Malé město		Problémové	N
SE Cecilie	Malé město		Dobré	N
SE Dan	Malé město		Dobré	P
SE Emil	Vesnice		Problémové	P
SE Františka	Statutární Město	X	Problémové	P
SSP Glorie	Statutární město	X	Dobré	P
SSP Gita	Vesnice		Dobré	N
SSP Hana	Vesnice		Problémové	P
SSP Iva	Vesnice		Dobré	N
SSP Jan	Malé město		Dobré	N
PSP Kamila	Vesnice		Dobré	N
PSP Lenka	Statutární město		Dobré	N
PSP Monika	Statutární město		Dobré	N
PSP Nikolas	Vesnice	X	Dobré	N
PSP Ota	Malé město		Problémové	P
PE Petra	Statutární město		Problémové	P
PE Radka	Statutární město	X	Problémové	P
PE Standa	Vesnice		Dobré	N
PE Václav	Malé město	X	Problémové	P
PE Xena	Malé město		Problémové	P

Zdroj: Vlastní sonda

Vysvětlivky: SE= studenti ekonomie, SSP= studenti sociální práce (žlutě), PSP= pracující v sociální práci (zeleně), PE= pracující v ekonomii (modře), X= pochází z rozvedené rodiny, N= nepřiznat se, P= přiznat se

přikloní k variantě přiznat se. Nezáleží na tom, zda se přizná i jeho spolupachatel.²⁹⁷ Komunikační partneři jednali jako *homo oeconomicus*. Jednání bez ohledu na druhého potvrzuje také komunikační partner SE Dan: „*Budu vypovídat, ..., nehledě na akci protějšku.*“

Pro možnost nepřiznat se byli komunikační partneři, kteří vztahy v rodině považují za dobré, pouze 1 komunikační partner, který uvedl problémy ve vztazích v rodině, by se nepřiznal. Zřejmě jsou tyto problémy aktuální - SE Beata: „*vztahy jsou momentálně*

²⁹⁷ Srov. PRUDKÝ, L., *Hodnoty a normy v české společnosti- stav a vývoj v posledních letech*, s. 68-73.

dost komplikované. Máme svoje problémy. Vztahy mezi sourozenci byly složité, ale nikdy špatné.“ PSP Nikolas: „Pro mě je rozhodující, že bychom byli z jedné rodiny!!! Potom bych se nepřiznal a věděl, že ten druhý mě nepodrazí také...“ Rozhodující prvek rodiny potvrzuje také PE Standa: „Popravdě nevím, z logického hlediska bych se nepřiznal a konkrétně v mé rodině jsou dobré vztahy, takže by se nestalo, aby jeden udával druhého“. Na základě těchto výpovědí se domnívám, že rodina má rozhodující význam pro volbu řešení situace.

Z této sondy je patrný také význam rozvodové zkušenosti rodičů na rozhodnutí jedince v této situaci. Většina komunikačních partnerů z rozvedené rodiny označila vztahy v rodině za problémové. Až na jednu výjimku všichni komunikační partneři z rozvedených rodin zvolili variantu přiznat se. Zajímavé také je, že ač komunikační partnerka SSP Glorie označila vztahy v rodině po rozvodu za dobré, volila také variantu přiznat se. Její výpověď: „jako máme mezi sebou dobrý vztahy. V dětství byly určitě dobré, od dospělosti nic moc ze strany otce, ten už s námi nežije...“, lze považovat za problémové vnímání situace, ačkoliv vysloveně řekla opak. Troufám si říci, že rozvod v rodině téměř vždy narušuje soudržnost rodiny. Jak vypovídá komunikační partnerka SE Františka: „jako máme se rádi, ale jedeme si spíš každý sám za sebe.“

Zajímavou informaci přináší pohled na počet těch, kteří by se přiznali, pocházejících z měst a z vesnice. Malým městem ve svém výzkumu rozumím obci, která má alespoň 3 000 obyvatel a splňuje podmínky pro udělení statutu města podle zákona o obcích. Dále jsem v tabulce užila označení statutární město, taktéž podle zákona o obcích.²⁹⁸ Možnost přiznání zvolilo 10 komunikačních partnerů, z toho pouze 2 pocházeli z vesnice. Domnívám se, že je to způsobeno tím, že ve městech panuje mezi lidmi větší anonymita a lidé při sobě příliš nedrží. Zato na vesnicích, kde se každý s každým zná, si lidé vzájemně pomáhají a je zde patrná větší soudržnost. V tomto smyslu vypovídala i komunikační partnerka SSP Gita „Většinou se mezi sebou sousedi znají. ... Jako na každé vsi, jsme brali sousedy za své příbuzné, co patří do rodiny. Vzájemná výpomoc jak v rodině, tak i mezi sousedy.“

Z této sondy vyplývá, že sociální pracovníci spíše než ekonomové volili možnost nepřiznat se. Více se při svém rozhodování ohlížejí na druhé.

²⁹⁸ Srov. Zákon č. 128/2000 Sb., o obcích (obecní zřízení). In: *Sbírka zákonů*. 2000. ISSN 1211-1244. Dostupné také z <http://www.zakonycr.cz/seznamy/128-2000-sb-zakon-o-obcich-%28obceni-zrizeni%29.html>.

7 Závěr

Cílem diplomové práce bylo zjistit osobní a profesní hodnoty a životní cíle sociálních pracovníků. Teoretická východiska byla obohacena poznatky z vlastní výzkumné sondy. Hodnoty a životní cíle sociálních pracovníků byly zjišťovány v souvislosti s další profesí, a to z oblasti ekonomie. Oblast ekonomie byla vybrána, protože se prolíná se sociální prací. Společenský život by se měl soustřeďovat na obě tyto oblasti.

Pro naplnění cíle práce byly stanoveny 3 okruhy otázek: rodina, práce, budoucnost. Prvním tématem, na které jsem se zaměřila, byla rodina. Tomuto socializačnímu činiteli, který působí na utváření hodnot, jsem se věnovala v jedné podkapitole a získané informace z odborné literatury doplnila výsledky z vlastní sondy. Z výzkumu hodnotových orientací u studentů prvních ročníků vysokých škol v akademickém roce 2002/2003 vyplynulo, že nejvíce je v procesu utváření hodnot ovlivnila rodina. Sami se považují za tvůrce svých hodnot na druhém místě, na třetím místě jsou to jejich zájmové aktivity, pak přátelé a nakonec vlivy spojené se školou.²⁹⁹ Rodina nejvíce ovlivnila také hodnoty komunikačních partnerů sondy. Ti dále uvedli, že se na utváření hodnot podíleli oni sami, přejímali je od svých vzorů, ze svého okolí a ze školy. Odpovědi, že hodnoty jsou ovlivněné především jimi samotnými, patřily zejména komunikačním partnerům studujícím či pracujícím v oblasti ekonomie. Naproti tomu studující i pracující v sociální práci se domnívají, že je při vytváření hodnot ovlivnila zejména rodina. Zajímavým ukazatelem jsou vztahy v rodině. Komunikační partneři, kteří označili vztahy v rodině za problémové, s jedinou výjimkou nepovažují vliv rodiny na utváření hodnot za nejvýznamnější.

V diplomové práci jsem se snažila zjistit osobní hodnoty sociálních pracovníků ve srovnání s hodnotami jiné profese- ekonomie. Hodnota rodiny se vždy pohybovala na 1.-2. příčce v hierarchii hodnot, a to jak u pracujících, tak u studujících, a navzdory všem faktům, jež nasvědčují tomu, že se dnešní pojetí rodiny stále více vzdaluje od původního, v němž platila pravidla založená na vzájemné úctě, respektu a pomoci.³⁰⁰ Ubývají sňatky a klesá porodnost,³⁰¹ naopak vzrostl průměrný věk prvorodiček.³⁰²

²⁹⁹ Srov. PRUDKÝ, L., *Hodnoty a normy v české společnosti- stav a vývoj v posledních letech*, s. 20-21.

³⁰⁰ Srov. MOŽNÝ, I., *Česká společnost*, s. 21.

³⁰¹ Srov. VEČERNÍK, J., MATĚJŮ, P. a kol. *Zpráva o vývoji české společnosti 1989-1998*, s. 93.

³⁰² Srov. Obyvatelstvo – roční časové řady. *Český statistický úřad*. [online]. [cit. 2015-03-08].

Z výzkumu hodnotových preferencí sledovaných v letech 1991-2003³⁰³ a z výzkumu hodnotových preferencí české společnosti, uskutečněného v loňském roce, vyplývá, že hodnota rodiny ztrácí na významu.³⁰⁴ Ačkoliv se věková hranice prvorodiček i věk partnerů uzavírajících sňatek významně zvýšily, rodina je stále považována za jednu z nejvyšších hodnot. Za nejvýznamnější ji považují i studující komunikační partneři, ačkoliv se nyní více soustřeďují na dokončení vzdělání a práci nežli na založení rodiny.

Dalšími hodnotami, ve kterých panovala shoda (ohledně jejich významu) mezi komunikačními partnery, bylo zdraví, práce a úspěch. Rozdílnosti bylo možné spatřit až za těmito hodnotami. Komunikační partneři z oblasti sociální práce se zaměřují ve svých hodnotách na oblast mezilidských vztahů. Kladou důraz na přátelství, lásku, dobré vztahy a schopnost pomoci. Komunikační partneři z oblasti ekonomie se orientují na sebe. Příkladují velký význam penězům, volnému času, seberealizaci a životní úrovni. Z této sondy je patrný rozdíl osobních hodnot ve dvou různých oblastech, na které se komunikační partneři zaměřují. Je zřejmé, že profese má určité nároky na jedince z hlediska osobních hodnot. To potvrzují Hartl a Reamer, kteří se domnívají, že osobní hodnoty mají největší vliv na jednání pracovníka³⁰⁵ a že u každého sociálního pracovníka se předpokládají určité osobní hodnoty související s jeho profesí.³⁰⁶

Dále jsem se zaměřila na oblast práce komunikačních partnerů, u nichž jsem se snažila zjistit profesní hodnoty. Studující a pracující v oblasti ekonomie uváděli jako své profesní hodnoty znalosti a dovednosti, osobnostní rysy a prestiž. Domnívám se, že se však nejedná o hodnoty jako takové. Jediné hodnoty, které byly zmíněny, jsou hodnota vzdělání a hodnota seberealizace, které korespondují s osobními hodnotami komunikačních partnerů z oblasti ekonomie. Profesní hodnoty jsou tedy nejasné.

Otázky ohledně profesních hodnot činily značné problémy nejen komunikačním partnerům z oblasti ekonomie, ale také těm z oblasti sociální práce. Do popředí se tak dostává problém neznalosti hodnot. To je dáno zejména jejich nejasným vymezením (kap. 1). Komunikační partneři hodnoty zaměřovali zejména s osobnostními rysy, s dovednostmi a komunikačními schopnostmi.

³⁰³ Srov. PRUDKÝ, L., *Hodnoty a normy v české společnosti- stav a vývoj v posledních letech*, s. 20-21.

³⁰⁴ Srov. Centrum pro výzkum veřejného mínění. *Jaké hodnoty jsou pro nás důležité – červen 2014?* [online]. [Praha]: 17. července 2014. Sociologický ústav AV ČR, v.v.i. [cit. 2015-02-17], s. 3.

³⁰⁵ Srov. HARTL, Pavel. *Poradenství*. In MATOUŠEK, Oldřich a kol. *Metody a řízení sociální práce*, s. 111.

³⁰⁶ Srov. REAMER, F. *Social Work Values and Ethics*, s. 28.

Hodnoty komunikačních partnerů z oblasti sociální práce jsou zaměřeny zejména na přístup ke klientovi, k práci a na osobnostní předpoklady pracovníka. Nejčastěji mezi hodnotami byla zmiňována empatie, kterou Biestek uvádí jako jeden z principů sociální práce. Spíše než o hodnoty se jedná o zásady etického chování sociálního pracovníka.

Dochází také k zaměňování hodnot osobních a profesních; na tento problém upozornil Fischer³⁰⁷, když hovořil o primárním vlivu osobních hodnot na rozhodování sociálního pracovníka při řešení etických dilemat. Jak jsem naznačila v teoretických východiscích práce, sociální pracovník by měl mít osobní hodnoty, které jsou svým způsobem spojené s profesními. Ve výsledku se však pracovník musí řídit hodnotami organizace.³⁰⁸

Sociální pracovníci by se měli opírat o hodnoty, které jsou ukotveny v etickém kodexu. Jedná se o hodnotu demokracie, dodržování lidských práv a sociální spravedlnost.³⁰⁹ Hodnota demokracie nebyla zmíněna žádným komunikačním partnerem, ale dodržování lidských práv a sociální spravedlnost jsou komunikačními partnery považovány za profesní hodnoty. Dále byly jmenovány hodnoty související s přístupem ke klientovi a k práci. Obsahově tak odpovědi komunikačních partnerů do jisté míry korelují se zásadami a hodnotami, které jsou ukotveny v etickém kodexu sociálních pracovníků. Dokonce jedna komunikační partnerka vidí hodnotu v samotném etickém kodexu.

Na základě informací z odborné literatury podpořených vlastní výzkumnou sondou, mohu říci, že osobní hodnoty, profesní hodnoty i hodnoty ukotvené v etickém kodexu sociálních pracovníků spolu vzájemně souvisí. Osobní hodnoty ovlivňují praxi sociálního pracovníka. Sociální pracovníci si jsou vědomi hodnot a zásad obsažených v Etickém kodexu sociálních pracovníků, a ačkoli neznají jejich přesné znění, chápou je jako své profesní hodnoty. Na základě výsledků své výzkumné sondy mohu potvrdit, že komunikační partneři z oblasti sociální práce se řídí jinými profesními hodnotami než komunikační partneři z oblasti ekonomie. Byl také patrný rozdíl v jejich osobních hodnotách, což bylo možné predikovat z faktu, že osobní hodnoty ovlivňují ty profesní.

³⁰⁷ Srov. FISCHER, O., *Role hodnot v etice pro sociální práci*, s. 72.

³⁰⁸ Srov. HARTL, Pavel. *Poradenství*. In: MATOUŠEK, Oldřich a kol. *Metody a řízení sociální práce*, s. 315.

³⁰⁹ Srov. NYTROVÁ, O. a PIKÁLKOVÁ, M., *Dialog mezi hodnotami aneb hodnoty vyřčené a hodnoty žité*, s. 287.

Třetí oblastí, které jsem věnovala pozornost, byly životní cíle. Ze sondy vyplynulo, že životní cíle komunikačních partnerů z oblasti ekonomie se váží k práci, cestování, rodině a úspěchu. Většina komunikačních partnerů považuje za svůj životní cíl práci. Zdá se, že práci berou pouze jako zdroj financí. V rozhovorech se komunikační partneři zaměřovali zejména na dobře placenou práci jako prostředek finančního zajištění pro uspokojování vlastních potřeb.

Dá se říci, že tyto cíle jsou v souladu s jejich osobními hodnotami (viz 4.2.3), kterými jsou rovněž rodina, práce, úspěch a cestování. Domnívám se, že hodnoty skutečně souvisejí s cíli. Jak uvádí Prudký, podle hodnot si určujeme cíle, kterých chceme dosáhnout.³¹⁰ S touto myšlenkou pracuje i Křivohlavý, který za každým cílem vidí nějakou hodnotu, přičemž to nemusí být jen hodnota konečného cíle, ale i všechny hodnoty, které souvisí s cestou k danému cíli.³¹¹

Životní cíle komunikačních partnerů z oblasti sociální práce se zaměřují na rodinu, práci, zázemí, studium a celkovou smysluplnost života. Rodinu si přejí především spokojenou a fungující. Práci berou nejen jako prostředek k zajištění rodiny, chtějí práci, která je bude bavit a naplňovat. Práce je pro ně „vyšší povinností“. To odpovídá druhu práce jako povolání, jak ji nazval Křivohlavý. Ten pojetí práce jako povolání předpokládá právě u sociálních pracovníků, kteří svou práci vnímají nejen jako prostředek k zajištění potřeb, ale jako své osobní poslání.³¹² (Podrobněji viz kap. 4.2.3). Z odpovědí je patrný význam smysluplnosti, komunikační partneři chtějí něco, co je bude naplňovat. Na smysl života se zaměřil také Frankl, podle kterého smysl života může jedinec získat díky naplňování svých hodnot.³¹³

Nad rámec cíle práce jsem se ještě zabývala teorií her, vězňovým dilematem. Zajímalo mě, zda se komunikační partneři studující nebo pracující v oblasti ekonomie rozhodnou jinak než studující či pracující v oblasti sociální práce. Jinak řečeno, zda komunikační partneři z oblasti ekonomie budou jednat jako člověk ekonomický a naproti tomu komunikační partneři z oblasti sociální práce zvolí chování člověka společenského. Z této sondy vyplynulo, že sociální pracovníci spíše než ekonomové

³¹⁰ Srov. PRUDKÝ, L., a kol. *Studie o hodnotách*, s. 81.

³¹¹ Srov. KŘIVOHLAVÝ, J., *Psychologie smysluplnosti existence. Otázky na vrcholu života*, s. 18.

³¹² Srov. KŘIVOHLAVÝ, J., *Psychologie smysluplnosti existence. Otázky na vrcholu života*, s. 176-177.

³¹³ Srov. ZÁŠKODNÁ, H., *Hodnoty a hodnotová orientace*. In: ZÁŠKODNÁ, H. a MLČÁK, Z., *Osobnostní aspekty prosociálního chování a empatie*. Praha: Triton, 2009. 391 s. ISBN 978-80-7387-306-6, s. 179.

volili možnost nepřiznat se. Více se při svém rozhodování ohlíželi na druhé. Tato rozhodnutí opět korespondují s osobními hodnotami komunikačních partnerů, kdy komunikační partneři z oblasti sociální práce kladli důraz na hodnoty spojené se vztahy mezi lidmi, zejména na přátelství, lásku a pomoc druhému. Naproti tomu komunikační partneři z oblasti ekonomie volili možnost přiznat se, a to bez ohledu na druhé.

V kontextu s dalšími výpověďmi komunikačních partnerů se domnívám, že jejich rozhodnutí byla ovlivněna vztahy mezi členy rodiny, případnými rozvody rodičů a prostředím, ve kterém vyrůstali, a to z hlediska velikosti obce či města, ovšem správnost této domněnky by ověřilo až hlubší výzkumné šetření.

Na základě informací z odborné literatury, doplněných mou výzkumnou sondou, je možné sociální pracovníky přirovnat ke Sprangerově typu sociálního člověka či k *homo sociologus*, jak o něm uvažuje Prudký. Takový pracovník klade důraz na lásku a mezilidské vztahy, jedná s ohledem na druhé.³¹⁴ Tito komunikační partneři preferovali hodnoty, jež předpokládá Zášková u studentů budoucích pomáhajících profesionálů, tedy hodnoty orientované na druhé lidi.³¹⁵

Homo oeconomicus, tak jak jej vnímá Prudký, je naproti tomu podobný ekonomickému typu člověka, který podle Sprangera jde za svým užitkem. Snaží se maximalizovat svůj zisk a jedná jen ve svůj prospěch, případně ve prospěch svých blízkých, a to pro něj tvoří hodnotu.³¹⁶ K těmto typům lze na základě výzkumné sondy přiřadit komunikační partnery z oblasti ekonomie. Ti ve svých hodnotách byli zaměřeni individualisticky na své vlastní zájmy.

S urbanizací slábne role rodiny a tradičních institucí. Vztahy mezi lidmi ve městech upadají do prázdna a staví na anonymitě.³¹⁷ Rozdíl ve vzájemné soudržnosti lidí na vesnici a ve městě, je možné pozorovat také na uvedeném věžňově dilematu, kdy komunikační partneři pocházející z města, mysleli jen na svůj zájem a neohlíželi se při svém jednání na druhé. Zato na vesnicích, kde se každý s každým zná, si lidé vzájemně pomáhají a je zde patrná větší soudržnost.³¹⁸

³¹⁴ Srov. PRUDKÝ, L., *Hodnoty a normy v české společnosti- stav a vývoj v posledních letech*, s. 70.

³¹⁵ Srov. ZÁŠKOVÁ, H., *Hodnoty a hodnotová orientace u studentů pomáhajících profesí*. In: ZÁŠKOVÁ, H. a MLČÁK, Z., *Osobnostní aspekty prosociálního chování a empatie*, s. 240.

³¹⁶ Srov. PRUDKÝ, L., *Hodnoty a normy v české společnosti- stav a vývoj v posledních letech*, s. 68-73.

³¹⁷ Srov. MATOUŠEK, O. a KROFTOVÁ, A., *Mládež a delikvence*, s. 95-96.

³¹⁸ V tomto smyslu vypovídala i komunikační partnerka SSP Gita „Většinou se mezi sebou sousedi znají. (...) Jako na každé vsi, jsme brali sousedy za své příbuzné, co patří do rodiny. Vzájemná výpomoc jak v rodině, tak i mezi sousedy.“

Nárůst odcizení spatřujeme ve vztahu člověka k bližnímu.³¹⁹ Takový osamocený jedinec se pak snaží najít oporu, ale nachází jen svět plný materiálních věcí. Společnost se stává konzumní.³²⁰ To je možné spatřit i v životních cílech komunikačních partnerů z oblasti ekonomie, kteří sní o úspěšné kariéře, kdy budou vydělávat tolik peněz, aby si mohli pořídit vše, co budou chtít. Práci berou jako nutnou povinnost pro zajištění financí a prestiže. Problémy společnosti orientované na výkonnost jedince, kdy rodiče nemají čas na své děti, dále rozpady vztahů a psychické problémy ústí v situace, které musí řešit profese sociální práce.³²¹ Právě sociální pracovníci, jak se zdá se stále orientují na vztahy s druhými lidmi a při svém jednání se ohlíží na druhé. Hodnota rodiny je pro ně vedle zdraví nejvýznamnější hodnotou a zároveň životním cílem. Přejí si hlavně fungující a spokojenou rodinu.

Cíl práce: zjistit osobní a profesní hodnoty a životní cíle sociálních pracovníků byl naplněn. Sociální pracovníci kladou důraz na hodnoty rodiny, práce, zdraví. Dále se sociální pracovníci soustředí na hodnoty spojené s mezilidskými vztahy a pomocí druhému. V oblasti profesních hodnot nepanovala doslovná shoda v jejich slovním vyjádření, proto je obtížné je blíže specifikovat. Sociální pracovníci jmenovali hodnoty spojené se vztahem ke klientovi, k práci a k dodržováním lidských práv. V hodnotách je patrná shoda osobních i profesních hodnot a zároveň hodnot či zásad ukotvených v etickém kodexu. Životní cíle sociálních pracovníků směřují k rodině, zázemí, studiu a celkové smysluplnosti života.

Výsledky sondy nelze považovat za všeobecně platné, a to nejen z hlediska relativně malého počtu komunikačních partnerů, ale také vzhledem k naprosté subjektivnosti výkladu pojmu hodnota komunikačními partnery. Proto se jedná o velmi problematickou oblast zkoumání. Hodnoty nejsou jasně vymezené. Nicméně je možné brát tyto výsledky jako dokreslení teoretických východisek práce.

Diplomová práce může pomoci lépe pochopit jednání sociálních pracovníků z hlediska jejich hodnot. Zároveň může inspirovat k zaměření se na hodnoty klientů a

³¹⁹ Srov. BLÍŽKOVSKÝ, B., *Náš svět na prahu 21. století*. In: KUČEROVÁ, S. a kol. *Česká a slovenská otázka v soudobém světě. Základy naší hodnotové orientace*, s. 343.

³²⁰ Srov. PETROUSEK, M. a BALON, J., *Společnost naší doby*, s. 45-46.

³²¹ Srov. RIEGEL, K., *Ekonomická psychologie*, s. 7-8.

hodnoty sociálních pracovníků, což by mohlo vést ke zlepšení jejich vzájemných vztahů a porozumění. Některé informace budou dále využity v již zmiňovaném projektu GAJU.

8 Seznam použitých zdrojů

- ARNOLDOVÁ, A., *Slovník sociálního zabezpečení*. Praha: Galen, 2002. 461 s. ISBN 80-7262-175-0.
- BANKS, S., *Ethics and Values in Social Work*. 2nd ed. New York: Palgrave, 2001.. 217 s. ISBN 0-333-94798-3.
- BECKETT, CH., a MAYNARD, A., *Values and Ethics in Social Work*. London: Sage, 2005. ISBN 978-1412901406.
- BLÍŽKOVSKÝ, B., *Náš svět na prahu 21. století*. In KUČEROVÁ, S. a kol. *Česká a slovenská otázka v soudobém světě. Základy naší hodnotové orientace*. Brno: Konvoj, 2004, 2. vyd. 443 s. ISBN 80-7302-061-0.
- BROŽÍK, V., *Hodnotové orientácie*. 2. vyd. Nitra: Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre Filozofická fakulta, 2007. 148 s. ISBN 80-8050-958-1.
- CAKIRPALOGLU, P., *Psychologie hodnot*. Olomouc: Votobia, 2004. 427 s. ISBN 80-7220-195-6.
- Centrum pro výzkum veřejného mínění. *Jaké hodnoty jsou pro nás důležité – červen 2014?* [online]. [Praha]: 17. července 2014. Sociologický ústav AV ČR, v.v.i. [cit. 2015-02-17]. Dostupné z:
http://cvvm.soc.cas.cz/media/com_form2content/documents/c1/a7263/f3/ov140717.pdf.
- ČAČKA, Otto. *Psychologie vrstev duševního dění osobnosti a jejich autodiagnostika*. Brno: Doplněk, 1997, 381 s. ISBN 80-85765-70-5.
- EMMONS, R. A. *Sacred Purposes: what They are and why They matter*. *Psychology of Religion Newsletter*, Washington: APA Division 36, 2005.
- EMMONS, R. A. *The Psychology of Ultimate Concerns. Motivation and Spirituality in Personality*. New York: The Guildford Press, 1999. ISBN 9781572304567.
- EYER, T., EYEROVÁ, L. *Jak naučit děti hodnotám*. 3. vyd. Praha: Portál, 1993. 160 s. ISBN 978-80-262-0399-5.
- FISCHER, O., *Role hodnot v etice pro sociální práci*. In: FISCHER, O., MILFAIT, R. a kol. *Etika pro sociální práci*. Jabok - Vyšší odborná škola sociálně pedagogická a teologická, 2008. 223 s. ISBN 978-80-904137-3-3.
- FRANKL, V. E. *Ärztliche Seelsorge*. Wien: Kindler Taschenbücher, 1975. 268 s. ISBN 34-630-2157-9.

- GOLDMANN, R., a CICHÁ, M. *Etika zdravotní a sociální práce*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2004. 126 s. ISBN 80-244-0907-0.
- GULOVÁ, L., *Sociální práce pro pedagogické obory*. Praha: Grada Publishing, 2011. 208 s. ISBN 978-80-247-3379-1.
- HARTL, Pavel. *Poradenství*. In MATOUŠEK, Oldřich a kol. *Metody a řízení sociální práce*. 3. vyd. Praha: Portál, 2013. ISBN 978-80-262-0213-4.
- HENDL, J., *Kvalitativní výzkum*. Praha: Portál, 2005. 408 s. ISBN 80-7367-040-2.
- JANDOUREK, J., *Slovník sociologických pojmů*. Praha: Grada Publishing, 2012. 264 s. ISBN 978-80-247-3679-2.
- JANDOUREK, J., *Sociologický slovník*. Praha: Portál, 2007. 288 s. ISBN 978-80-7367-269-0.
- KAPLÁNEK, M., *Sociální pedagogika a sociální práce*. In: MATOUŠEK, O. a kol., *Encyklopedie sociální práce*. Praha: Portál, 2013. 576 s. ISBN 978-80-262-0366-7.
- KOPŘIVA, Karel. *Lidský vztah jako součást profese: Psychoterapeutické kapitoly pro sociální, pedagogické a zdravotnické profese*. 2. vyd. Praha: Portál, 1997. ISBN 80-7178-150-9.
- KOSEK, J., *Člověk je (ne)tvor společenský. Kapitoly ze sociální psychologie*. Praha: Argo, 2004. 253 s. ISBN 80-7203-591-6.
- KŘIVOHLAVÝ, J., *Psychologie smysluplnosti existence. Otázky na vrcholu života*. Praha: Grada Publishing, 2006. 204 s. ISBN 80-247-1370-5.
- KUČEROVÁ, S., *Člověk, hodnoty, výchova*. Prešov: Grafotlač, 1996. 229 s. ISBN 80-85668-34-3.
- LANGMEIER, J. a KREJČÍŘOVÁ, D., *Vývojová psychologie*. 3. vyd. Praha: Grada Publishing, 1998. 344 s. ISBN 80-7169-195-X.
- LEVICKÁ, Jana. *Etické dilemy sociální práce*. In KAPPL, Miroslav a kol. *Etika sociální práce*. Hradec Králové: Univerzita Hradec Králové, 2010. ISBN 978-80-7435-037-5.
- MASLOW, Abraham Harold. *O psychologii bytí*. Přeložila: Hana Antonínová. Praha: Portál, 2014, 317 s. ISBN 978-80-262-0618-7.
- MATOUŠEK, O., HARTL, P., *Nároky sociální práce a syndrom vyhoření*. In: MATOUŠEK, O. a kol., *Metody a řízení sociální práce*. 3. vyd. Praha: Portál, 2013. 380 s. ISBN 978-80-262-0213-4, s. 50.

- MATOUŠEK, O. *Potřeby a jejich hodnocení*. In: MATOUŠEK, O. a kol., *Encyklopedie sociální práce*. Praha: Portál, 2013. 576 s. ISBN 978-80-262-0366-7.
- MATOUŠEK, Oldřich. *Metody a řízení sociální práce*. Praha: Portál, 2003, 380 s. ISBN 80-7178-548-2.
- MATOUŠEK, O. a KROFTOVÁ, A., *Mládež a delikvence*. Praha: Portál, 2003. 340 s. ISBN 80-7178-771-X.
- MATOUŠEK, O., *Rodina jako instituce a vztahová síť*. 2. vyd. Praha: Slon, 1997. 144 s. ISBN 80-85850-24-9.
- MATOUŠEK, O., *Slovník sociální práce*. Praha: Portál, 2003. 288 s. ISBN 80-7178-549-0.
- MATOUŠEK, O., *Základy sociální práce*. Praha: Portál, 2001, 309 s. ISBN 80-7178-473-7.
- MILFAIT, R. a kol. *Etika pro sociální práci*. Jabok - Vyšší odborná škola sociálně pedagogická a teologická, 2008. 223 s. ISBN 978-80-904137-3-3.
- MIOVSKÝ, M., *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. Praha: Grada Publishing, 2006. 332 s. ISBN 80-247-1362-4.
- MLČÁK, Z., *Profesní kompetence sociálních pracovníků a hodnocení jejich významu*. In: *Sborník prací Filozofické fakulty Ostravské univerzity: Acta Facultatis philosophicae Universitatis Ostraviensis*. Ostrava: Ostravská univerzita, Filozofická fakulta, 2006, 172 s. ISBN 80-7368-174-9.
- MOŽNÝ, I., *Česká společnost*. Praha: Portál, 2002. 207 s. ISBN 80-7178-624-1.
- MUSIL, L., *Sociální práce a jiné pomáhající obory/profese*. In: MATOUŠEK, O. a kol., *Encyklopedie sociální práce*. Praha: Portál, 2013. 576 s. ISBN 978-80-262-0366-7.
- MUSIL, L., *Různorodost pojetí, nejasná nabídka a kontrola výkonu „sociální práce“*. In: *Sociální práce/ Sociálna práca*, 2008, roč. 8, č. 2, s. 60-79. ISSN 1213-6204.
- MUSIL, L., *„Ráda bych Vám pomohla, ale...“ Dilemata práce s klienty v organizacích*. Brno: Marek Zeman, 2004. 243 s. ISBN 80-903070.
- NAKONEČNÝ, M., *Psychologie osobnosti*. 2. vyd. Praha: Academia, 1997. 336 s. ISBN 80-200—0628-1.
- NAKONEČNÝ, Milan. *Sociální psychologie organizace*. Praha: Grada, 2005, 225 s. ISBN 80-247-0577- x.

- NAKONEČNY, Milan. *Úvod do psychologie*. Praha: Academia, 2003. 507s. ISBN 80-2000-993-0.
- NAVRÁTIL, P., *Humanistické a existenciální teorie*. In: MATOUŠEK, O. a kol. *Základy sociální práce*. Praha: Portál, 2001. 312 s. ISBN 80-7178-473-7.
- NEČASOVÁ, M., *Profesionalismus a etické kodexy v sociální práci*. In: FISCHER, O., MILFAIT, R. a kol. *Etika pro sociální práci*. Jabok- Vyšší odborná škola sociálně pedagogická a teologická, 2008. 223 s. ISBN 978-80-904137-3-3.
- NEČASOVÁ, M., *Profesní etika*. In: MATOUŠEK, O. a kol. *Metody a řízení sociální práce*. Praha: Portál, 2013. 395 s. ISBN 978-80-262-0213-4.
- NEČASOVÁ, M., *Úvod do filozofie a etiky v sociální práci*. Brno: Masarykova univerzita, 2001. 98 s. ISBN 80-210-2673-1.
- NOVÝ, I., a SURYNEK, A., *Sociologie pro ekonomy a manažery*. Praha: Grada Publishing, 2002. 192 s. ISBN 80-247-0384-X.
- NYTROVÁ, O. a PIKÁLKOVÁ, M., *Dialog mezi hodnotami aneb hodnoty vyřčené a hodnoty žité*. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2011. 384 s. ISBN 978-80-7452-014-3.
- Obyvatelstvo – roční časové řady. *Český statistický úřad*. [online]. [cit. 2015-03-08]. Dostupné z: (http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/obyvatelstvo_hu).
- OPATRŇNÝ, M. a FLÍDROVÁ, M., *Role hodnot v identitě sociální práce*. In: *Sociální práce/ Sociálna práca*, 2014, roč. 14, č. 2, s. 118-126. ISSN 1213-6204.
- PEJCHOVÁ, N., *Hodnoty sociálních pracovníků*. In: *Pojetí kvality sociální práce. Sborník z konference. TF JU*, 2015. In press.
- PETROUSEK, M. a BALON, J., *Společnost naší doby*. Praha: Academia, 2011. 155 s. ISBN 978-80-200-1965.
- PRŮCHA, J. a WALTEROVÁ, E. – MAREŠ, Jiří. *Pedagogický slovník*. Praha: Portál, 2008. 322 s. ISBN 978-80-7367-416-8.
- PRUDKÝ, L., *Hodnoty a normy v české společnosti- stav a vývoj v posledních letech*. Praha: Akademické nakladatelství Cerm, 2004. vyd. 1. 32 s. ISBN 80-7204-358-7.
- PRUDKÝ, L., *Inventura hodnot. Výsledky sociologických výzkumů hodnot ve společnosti České republiky*. Praha: Academia, 2009. 341 s. ISBN 978-80-200-1751-2.
- PRUDKÝ, L., a kol. *Studie o hodnotách*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2009. 236 s. ISBN 978—80-7380-266-0.

- REAMER, F. *Social Work Values and Ethics*. 2nd ed. New York: Columbia university press, 1999. ISBN 0-231-11391-9.
- RIEGEL, K., *Ekonomická psychologie*. Praha: Grada Publishing, 2007. 248 s. ISBN 978-80-247-1185-0.
- ŘEZNÍČEK, I., *Metody sociální práce*. Praha: Sociologické nakladatelství, 1994. 75 s. ISBN 80-85850-00-1.
- SAK, P. a SAKOVÁ, K., *Mládež na křižovatce*. Praha: Svoboda Servis, 2004. 240s. ISBN 80-86320-33-2.
- SAK, Petr. *Proměny české mládeže (česká mládež v pohledu sociologických výzkumů)*. Praha: Petrklíč, 2000. 292s. ISBN: 80-7229-042-8.
- SOKOL, J., *Filosofická antropologie*. Praha: Portál, 2002. 224 s. ISBN 80-7178-627-6
- SPAEMANN, R. *Základní mravní pojmy a postoje*. Praha: Svoboda, 1995. 91 s. ISBN 25-036-95.
- Společnost sociálních pracovníků ČR. *Etický kodex sociálního pracovníka ČR* [online]. (cit. 8. 3. 2015). URL: <http://socialnipracovnici.cz/sekce-socialnich-pracovniku/article/ke-stazeni>.
- TOMEŠ, I., *Definice rolí sociálních pracovníků*. [online]. [cit. 2015-03-08]. Dostupné z: <http://www.mpsv.cz/files/clanky/19180/Tomes.pdf>.
- TOMEŠ, I., *Lidská práva jako východisko sociální práce*. In: MATOUŠEK, O. a kol., *Encyklopedie sociální práce*. Praha: Portál, 2013. 576 s. ISBN 978-80-262-0366-7.
- TRUHLÁŘOVÁ, Z., *Kompetence v sociální práci*. In: MATOUŠEK, O. a kol., *Encyklopedie sociální práce*. Praha: Portál, 2013. 576 s. ISBN 978-80-262-0366-7.
- URBAN, H., *To nejdůležitější v životě*. Praha: Portál, 2003. 152 s. ISBN 80-7178-824-4
- VEČERNÍK, J., MATĚJŮ, P. a kol. *Zpráva o vývoji české společnosti 1989-1998*. Praha: Academia, 1998. 364 s. ISBN 80-200-0765-2.
- VRZÁČEK, P., *Vedení ve shodě s organizačními hodnotami*. In: HAVRDOVÁ, Z. a kol., *Hodnoty v prostředí sociálních a zdravotních služeb*. Praha: Fakulta humanitních studií Univerzity Karlovy v Praze, 2010. ISBN 978-80-87398-06-7.
- Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění zákona č. 401/2012 Sb.
- Usnesení předsednictva ČNR č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky, ve znění ústavního zákona č. 162/1998 Sb.

Zákon č. 128/2000 Sb., o obcích (obecní zřízení) <http://www.zakonycr.cz/seznamy/128-2000-sb-zakon-o-obcich-%28obecni-zrizeni%29.html>.

ZÁŠKODNÁ, H., *Hodnoty a hodnotová orientace u studentů pomáhajících profesí*. In: ZÁŠKODNÁ, H. a MLČÁK, Z., *Osobnostní aspekty prosociálního chování a empatie*. Praha: Triton, 2009. 391 s. ISBN 978-80-7387-306-6.

ZÁŠKODNÁ, H., *Hodnoty a hodnotová orientace*. In: ZÁŠKODNÁ, H. a MLČÁK, Z., *Osobnostní aspekty prosociálního chování a empatie*. Praha: Triton, 2009. 391 s. ISBN 978-80-7387-306-6.

Přílohy

Příloha I. Životní cíle

SE

Beata: „Mít dobrou a dobře ohodnocenou **práci**, díky níž zajistím svou **rodinu**. Mít rodinu, která bude dobře fungovat, ve které si budou všichni plně důvěřovat.“

Cecilie: „Chtěla bych hodně **cestovat**. Dosáhnout úplného vysokoškolského **vzdělání**.“

Dan: „Najít si **práci**, která mi zajistí dostatečný příjem pro mé osobní hodnoty.“

Emil: „**Finanční svoboda**. Mít dostatečný pasivní příjem (příjem, pro který nemusím chodit do práce), abych uživil sebe a zbylo mi na moje hobby a tak.“

Františka: „Chci mít dostatek **peněz**, abych si mohla koupit, co budu chtít, a nemusela se trápit penězi.“

PE

Petra: „Mým cílem je mít se jednou dobře (né že bych se teda neměla) ale nemuset se omezovat co se **peněz** týče a mít vlastní **rodinu**.“

Radka: „**Cestovat**, poté si najít dobrou **práci**, skvělého muže a mít krásný život.“

Standa: „**Vydělat** si kapitál na podnikání v zabezpečovacích systémech a být **úspěšným** podnikatelem.“

Václav: „Životní cíl mám jediný, aby ten, kdo se v mém těle ráno probudí, se měl lépe než ten, kdo v něm v noci usínal. A zároveň, aby ten, kdo v těle v noci usíná, se měl lépe než ten, kdo v něm ráno vstával. Jediný, s kým se můžu porovnávat, jsem **já sám**.“

Xena: „Chci být **úspěšná** podnikatelka, která za sebou něco zanechá.“

SSP

Glorie: „Mým životním cílem je **rodina** a rodinný život. Pak taky **práce**, chci dělat, co mě baví.“

Gita: „Chci udělat se svým časem něco **smysluplného**.“

Hana: „Teď chci hlavně **dostudovat**. Najít si dobrou **práci**, která mě bude bavit a naplňovat. Mít fungující **rodinu** a spokojený život.“

Iva: „Chtěla bych mít **práci**, ve který budu spokojená, **rodinu**, ve který budu šťastná, a aby nikoho z mých blízkých nic vážného netrápilo.“

Jan: „Chci mít spokojenou **rodinu**, kterou dokážu zajistit.“

PSP

Kamila: „Chtěla bych mít fungující a úplnou **rodinu**.“

Lenka: „**Rodina. Práce**, která mě bude bavit.“

Monika: „Mít zdravou a spokojenou **rodinu**, dobré **zaměstnání** a stabilní **zázemí**.“

Nikolas: „Mít spokojenou **rodinu**.“

Ota: „Mít dobrou **práci**, kterou zajistím svou **rodinu**.“

Příloha II. Prostředí, rodina

Studenti ekonomie

SE BEATA

„Pocházím z 5-ti členné rodiny, (mám 2 sestry), s rodinou jsme bydleli 19 let v malém městě a nedávno jsme se přestěhovali do menší obce.

Pocházím z úplné rodiny, vztahy jsou dost komplikované. Máme svoje problémy. Vztahy mezi sourozenci byly složité, ale nikdy špatné (sesterské „bitvy“), ale s postupem času a s vyšším věkem se vztahy trochu zlepšily. Myslím, že každá rodina se řídí nějakými hodnotami, ale je podle mě velmi těžké je přímo specifikovat.

Rozhodně jednou rodinu plánuji, chtěla bych mít určitě děti. S celou rodinou bych chtěla žít na okraji většího města v rodinném domku. Hypotetickým dětem bych chtěla vštípit hodnoty typu důvěra, komunikace, rodinná soudržnost, ...

SE CECILIE

„Pocházím z malého města. Žiji zde společně s rodiči a mým bratrem. S rodiči i bratrem mám dobré vztahy. Všichni spolu výborně vycházíme a rodina je pro nás na prvním místě. Zatím neplánuji manželství ani děti. Chtěla bych žít nějaký čas v zahraničí a pak se nejspíš vrátit do ČR. Máme dobré vztahy v rodině, proto jí taky považuju za nejdůležitější.“

SE DAN

„Jsem z úplný rodiny, jeden starší bratr. Dobré vztahy v rodině a příbuzenstvu rozhodně máme. Rodiče jsou pěkně půl na půl vysoko- a středoškoláci. Pocházím z menšího města, takový venkov. Vyrůstalo tu se mnou mnoho dalších dětí v podobném věku.

Vztahy v rodině jsou velmi dobré, nikdo nestojí mimo. Moc často se nenavštěvujeme. Asi jediná hodnota, který si jsem tak nějak vědom, je čestnost.

Jednou bych chtěl mít rodinu, ideálně 2-3 děti. Žít bych chtěl v jižních Čechách, nejlépe v rozumné dojezdové vzdálenosti od Budějovic. Děti by měly cítit skromnost, poctivost a zodpovědnost. Měly by cítit náklonnost ke svým nejbližším.

Moje utváření hodnot ovlivnilo prostředí, ve kterém jsem vyrůstal.“

SE EMIL

„Pocházím z venkova. Taková malá osada (cca 40 obyvatel) ležící cca 2 km od města (cca 6 000 obyvatel). Je tam fakt klid, hodně zeleně. Sousedský vztahy jsou, řekl bych, standardní, většina obyvatel vesnice byla a je starší než já.

Vztahy s rodiči jsou... no..., neshoda v názorech - rodiče pesimisté, já spíše optimista. Můj mladší sourozenec je mentálně postižený, navštěvuje praktickou školu. Je to velmi obtížné, často se hádáme. Je těžký udržovat klid. Tak vznikají konflikty. No... je těžký o tom mluvit. Není to moc dobrý no... ty vztahy.

Rodiče se řídí hodnotami „dobře se uč a něco z tebe bude“ a „ čím víc pracuješ, tím víc máš peněz“. Názory na svět kolem sebe si utvářejí prostřednictvím Blesku, Televizních novin a blízkých přátel. Já sám rodinu plánuji, není to pro mě aktuální, spíše otázka 5 – 10 let. V blízké době bych si rád vyzkoušel bydlení ve velkém městě, jako třeba Praha nebo v zahraničí. Později bych se rád usadil ve středně velkém městě, blízko přírody – ČK třeba.

SE FRANTIŠKA

„Jsem odsud, vyrůstala jsem tu celý život. Rodiče se rozvedli, když mi bylo deset. Jako máme se rádi, ale jedeme si spíš každý sám za sebe. Mám dva sourozence, oba starší, ten věkově blíž ke mně je o pět let starší, sestra teda, kvůli věkovému rozdílu, jsme nikdy

nebyly takový ty neodlučitelný sestry. Teď už doma nejsem, tak bych řekla, že jsou vztahy lepší, dřív jsme se všichni docela hádali.“

Studenti SP

SSP GLORIE

„Pocházím z města, bydlím v rodinném domě, na malém sídlišti, vyrůstala jsem s dvěma sourozenci. Jako máme mezi sebou dobrý vztahy. V dětství byly určitě dobré, od dospělosti nic moc ze strany otce, ten už s námi nežije. Prostředí, ve kterém jsem vyrůstala, bylo ideální pro děti – dům, zahrada, blízko hřiště, vrstevníci a i z pohledu rodiny – žili jsme všichni společně v jednom domě.

Rodiče jsou několik let rozvedení. Mezi sebou už v podstatě nemají vůbec žádný vztah, kontakt. Jsme tři sourozenci, všichni dospělí, takže spolu vycházíme dobře, když se vidíme, ale už nebydlíme všichni společně. Vůči rodičům - máme všichni lepší vztah s matkou. Mezi hodnoty patří asi to, že si věci říkáme na rovinu, pomáháme si, máme se navzájem rádi...

Chtěla bych děti a myslím, že město, ze kterého pocházím, by bylo ideální místo. Nejlepší by bylo asi v rodinném domě, protože jsem na to zvyklá, ale není to nutnost. Učila bych je asi stejným hodnotám, jako učili mě, ale asi by byly i nějaké nové, teďka nevím, protože by to asi měl mít možnost ovlivnit i otec dětí.“

SSP GITA

„Místo kde jsem vyrůstala, je malá vesnice, cca 500 obyvatel, neblíže město 5 minut autem, cca 7,5 tisíce obyvatel.

Domy podél hlavní silnice, takže je vesnice dlouhá, ale ne široká. Složení obyvatel je věkově různorodé, starousedlíci a nově přistěhované mladé rodiny. Někteří i německy mluvící – Sudety/blízkost Německa. Většinou se mezi sebou sousedi znají. Bydlela jsem v rodinném domě uprostřed vsi. Jako na každé vsi, jsme brali sousedy za své příbuzné, kteří patří do rodiny. Mám jednoho sourozence, vycházíme spolu dobře. Dá se říct, že celá rodina držíme pospolu. Vzájemná výpomoc jak v rodině, tak i mezi sousedy. Myslím si, že máme celkově skvělý vztah. Vysloveně dané hodnoty nejsou, ale rodina je důležitá.“

SSP HANA

„Prostředí, ve kterém jsem vyrůstala, je venkov. Menší vesnice asi s 200 obyvateli, takže klasické prostředí, kde se každý zná s každým. Vztahy jsou docela problémové. Máme rodinné rozpory, takže se celá rodina nenavštěvujeme.

Plánuji rodinu i děti v určitý čas, nejrady bych chtěla bydlet na okraji města, popřípadě na vesnici hned za městem, dneska je potřeba dostupnosti. Zároveň mít kam utéct od chaosu města. Hodnoty rodina, přátelství, zdraví, spravedlnosti, pravdomluvnosti, si myslím. Je těžký říct takhle konkrétní.“

SSP IVA

„Narodila jsem se na vesnici a celý život žiju na vesnici. Je to trochu větší vesnice máme asi nějak přes 900 obyvatel i s okolními malými vesničkami. Bydlím v rodinném domě se zahradou. Jsem tu spokojená. Líbí se mi, že se všichni známe. Nejlepší jsou různé kulturní akce v obci jako třeba masopust, pouť nebo čarodějnice. Taková atmosféra by podle mě ve městě nebyla.

Vztahy v naší rodině jsou myslím dobré. Rodiče nejsou rozvedeni, žijou spolu už 26 let. Mám jednu setru a s tou vycházíme dobře... tak někdy se pohádáme, že jo... ale to je asi normální. Jinak si myslím, že spolu vychází všichni dobře. A ty hodnoty... nooo... tak asi držíme hodně spolu a snažíme si pomáhat. Myslím si, že se můžu na svoje rodiče ve všem spolehnout a mám jistotu, že když budu potřebovat, tak mi pomůžou... a teď nemyslím jen třeba finančně, ale prostě se vším všudy.

Rodinu bych určitě chtěla. Tak dvě děti asi no... Kde bych chtěla žít, to úplně nevím... Do nějakýho velkýho města mě to příliš neláká. Nebo třeba i jo, ale nedokážu si představit život třeba někde v paneláku. Už proto že jsem takhle celý život zvyklá, no... žít v baráku. Takže nevím. Třeba nějaký menší městečko by mi vyhovovalo.“

SSP JAN

„Pocházím z městečka, tak 8 000 obyvatel. Člověk tu dost lidí potkává denně, takže se hodně známe, ale není to drbárna jak na vesnici. Rodiče nejsou rozvedeni, mám bráchu staršího, celý život si děláme naschvály, ale jen na oko, nedám na něj dopustit.

Mamka to vždycky sleduje a směje se nám oběma. Myslím, že máme výborné vztahy v rodině.“

Pracující SP

PSP KAMILA

„Místo, kde jsem vyrůstala a prozatím stále žiji, je malebná vesnice nedaleko většího města. S mojí rodinou žiji v rodinném domě se zahradou. Moje rodina se skládá z mých rodičů a jednoho, o dva roky mladšího bratra.

Domnívám se, že vztahy v mojí rodině jsou více než dobré. Rodiče nejsou rozvedení, což si myslím, že je v dnešní době celkem ojedinělá věc. Sama jsem moc ráda, že je moje rodina kompletní a zároveň fungující. Vždy vím, že se na ně mohu obrátit.

Mám jednoho sourozence – bratra, který je o dva roky mladší než já. Vztahy mezi námi jsou dobré, vždy si dokážeme vyjít vstříc, najít společnou řeč.

Nejdůležitější hodnotou pro moji rodinu je vědět, že se na sebe můžeme kdykoliv spolehnout a jsme tu jeden pro druhého.

Nyní je mi 23 let, rodinu bych si představovala založit zhruba za dva až tři roky. Představuji si, že moje rodina se bude skládat ze mě a mého manžela a dvou krásných, zdravých dětí, kdy spolu budeme trávit volný čas, a tak jako já doposavad se svou rodinou bude i moje nová rodina vědět, že jsme tu jeden pro druhého.“

PSP LENKA

„Mladší bratr, úplná rodina, město-sídlíště panelák. Rodiče spíš liberální, za nic nás nepeskovali, asi měli.:) Rodiče jsou spolu, takže úplná rodina. Nemám s nimi komplikované vztahy.

Mladší bratr nooo... občas jsem si přišla jako jeho matka - dávala jsem rady do života.:) po odstěhování ho již více беру jako člověka, který je schopen se o sebe postarat a sám uvažovat.“

PSP MONIKA

„Vyrůstala jsem v Českých Budějovicích, s mamkou, taťkou a sestrou. Vztahy v naší rodině byly vždycky dobré, rodiče jsou spolu, nejsou rozvedení. Od mala se řídíme

hodnotami, jako je např. to, že zdraví je nejdůležitější, mnohem výš než třeba peníze nebo jiné hmotné věci. Že rodina je důležitá a že se v rodině k sobě musíme chovat hezky. Další hodnotou je pravda – vždy jsme si v rodině říkali pravdu, i když nebyla třeba zrovna příjemná.

Chtěla bych mít jednou dvě děti, se kterými bych chtěla žít v ČB, nejlépe v nějaké okrajové části města, mimo centrum. Chci učit děti stejným hodnotám, jako učili rodiče mě.“

PSP NIKOLAS

„Pocházím z vesnice, kde žije cca 130 obyvatel, ze statku, vyrůstal jsem do 16 let v úplné rodině.

Rodiče jsou rozvedení, s mladší sestrou jsme měli vždy dobrý vztah, s postupem věku se čím dál více potřebujeme... Moje primární rodina se nevyhraňuje nějakými hodnotami, pokud by to ale mělo něco být, byla by to právě rodina.“

PSP OTA

„Vyrůstal jsem ve středně velkém městě, tady žiju od osmnácti, když jsem odešel z domu. Nebylo to tam vyloženě zlé, ale bylo tam špatné klima a chtěl jsem se postavit na vlastní nohy a osamostatnit se. Dřív byly naše vztahy značně problematické, ale hodně se to zlepšilo.“

Pracující ekonomové

PE PETRA

„Pocházím z většího města, kde jsem vyrůstala v rodinném domě s rodiči a starším sourozencem. Na sídlišti teda jo... Vztahy v rodině nejsou moc dobré, minulý rok v listopadu se moji rodiče rozvedli, a tak teď žijí každý sám, ale skřípalo to vždycky. Samozřejmě se ale máme rádi. S bratrem máme pěkný vztah. On už u našich stejně jako já nebydlí, bydlí ve svém bytě také.

Co se týče hodnot, tak pro naše je velmi důležité vzdělání, abychom s bratrem měli oba dobrou práci, a chtějí, abychom i my si založili rodinu, která bude úplná, a tak děti budou vyrůstat s oběma rodiči, stejně jako jsme to měli s bratrem my

Rodinu plánuji, strašně bych si přála dvojčata :D. Kde chci žít, momentálně přesně nevím, ale chystám se v létě do zahraničí, tak uvidíme, jestli mě to zaujme a jestli přijdu na to, že chci žít tam. Moje děti určitě hodnotám učit chci. Chci, aby byly poctivé, ke všem spravedlivé tak, jak to mám nastavené i já. Aby si dokázaly stanovit své cíle, měly jasnou vizi a za ní si šly. A také aby si založily rodinu.“

PE RADKA

„Pocházím z města, kde žiju celý život, mám 2 sourozence a hafo příbuzných, ale s těmi se nevidáme, máme rozhádané vztahy. Rodiče jsou rozvedení... to nám jako dětem moc nepomohlo, když se rozváděli. Mám sourozence. Vztahy jsou na bodu mrazu. Hodnoty si každý ovlivňuje sám.“

PE STANDA

„Pocházím z vesnice a jsem moc rád, že jsem vyrůstal právě na vesnici. Jediným problémem tu jsou závistiví a nepřející lidé, ale nikde to nebude dokonalé.“

Rodiče nejsou rozvedení, s mým bratrem už máme dobrý vztah, přeci jen jsme už starší. Nevím, jestli to mohu nazvat hodnotami, ale rodiče lpěli na slušném vychování a myslím si, že se jim to povedlo na výbornou. Dále chtějí, aby jsme se měli s bratrem co nejlépe, proto nás občas až moc nutí do vzdělání, ale chtějí jen to, aby jsme měli lepší pozici na pracovním trhu.

Nejvíce mne asi naučilo to, že jsem se odnaučil závidět lidem věci, peníze atd... Naučil jsem se z toho poučit, že člověk musí na sobě tvrdě pracovat a může to mít taky. Takže nejvíc vlastní zkušenosti. Člověk, který mne hodně ovlivnil, byl rapper jménem Rytmus, dokázal se vypracovat hodně vysoko i přes svůj "handicap" s barvou pleti, který považoval za výhodu. V tomto jsem na tom stejně.“

PE VÁCLAV

„Vyrůstal jsem a žil v malém městě 15 km od rakouských hranic. Dětství jsem prožil na panelákovém sídlišti, kde bylo příliš mnoho dětí a dění. V šesté třídě jsme se přestěhovali na periferii – zahrádkářská kolonie a rodinné dvojdomky. Složení obyvatelstva tvořili pro změnu lidé v poproduktivním věku. Naštěstí mám o tři roky mladšího bratra, který mi byl a je po celou dobu nejlepším partákem.“

Problémy jsme jako rodina měli dlouho. Rodiče se rozvedli, když jsem studoval na VŠ. S tímto jsem nikdy neměl problém, ten, kdo to těžce nesl, byl mladší bratr. Matka nechtěla opustit otce kvůli „malým“ dětem. Toto přesvědčení jí vydrželo do bratrových 20. narozenin. Její urputilost ji málem stála nejen psychické, ale i fyzické zdraví.

Hodnoty, které jsem od svých rodičů za své dětství přebral, jsem již naštěstí stihl přepracovat a tvořím hodnoty své vlastní. „Rodinu si nevybíráš“ – s tímto citátem absolutně nesouhlasím, rodinu si člověk volí a buduje sám, to příbuzné si vybrat nemůžeme. Někomu rodina a příbuzní splývají v jedno. U mne tomu tak není.

Nejvíce mě ovlivnil ukrajinský lékař, u něž jsem nastoupil praxi. Jsem jeho osobní asistent, s hrdostí říkám „doktorova podrž-taška.“

PE XENA

„Pocházím z městečka, kde jsem i chodila do školy. Vztahy s rodiči nejsou dobré, nezlobte se, ale nebudu o tom mluvit. Hlavně jsem to byla já sama, moje zkušenosti. Zážitky a prožitky.“

Abstrakt

PEJCHOVÁ, N. *Hodnoty a životní cíle sociálních pracovníků*. České Budějovice 2015. Diplomová práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích. Teologická fakulta. Katedra etiky, psychologie a charitativní práce. Vedoucí práce M. Elichová.

Klíčová slova: hodnoty, cíle, sociální práce

Práce se zabývá hodnotami a životními cíli sociálních pracovníků. Je koncipována tak, že k doplnění teoretického základu jsou využity výsledky vlastní výzkumné sondy, která byla realizována mezi studenty sociální práce, sociálními pracovníky, studenty ekonomie a pracujícími v oblasti ekonomie. Práce se snaží přiblížit problematiku hodnot v sociální práci, která je způsobena zejména nejasným vymezením a rozdílností chápání samotného pojmu hodnota. Proto se také zaměřuje na faktory působící v procesu interiorizace hodnot jedince a na vliv proměnných při jejich zkoumání. Pro naplnění cíle práce byly zvoleny 3 okruhy otázek pro komunikační partnery. Jednalo se o téma rodiny, práce a budoucnosti. Z odpovědí komunikačních partnerů byly zjištěny osobní a profesní hodnoty sociálních pracovníků a jejich životní cíle.

Abstract

Key words: Values, goals, social work

This thesis examines values and life goals of social workers. It is written in such way that theoretical background is connected and compared with the results of my own survey. The participants of the survey were social work students, social workers, economics students and people employed in the field of economics. The thesis takes a closer look at values in social work. Some issues here may be caused by the fact that there is not really a widespread definition of what values actually are. That is also the reason why the thesis examines factors that are crucial during the process of embracing values by individuals and also the influence of variables during the examination. In order to fulfil the goal of my thesis, I chose three topics for the interviews. The three topics were family, job and future. Based on the survey, I found personal and work values of social workers as well as their life goals.